

LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISEN SUUNTA-ASIAKIRJA

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2014:4

Päivitys Suunta-asiakirjaan 19.11.2015

ARVONLISÄVERO HANKKEIDEN KUSTANNUSARVIOISSA

Opetus- kulttuuriministeriön kunnallistalouden ja – hallinnon ryhmä on päättänyt, että käsiteltäessä liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeiden kustannusarvioita tulee ottaa käyttöön arvonlisäveroton tulkinta.

Edellä oleva päätös muuttaa harkinnanvaraisten avustusten avustumääriä siten, että:

- Liikuntapaikkojen avustus voi kattaa 30 prosenttia hankkeen kustannusarviosta, ei kuitenkaan enempää kuin 750 000 euroa.
- Lähiliikuntapaikkojen osalta avustus on tasoltaan enintään 35–45 prosenttia hankkeen kustannusarviosta.
- Eri toimijoiden (eri hallintokunnat, järjestöt, yksityinen sektori, muut yhteisöt) merkittävällä yhteisrahoituksella synnytyissä hankkeissa avustuksen määrä voi kattaa 30 prosenttia hankkeen kustannusarviosta, ei kuitenkaan enempää kuin 1 000 000 euroa.
- Jos hankkeessa toteutetaan tai peruskorjataan samassa yhteydessä useampi toiminnallisesti merkittävä liikuntapaikka (esim. monipuolinen uimahalli ja mittava liikuntahalli), avustuksen määrä voi kattaa 30 prosenttia hankkeen kustannusarviosta, ei kuitenkaan enempää kuin 1 200 000 euroa.
- Liikunnan koulutuskeskusten hankkeissa avustuksen määrä on enimmillään 50 prosenttia hankkeen kustannusarvion vapaan sivistystyön osuudesta.

Uutta käytäntöä sovelletaan vuonna 2015 tehtävissä liikunnan koulutuskeskusten rahoitussuunnitelmassa vuosiksi 2016–2019 ja liikuntapaikkojen rahoitussuunnitelmassa vuosiksi 2016–2019 ja vuoden 2016 alusta varsinaisia avustuspäätöksiä tehtäessä.

LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISEN tukeminen sekä avustuksilla että tiedolla ovat olleet keskeinen osa valtion liikuntapolitiikkaa jo vuosikymmenten ajan. Viime vuosina valtio on tukenut liikuntapaikkarakentamista vuosittain noin 25 miljoonalla eurolla. Valtion rahoituksen osuuden arvioidaan olevan noin 10–20 prosenttia. Läpi historian kunnat ovat pääosin vastanneet liikuntapaikkojen rakentamisesta ja ylläpidosta.

Suomen liikuntapaikkaverkosto on asukasmäärään suhteutettuna ainutlaatuisen kattava. Lipas-tietojärjestelmän mukaan liikuntapaikkoja on noin 33 000 ja niiden jälleenhankinta-arvo on arvioiden mukaan noin 14,5 miljardia euroa. Rakennetun liikuntaympäristön lisäksi luonto jokamiehen oikeuksineen luo monipuoliset mahdollisuudet myös omaehtoiselle liikunnalle ja ulkoilulle.

Kuntakohtainen vaihtelu liikuntaolosuhteissa ja niiden tarpeissa on erittäin suuri. Liikuntapaikkojen peruskorjaamisen tarve on mittava: vuositasolla noin 380 miljoonaa euroa tulisi käyttää liikuntapaikkojen kunnossapitoon ja korjauksiin. Liikuntapaikkarakentamiseen liittyvä strateginen suunnittelu ja seuranta kunnissa vaativat kehittämistä. Liikuntapaikan pitkäaikaiset energia-ratkaisut, riittävä huolto ja kunnossapito sekä jatkuva kehittäminen elinkaaren aikana korostuvat. Kuntalaisten kuuleminen ja liikuntatarpeiden kartoittaminen on kunnissa puutteellisella tasolla. Poikkihallinnollisen ja kuntien rajat ylittävän yhteistyön määrä liikunnan edistämisessä on vähäistä erityisesti rahoituksen suhteen.

PAINOTUKSET:

Suunta-asiakirjassa määritellään 1) säädöksiin, määräyksiin ja ohjeisiin pohjautuvat avustamisen ehdot, 2) avustamista puoltavat kriteerit ja 3) resurssipainotukset.

Avustuspolitiikassa painotetaan hankkeita, jotka palvelevat laajojen käyttäjäryhmien liikuntatarpeita. Käytännössä tämä tarkoittaa liikuntapaikkoja, joilla on lukumääräisesti paljon käyttäjiä tai käyntikertoja. Liikuntapaikan liikunnalliset palvelut ovat monipuolisia ja mahdollisimman monen liikuntamuodon käyttöön soveltuvia. Kunta on julkisen hallinnon tehtävämäärittelyn mukaan ensisijainen avustuksen saaja. Avustusta voidaan harkinnan mukaan myöntää myös muille yhteisöille. Tällöin huomioidaan kunnan aktiivinen osallistuminen hankkeeseen.

Linjauksissa painotetaan hankkeiden esteettömyyttä ja energiatehokkuutta. Jos hankkeessa toteutetut ratkaisut merkittävästi parantavat sen elinkaaren aikaista energiatehokkuutta tai energiaratkaisuna on uusiutuvan energian käyttö, avustuksen määrää voidaan harkita korotettavaksi. Hakijaa pyydetään liittämään hakemukseen hanketta koskeva esteettömyyselvytys ja peruskorjausten osalta esteettömyyskartoitus.

Hankkeen rahoitusta puoltaa vahva näyttö hankkeen vastavuudesta väestön liikuntakäyttäjyymisen tai huippu-urheilun tarpeisiin. Tarveperustelua vahvistamalla luodaan liikuntapaikkoja myös uusille lajeille ja eri-ikäisten omatoimiselle ja monipuoliselle liikunnalle. Hankkeelta edellytetään nykytilan kuvaus ja tarveanalyysi hankkeen vaikutuspiirissä olevan väestön liikuntakäyttäjyymisestä tai liikuntapaikan tuomasta lisäarvosta huippu-urheilun edistämiseen. Tarveperustelu edellyttää kuntalaisten kuulemista. Liikuntaneuvosto painottaa nykyistä vahvempaa strategista suunnittelua ja kokonaiskoordinoitua huippu-urheilun valmennus- ja kilpailuolosuhteiden rakentamisessa ja perusparantamisessa.

Valtionavustuspolitiikalla ohjataan ja kannustetaan kuntia rakennusten suunnitelmalliseen ja ennakoiivaan kunnossapitoon sekä rakennusten elinkaaren oikea-aikaisiin korjauksiin. Osittain peruskorjaustarve johtuu suunnitelmallisen kiinteistön sekä sen mukaisten huolto- ja ylläpitotoimenpiteiden puutteista. Jotta hanke tunnistetaan perusparannus- tai peruskorjaushankkeeksi, kohteesta on esitettävä riittävät asiakirjat paikan vuotuisesta ylläpidosta ja tehdyistä huolto- ja kunnostustoimenpiteistä. Alle 15 vuotta vanhoja kohteita ei voida tukea peruskorjaushankkeina kuin poikkeustapauksissa. Uusilta hankkeilta vaaditaan käyttö- ja huolto-ohje, jonka toteutumista hankkeen omistajan on seurattava. Sama koskee myös liikuntapaikkojen korjaus- ja muutostöitä.

Linjauksilla kannustetaan eri toimijoita (eri hallintokunnat, järjestöt, yksityinen sektori, muut yhteisöt) yhteistoimintaan. Yhteistyöllä toteutetut hankkeet huomioidaan avustusta korottavasti, kuten myös hankkeet, joissa rakennetaan tai peruskorjataan samassa yhteydessä useampi toiminnallisesti merkittävä liikuntapaikka. Lisäksi liikuntaneuvosto painottaa hankkeita, jotka edistävät tasa-arvoa liikuntakulttuurissa. Tasa-arvonäkökulmina tulevat kysymykseen alue, sukupuoli, ikä, varallisuus ja liikuntaesteisten huomiointi. Tyttöjen ja naisten suosimat lajit, kuten ratsastus, ringette, taitoluistelu ja voimistelu painottuvat avustuspolitiikassa.

Liikunnan koulutuskeskusten osalta korostetaan hankkeita, jotka palvelevat liikunnan koulutuskeskuksille laissa vapaasta sivistystyöstä määrättyjä tehtäviä, valmennuskeskustoimintaa ja parantavat koulutuskeskusten esteettömyyttä.

Resurssipainotusten mukaisesti liikuntapaikkojen avustus voi kattaa 25 prosenttia hankkeen kustannusarviosta, ei kuitenkaan enempää kuin 750 000 euroa. Uimahallien avustus voi olla enintään 800 000–1 000 000 euroa allastilaohjelman monipuolisuudesta riippuen. Lähiliikuntapaikkojen osalta avustus voi olla tasoltaan 30–40 prosenttia hankkeen kustannusarviosta. Liikunnan koulutuskeskusten hankkeissa avustuksen määrä on enimmillään 40 prosenttia hankkeen kustannusarvion vapaan sivistystyön osuudesta. Valtakunnallisten huippu-urheiluhankkeiden rahoituskehys on enintään 15 prosenttia opetus- ja kulttuuriministeriön jakamasta määrärahasta.

Liikuntapaikka- rakentamisen suunta

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2014:4

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Undervisnings- och kulturministeriet
Valtion liikuntaneuvosto/Statens idrottsråd
PL/PB 29
00023 Valtioneuvosto/Statsrådet
www.liikuntaneuvosto.fi

Ulkoasu ja taitto: Pirjo Uusitalo-Aura
Paino: Esaprint Oy
Kuvat: Tampereen Messut Oy, Vastavalo,
Timo Heinosen arkisto, OKM:n liikunnan
vastuualue, OKM/Arkisto/Muotoilu-
instituutti 2011, Shutterstock

978-952-263-292-0 (painettu)
978-952-263-293-7 (PDF)
ISSN-L 2242-4563
ISSN 2242-4571 (verkkójulkaisu)

Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4

Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntalaissa määritelty asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on käsitellä liikunnan ja liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita. Liikuntaneuvosto seuraa liikunnan kehitystä, antaa lausuntoja liikuntamäärärahoista ja arvioi valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella.

Sisällys

1. Valtio liikuntapaikkarakentamisen ja liikkumisolosuhteiden kehittäjänä ja tukijana	8
1.1 Avustuspolitiikkaa ohjaavat säädökset ja hallinnollis-poliittiset linjaukset	10
1.2 Poikkihallinnollinen yhteistyö liikkumisolosuhteiden kehittämiseksi	15
1.3 Huippu-urheiluolosuhteiden kehittäminen	19
2. Liikuntapaikkarakentamisen nykytila	22
2.1 Vahvuutena monipuolinen liikuntapaikkaverkosto ja luonto-olosuhteet	22
2.2 Kuntakohtaiset vaihtelut suuria	23
2.3 Haasteena mittava peruskorjausvelka ja liikuntapaikkojen ylläpito	23
2.4 Uima-, jää- ja liikuntahallit valtionavustuspolitiikan painopisteenä	25
2.5 Lähiliikuntapaikat sekä koulujen ja päiväkotien liikuntaolosuhteet	27
2.6 Ulkoilu tavoittaa valtaosan suomalaisista	29
2.7 Olosuhteet huippu-urheilun näkökulmasta	30
2.8 Liikuntapaikkojen esteettömyyteen kiinnitettävä edelleen huomiota	32
2.9 Kestävän kehityksen periaatteiden toteutuminen kunnissa	34
2.10 Liikuntapaikkojen turvallisuus	34
2.11 Strateginen suunnittelu ja tiedonkeruu liikuntapaikoista ontuvat	35
3. Väestön fyysisen aktiivisuuden määrä ja liikkumisympäristöt	38
3.1 Paljonko väestö liikkuu?	38
3.2 Sukupuolten välinen tasa-arvo liikunnassa	41
3.3 Missä väestö liikkuu?	43
3.4 Liikuntapaikkojen sijainnin ja laadun vaikutus liikunta-aktiivisuuteen	45
4. Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirjan linjausten toteutuminen	48
4.1 Strategiset painopistealueet	48
4.2 Avustusten kohdentuminen	49
4.3 Avustamista puoltavien kriteereiden ohjaavuus ja näkyminen rahoituspäätöksissä	52
4.4 Yhteenveto Suunta-asiakirjan arvopohjan toteutumisesta	54
4.5 Valtakunnallisten huippu-urheiluhankkeiden avustaminen	55
4.6 Palautteen perusteella avustuspolitiikan linjaukset pääosin toimivia	56
5. Yhteiskunnalliset muutostekijät	60
6. Strategiakauden tavoitteet	64
6.1 Avustamiselle asetettavia ehtoja säädösten, määräysten ja valtionavustusohjeiden perusteella	64
6.2 Avustamista puoltavat kriteerit	65
6.3 Strategiakauden resurssipainotukset	68
6.4 Strategiset tavoitteet liikuntaolosuhteiden kehittämiseksi	69
7. Liikuntapaikkarakentamisen informaatio-ohjaus	72
7.1 Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämistoiminta	72
7.2 Julkaisutoiminta	74
7.3 Koulutustoiminta	74
7.4 Ohjaus ja neuvonta	74
7.5 Yhteistoiminta	74
7.6 Tietojärjestelmät	75
8. Liikunnan olosuhdepolitiikan seuranta	78
KESKEISET LÄHTEET	79

SAATTEEKSI

Liikuntapaikkarakentamisen tuki on keskeinen osa valtion liikuntapoliittisia toimia. Viidennes valtion liikuntatoimen määrärahoista kohdennetaan rakentamiseen. Valtion rooli liikuntapaikkarakentamisessa on koettu merkittäväksi läpi vuosikymmenten paitsi avustusten myöntäjänä, myös informaation tuottajana. Hyvät liikkumisolosuhteet ovat merkittävä tekijä väestön liikunnallisen elämäntavan ylläpitämisen ja lisäämisen näkökulmasta. Liikuntapaikat luovat perustan elinvoimaiselle liikuntakulttuurille väestön laaja-alaisesta liikunnasta aina huippu-urheiluun asti.

Valtion liikuntaneuvoston tehtävänä on käsitellä laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä liikuntaa koskevia kysymyksiä ja antaa lausunto muun muassa liikuntapaikkarakentamiseen kohdennettavista avustuksista. Se on toimikausittain valmistellut avustuspolitiikkaa linjaavan rakentamisen suunta-asiakirjan yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Liikuntaneuvosto asetti opetus- ja kulttuuriministeriön luvalla rakentamisjaoston syksyllä 2011. Rakentamisjaoston tehtäväksi määriteltiin liikuntapaikkarakentamisen strategisten linjausten valmistelu.

Nyt julkaistava suunta-asiakirja on luonteeltaan katsaus liikuntapaikkarakentamisen nykytilaan. Asiakirja on valmisteltu kuulemalla laajasti eri sidosryhmiä sekä kyselyiden että seminaarien muodossa. Linjausten tueksi opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut lukuisia selvitystöitä.

Yhteiskunnan tulokulmasta väestön vähäinen liikunta on suuri kansanterveydellinen ja -taloudellinen haaste. Liikuntapaikkarakentamisen tukipolitiikalta odotetaan jatkossa enenevässä määrin reagointia väestön liikuntakäyttämisen muutoksiin ja tarpeisiin. Liikuntapaikkojen laatua tulee kehittää systemaattisesti niin, että rakentamisen yleiset laatuvaatimukset täyttyvät ja että rakentamisessa huomioidaan mm. esteettömyyden ja energiatehokkuuden vaateet. Valtionavustuspolitiikalla tulee ohjata ja kannustaa kuntia rakennusten suunnitelmalliseen ja ennakoivaan kunnossapittoon sekä rakennusten elinkaaren oikea-aikaisiin korjauksiin.

Liikuntaneuvosto esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen alainen aluehallinto ottavat tämän suunta-asiakirjan periaatteet ja painotukset huomioon avustessaan liikuntapaikkarakentamista ja muuta liikuntapaikkojen kehittämistä ja ohjaustoimintaa.

Leena Harkimo
Puheenjohtaja,
valtion liikuntaneuvosto

Timo Heinonen
Puheenjohtaja,
rakentamisjaosto

Minna Paajanen
Pääsihteeri,
valtion liikuntaneuvosto

Liikuntapaikkarakentamista ohjaavat säädökset ja valtion liikuntapolitiittiset tavoitteet

1

Valtio liikuntapaikkarakentamisen ja liikkumisolosuhteiden kehittäjänä ja tukijana

1

Valtio liikuntapaikkarakentamisen ja liikkumisolosuhteiden kehittäjänä ja tukijana

Liikuntapolitiikkaan kuuluvat kysymykset on valtuutettu valtioneuvostossa opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikölle. Liikuntapaikkarakentamisen tukeminen sekä avustuksilla että tiedolla ovat olleet keskeinen osa valtion liikuntapolitiikkaa jo vuosikymmenten ajan. Valtio myönsi ensimmäiset avustukset liikuntapaikkarakentamiseen 1930-luvulla, jolloin Suomessa oli noin 1 500 liikuntapaikkaa. Tällä hetkellä Lipas-tietojärjestelmän¹ mukaan vastaava luku on lähes 33 000. VTT:n laskelmien mukaan Suomen merkittävimpien liikuntapaikkojen yhteenlaskettu jälleenhankinta-arvo on noin 11,8 miljardia euroa, kun jälleenhankinta-arvona pidetään näiden liikuntapaikkojen verottomia rakennuskustannuksia. Kaikkien liikuntapaikkojen osalta jälleenhankinta-arvo on arvioiden mukaan noin 14,5 miljardia euroa. Liikuntapaikkojen valikoima on laajentunut urheilukentistä kymmeneen liikuntapaikkatyyppiin.^{2,3}

Pääosa liikunnasta on kautta aikojen tapahtunut muualla kuin rakennetuilla liikuntapaikoilla (maanteillä, puistoissa, laduilla, poluilla, metsissä ja kevyen liikenteen väylillä jne.). Rakennettujen liikuntapaikkojen merkitys on korostunut erityisesti aktiivisen liikuntaharrastamisen ja järjestäytyneen liikuntakulttuurin näkökulmasta.⁴ Eri vuosikymmenten liikuntapaikkarakentamisesta on tunnistettavissa tiettyjä päätrendejä seuraavasti:⁵

- Urheilukentät 1930-luvulta alkaen
- Uimahallit 1960-luvulta lähtien
- Sisäliikuntatilat, kuten liikuntahallit 1980-luvulla
- Jäähallirakentaminen 1980-luvulta lähtien
- Lähiliikuntapaikat ja laajempi olosuhdepolitiikka 2000-luvulla

Historiaan peilattuna suuri muutos on tapahtunut 1960-luvulta lähtien, kun väestön vapaa-aika keskimäärin lisääntyi ja liikunta harrastusmuodossa laajeni yhä enemmän sisätiloihin. Samalla liikuntapaikkojen määrä ja rakentamisen tekniset vaatimukset kasvoivat merkittävästi muun muassa uima- ja jäähallirakentamisen myötä. Liikuntapaikkojen kokonaismäärän kasvu on ollut suhteellisen hidasta 1990-luvun alusta lähtien. Jäähalleja on kuitenkin rakennettu runsaasti ja lähiliikuntapaikkojen määrä on lisääntynyt 2000-luvulla tietoisien politiikan tuloksena. Tyypillisiä liikuntapaikkoja ovat 2000-luvulla allastilaohjelmaltaan monipuoliset uimahallit, palloiluhallit, jäähallit, laskettelu- ja lumilautailukeskukset ja kuntokeskukset.⁶ Uimahallien korjaus- ja muutostöissä on kiinnitetty huomiota toiminnalliseen viihtyisyyteen ja esteettömyyteen.

Liikuntapaikkatarjonta on kirjattu liikuntalaissa kuntien velvoitteeksi ja valtio on vastaavasti korostanut avustuspolitiikassa kuntia ja kuntien määräämisvallassa olevia yhteisöjä rakentamisavustusten ensisijaisena saajina. Vuonna 1980 lähes kaikki liikuntapaikat olivat yhteiskunnan ja ensisijaisesti kuntien omistamia, kun tällä hetkellä noin 75 prosenttia on julkisen sektorin omistuksessa, joista 70 prosenttia on suoraan kuntien omistamia ja 5 prosenttia julkisenemmistöisiä liikuntapaikkoja.⁷ Osakeyhtiöpohjaiset liikuntapaikat lisääntyvät tällä hetkellä erityisesti suurimmissa kunnissa. Esimerkiksi Helsingin liikuntapaikoista lähes neljännes on liikunta-alan yritysten lii-

kuntapaikkoja. Yksityisen sektorin merkitys korostuu golfkenttien, laskettelurinteiden, ratsastusmaneesien, sekä tennis-, salibandy- ja squash- ja keilahallien osalta. Liikuntapaikkojen ja -palveluiden tuottamistavat ovat myös monimuotoistuneet. On löydettävissä esimerkkejä, joissa osakeyhtiö ostaa tai omistaa maapohjan, kiinteistöosakeyhtiö rakentaa, kolmas osakeyhtiö pyörittää toimintaa ja neljännet tuottavat esimerkiksi ohjauspalveluja. Tällöin myöskään liikuntapaikan käyttövuoro- ja taksa-politiikka ei ole kunnan päätösvallassa.

Liikuntapaikkarakentamisen koko rahoituksesta valtionrahoituksen osuuden arvioidaan olevan noin 10–20 prosenttia. Valtionavustuspolitiikkaa ovat ohjanneet lähinnä liikuntapoliittiset näkökohdat, mutta myös rakentamisen laadun parantamiseen liittyvät painotukset. Vuosina 1980–2013 valtio on tukenut noin 5 000 perustamishankkeen toteuttamista yhteensä noin 430 miljoonalla eurolla. Lisäksi aluehallinto on myöntänyt vuodesta 1987 lähtien avustukset pieniin rakentamishankkeisiin. Tämän hetken säädösten mukaisesti aluehallintovirastot käsittelevät kustannusarvioltaan alle 700 000 euron hankkeet ja ministeriö sitä suuremmat. Valtion rahoitusosuudella on arviointien mukaan ollut usein ratkaiseva merkitys hankkeiden etenemiselle kunnallisessa päätöksenteossa. Valtion liikuntaneuvoston selvitysten mukaan merkittävää osaa hankkeista ei olisi käynnistetty ilman valtionavustusta.⁸

Opetus- ja kulttuuriministeriön lisäksi nykyinen työ- ja elinkeinoministeriö (ent. kauppa- ja teollisuusministeriö ja työministeriö) on tukenut tiettyjä liikuntapaikkoja, joihin on liittynyt työllisyyteen, yrittäjyyteen tai matkailun edistämiseen liittyviä ulottuvuuksia.

Liikuntapaikkarakentamisen osuus valtion liikuntabudjetista on tällä hetkellä noin viidennes. Hallituskaudella (2007–2011) rakentamiseen kohdennettuja määrärahoja kasvatettiin merkittävästi hallituksen elvytyspolitiikan ja liikunnalle tuloutettujen määrärahojen kasvun myötä. Tällöin määrärahan taso nousi alle 18 miljoonasta eurosta lähes 29 miljoonaan euroon. Opetus- ja kulttuuriministeriö avustaa myös liikunnan koulutuskeskusten rakentamishankkeita ja rakentamisen laatua palvelevaa tutkimusta. Rakentamisen tutkimuksen laadun parantaminen on koettu oleelliseksi, sillä liikuntapaikkarakentamisen erityispiirteet asettavat liikuntapaikkojen suunnittelulle ja toteutukselle erityisen haasteen. Ministeriö alkoi julkaista 1960-luvun lopussa yhteistyössä Rakennustietosäätiön kanssa tutkittuun tietoon ja käytännön kokemukseen perustuvia liikuntapaikkojen suunnittelu- ja rakentamishojeita – RT-kortteja – eri liikuntapaikoista.

1980-luvulta lähtien valtio on tukenut noin 5 000 perustamishankkeen toteutumista.

¹ www.liikuntapaikat.fi

² Valtio liikuntarakentamisen linjaajana. 80 vuotta valtion tukipolitiikkaa. Kokkonen, Jouko. 2010. LTS:n julkaisusarja.

³ Liikunta hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Kokkonen Jouko. 2013.

Suomen Urheilumuseo.

⁴ Liikunta hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Kokkonen Jouko. 2013.

Suomen Urheilumuseo.

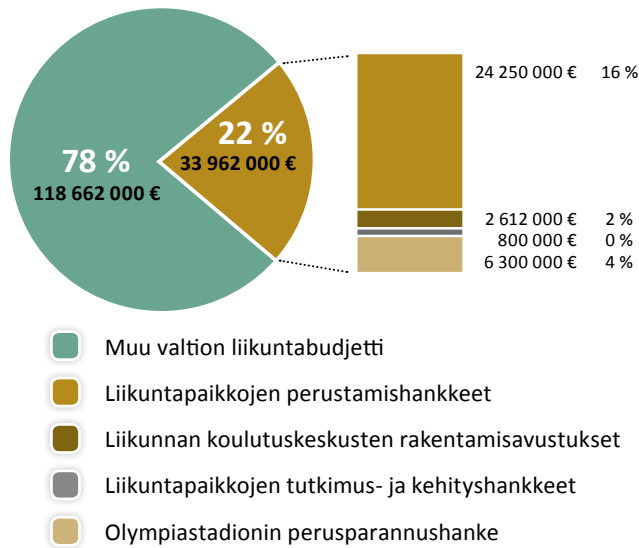
⁵ Valtio liikuntarakentamisen linjaajana. 80 vuotta valtion tukipolitiikkaa. Kokkonen, Jouko. 2010. LTS:n julkaisusarja.

⁶ Valtio liikuntarakentamisen linjaajana. 80 vuotta valtion tukipolitiikkaa. Kokkonen, Jouko. 2010. LTS:n julkaisusarja.

⁷ Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä.

⁸ Arviointi valtion liikuntatoimen määrärahojen kasvun tuloksista hallituskaudella 2007–2011. 2014. Valtion liikuntaneuvosto.

Viime vuosina ovat lisääntyneet erityisesti esteettömyyteen ja katsojien, käyttäjien ja henkilöstön turvallisuuteen liittyvät selvitystyöt. Kuviossa 1 on kuvattu liikuntapaikkarakentamisen tukikokonaisuus osana valtion liikuntabudjettia.

Kuvio 1: Vuoden 2013 valtion liikuntatoimen talousarvio liikuntapaikkarakentamisen näkökulmasta

1.1 Avustuspolitiikkaa ohjaavat säädökset ja hallinnollis-poliittiset linjaukset

1.1.1 Liikuntapaikkarakentamista ohjaavia säädöksiä

Valtionavustuspolitiikkaa liikuntapaikkarakentamisessa ja liikunnan olosuhdekysymyksissä ohjaavat lainsäädäntö, hallitusohjelma, valtion talousarviossa liikuntapolitiikalle asetetut tavoitteet, opetus- ja kulttuuriministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma sekä ministeriön muut strategiset asiakirjat.

Voimassa olevan **liikuntalain**⁹ tarkoituksena on edistää liikuntaa, kilpa- ja huippu-urheilua sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa, edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan avulla. Yleisten edellytysten luominen liikunnalle on valtion ja kuntien tehtävä. Kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät. **Kuntalakiin**¹⁰ on kirjattu tavoite asukkaiden hyvinvoinnin edistämisestä.

Liikuntalain 8 pykälän mukaisesti valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha avustusten myöntämiseksi liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatoimien perustamishankkeisiin. Avustuksilla edistetään erityisesti laajojen käyttäjäryhmien tarpeisiin tarkoitettujen liikuntapaikkojen rakentamista, hankkimista, peruskorjaa-

⁹ Liikuntalaki 18.12.1998/1054.

¹⁰ Kuntalaki 17.3.1995/365

mista ja varustamista. Avustusta myönnetään ensisijaisesti kunnalle tai kuntayhtymälle sekä kunnan tai kuntayhtymän määräämisvallassa olevalle yhteisölle. Avustusta voidaan myöntää myös muille yhteisöille. Liikuntalain **perusteluissa**¹¹ todetaan, että valtion harjoittaman liikuntapaikkojen avustuspolitiikan ensisijaisena tavoitteena on luoda edellytykset kansalaisten aktiiviselle ja säännölliselle liikunnalle ja turvata väestölle tasa-arvoiset mahdollisuudet liikunnan harrastamiseen lain tarkoituksen edellyttämällä tavalla. Liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden huomioon ottaminen on tärkeä osa tasa-arvoisten liikuntapalvelujen toteuttamista.

Liikuntalakia uudistetaan pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa asetetun tavoitteen mukaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 1.2.2013 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus liikuntalain ja siihen liittyvän lainsäädännön uudistamiseksi. Työryhmän tuli työssään ottaa huomioon hallitusohjelmakirjaus, jonka mukaan uudistamisella edistetään koko liikuntajärjestelmän rakennemuutosta. Työryhmä jätti esityksensä¹² uudesta liikuntalaista 18.2.2014. Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2015. Liikuntapaikkarakentamiseen liittyen työryhmä esittää seuraavaa:

5 §. KUNNAN VASTUU.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan kunnan tehtävänä on luoda edellytyksiä liikunnalle rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja. Liikuntapaikkojen ylläpidolla tarkoitetaan niiden hoitamista ja kunnossapitoa. Kunnan tulee huolehtia väestön omatoimisen liikunnan olosuhteiden edistämisestä. Rakennettuja liikuntaolosuhteita tarvitaan erityisesti sisäliikuntalajeille, eri lajien tarpeisiin sekä ulkokentille ja ulkoilureiteille. Sisäliikuntapaikoista yleisin on koulujen yhteyteen rakennettu liikuntahalli, jota käytetään eri kohderyhmien tarpeisiin koulu- ja vapaa-ajalla. Kevyen liikenteen väylät ovat suosituin ja käytetyin liikuntapaikka. Niiden rakentamisessa korostuu poikkihallinnollinen yhteistyö.

12 §. LIIKUNTAPAIKKOJEN VALTIONAVUSTUKSET:

Pykälän 1 momentin ensimmäisessä virkkeessä säädettäisiin, että valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha avustusten myöntämiseksi liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatilojen perustamishankkeisiin. Määrärahasta myönnettäisiin avustuksia myös valtakunnallisesti merkittäviin liikuntapaikkahankkeisiin urheilun kansainvälisten ja kansallisten arvotapahtumien järjestämiseksi sekä huippu- ja kilpaurheilun harjoittelu- ja valmennusolosuhteiden rakentamiseksi kuten nykyisin.

Liikuntapaikkojen valtionavustuksia myönnettäisiin laajojen käyttäjäryhmien tarpeisiin tarkoitettujen liikuntapaikkojen rakentamiseen, hankkimiseen, perusparannukseen ja näihin liittyvään varustamiseen. Säännökseen on muutettu liikuntapaikkojen peruskorjaaminen perusparantamiseksi. Tällä muutoksella pyritään vaikuttamaan liikuntapaikkojen liikunnallisen kapasiteetin lisäämiseen pelkän teknisen peruskorjauksen sijaan. Liikuntapaikan perusparannusta voitaisiin myös

¹¹ Hallituksen esitys Eduskunnalle liikuntalaiksi HE 236/1997

¹² Esitys uudesta liikuntalaista. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:14

arvottaa sen toiminnallisuuden, esteettömyyden, turvallisuuden, energiankäytön parantamisen ja muun kestäväen kehityksen näkökulmasta.

Laajoja käyttäjäryhmiä palvelevilla liikuntapaikoilla tarkoitettaisiin tässä yhteydessä sellaisia liikuntapaikkoja, joilla on lukumääräisesti paljon käyttäjiä tai käyntikertoja ja joissa liikuntapaikan liikunnalliset palvelut ovat monipuolisia ja liikuntapaikka soveltuu mahdollisimman monen liikuntamuodon käyttöön sekä sen päivä- ja iltakäyttö on runsasta ja käyttö jakaantuu tasaisesti aukioloaikojen suhteen. Lisäksi erilaisilla liikuntaryhmillä tulisi olla mahdollisuus käyttää liikuntapaikkaa ja sen oheistiloja, liikuntapaikan tulisi soveltua ohjatun liikunnan lisäksi myös omaehtoiseen käyttöön ja liikuntapaikkaa käyttävien osuus koko liikuntapaikan palvelualueen väestöstä tulisi olla merkittävä.

Avustusta voitaisiin lisäksi myöntää erityisestä syystä muuhun liikuntapaikkarakentamiseen. Säännös on uusi. Tarkoituksena on mahdollistaa avustuksen myöntäminen harkinnan mukaan myös niin sanottujen pienten ja uusien lajien liikuntapaikkojen rakentamiseen. Tällaisia ovat esimerkiksi yhden lajin käyttöön tarkoitettut hallit, kuten keila-, tennis- ja salibandyhallit, sekä muunneltavissa olevat usean lajin käyttöön tarkoitettut hallit. Tämän momentin perusteella voitaisiin myös tukea olemassa olevan liikuntapaikan peruskorjausta silloin, kun se on tarkoituksenmukaista nykyisen liikuntapaikkaverkoston turvaamiseksi.

*Kunta on
ensisijainen
valtion-
avustuksen
saaja.*

Pykälän 2 momentin mukaan avustusta voitaisiin myöntää kunnalle tai kuntayhtymälle taikka niiden määräämisvallassa olevalle yhteisölle. Kunta olisi julkisen hallinnon tehtävämäärityksen mukaan edelleen ensisijainen avustuksen saaja. Avustusta voitaisiin harkinnan mukaan myöntää myös muille yhteisöille. Tällöin avustusta harkittaessa voitaisiin huomioida kunnan osallistuminen hankkeeseen esimerkiksi niin, että kunta on osakkaana yhteisössä, tekee pitkäaikaisen vuorosopimuksen, luovuttaa tai vuokraa hankkeelle tontin tai osallistuu hankkeeseen liittyvän muun kunnallistekniikan rakentamiseen. Arvioinnissa voitaisiin huomioida myös, miten hanke täydentää muuta liikuntapaikkojen palvelutarjontaa kunnassa.

Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta¹³ määrittelee perustamishankkeeksi toiminnallisen kokonaisuuden muodostavaa tilojen rakentamista, hankintaa, peruskorjausta tai niitä vastaavaa toimenpidettä ja mainittuihin toimenpiteisiin liittyvää irtaimen omaisuuden hankintaa, jos toimenpiteen arvioidut kokonaiskustannukset ovat vähintään valtioneuvoston asetuksella säädetyn euromäärän suuruiset. Maa-alueen hankkimista ei pidetä perustamishankkeena.

Maankäyttö- ja rakennuslaki¹⁴ määrittää yleisen rakentamisen ohjauksen tavoitteet. Tavoitteena on edistää hyvän ja käyttäjien tarpeita palvelevan, terveellisen, turvallisen ja viihtyisän sekä sosiaalisesti toimivan ja esteettisesti tasapainoisen elinympäristön aikaansaamista; rakentamista, joka perustuu elinkaariominaisuuksiltaan kestäviin ja taloudellisiin, sosiaalisesti ja ekologisesti toimiviin sekä kulttuuriarvoja luoviin

¹³ Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 29.12.2009/1705

¹⁴ Maankäyttö- ja rakennuslaki (5.2.1999/132)

ja säilyttäviin ratkaisuihin; sekä rakennetun ympäristön ja rakennuskannan suunnitelmallista ja jatkuvaa hoitoa ja kunnossapitoa. Rakentamiselle asetettujen vaatimusten mukaan rakennuksen tulee soveltua rakennettuun ympäristöön ja maisemaan sekä täyttää kauneuden ja sopusuhtaisuuden vaatimukset. 1.1.2013 voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain muutoksen linjausten mukaan rakennus on suunniteltava ja rakennettava ja rakennuksen muutos- ja korjaustyöt tehtävä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muutos toteutettava siten, että rakennus täyttää siihen yleisesti ennakoitavissa oleva kuormitus ja rakennuksen käyttötarkoitus huomioon ottaen 117 a–117 g §:ssä tarkoitettut olennaiset tekniset vaatimukset.¹⁵

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisesti ministeriöllä on mahdollisuus antaa mukaan hankesuunnitelmaa ja muita hakemusasiakirjoja koskevia määräyksiä hankkeen toiminnallisuuden, teknisen laadun, turvallisuuden ja energiatehokkuuden arvioimiseksi.

Rakennuksen tulee olla tarkoitustaan vastaava, korjattavissa, huollettavissa ja muunneltavissa sekä, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Korjaus- ja muutostyössä tulee ottaa huomioon rakennuksen ominaisuudet ja erityispiirteet sekä rakennuksen soveltuvuus aiottuun käyttöön. Muutosten johdosta rakennuksen käyttäjien turvallisuus ei saa vaarantua eivätkä heidän terveydelliset olonsa heikentyä.¹⁶

Liikuntapaikkarakentaminen on erikoisrakentamista ja yleensä tilaajalle myös kerta-rakennuttamista. Kymmenissä eri liikuntapaikkatyypeissä on kaikissa omat suunnittelun ja rakentamisen erityiskysymyksensä sekä rakennusteknisesti että toiminnallisesti. Erityisen vaativia rakentamisen ja peruskorjaamisen kohteita ovat uima- ja jäähallit, joissa varsinkin kohteiden sisäilmasto-olosuhteet, seinä- ja kattorakenteet sekä veden ja jään käsittelyjärjestelmät edellyttävät informaatio-ohjausta suunnitteluun ja toteutukseen.

1.1.2 Pääministeri Kataisen hallituksen ohjelma¹⁷

Hallituksen toimintaa ja kaikkea päätöksentekoa yhdistää kolme keskeistä kokonaisuutta: köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen, julkisen talouden vakauttaminen sekä kestävä talouskasvu, työllisyyden ja kilpailukyvyn vahvistaminen. Liikunnan ja liikkumisen edistämisen näkökulmasta olennaisia hallitusohjelman ylätasoon tavoitteita ovat työurien pidentäminen, työhyvinvoinnin edistäminen, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen otetaan huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja sisällytetään kaikkien hallinnonalojen ja ministeriöiden toimintaan. Hallitusohjelman mukaisesti kaikessa koulutuksessa, tieteessä, kulttuurissa, liikunnassa ja nuorisotyössä on toteutettava yhdenvertaisuusperiaatetta. Palveluiden on oltava tasa-arvoisesti ja tasalaatuisesti kaikkien saatavilla.

¹⁵ Maankäyttö- ja rakennuslain muutos (21.12.2012/958)

¹⁶ Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132

¹⁷ Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011

Liikuntapolitiikan osalta asetetaan tavoitteeksi koko elämänkaaren mittaisen liikunnallisen elämäntavan edistäminen. Tavoitteena on erityisesti liikkujien määrän ja osallisuuden lisääminen. Selvitetään syyt liikunnallisesta elämäntavasta syrjäytymiseen ja luodaan edellytyksiä, joilla liikuntaa voidaan eri väestöryhmissä lisätä. Parannetaan arkiliikunnan mahdollisuuksia yhdyskuntarakennetta kehittämällä ja laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen esteettömyyttä lisäämällä. Harastusmahdollisuuksien tasa-arvoon erityisesti lasten ja nuorten osalta kiinnitetään erityistä huomiota. Liikuntalain uudistamisella edistetään koko liikuntajärjestelmän rakennemuutosta. Turvataan eettisesti kestävä, yhdenvertaisen ja moniarvoisen huippu-urheilun toimintaedellytykset, mukaan lukien vammaisurheilu, ja mahdollistetaan urheilijan urapolku. Olympiastadionin peruskorjauksen luonne kansallisena hankkeena huomioidaan sen rahoituksessa.

1.1.3 Liikuntapolitiikan vaikuttavuustavoitteet

Valtion talousarviossa ja opetus- ja kulttuuriministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa määritellään yleiset vaikuttavuustavoitteet valtion liikuntapolitiikalle. Liikuntatoimen vuoden 2014 talousarviossa¹⁸ ja vuosien 2015–2018 toiminta- ja taloussuunnitelmassa¹⁹ vaikuttavuustavoitteet on määritelty seuraavasti:

1. Liikunta ja urheilu lisäävät osallistumista

Suomalaiset osallistuvat liikunta- ja urheiluseurojen toimintaan melko aktiivisesti. Seuratoimintaan osallistumisessa, sitoutumisessa ja liikunta-aktiivisuudessa on kuitenkin eroja eri väestöryhmien kesken. Erityisenä haasteena on ylläpitää seuraharastus ja muu liikunta-aktiivisuus murrosiän yli. Tarve liikuntajärjestöjen toimintakulttuurin ja -tapojen uudistamiselle kasvaa, kun sitoutuminen liikunnan järjestö- ja seuratoimintaan vähenee ja tilalle tulee uusia osallistumisen tapoja. Tavoitteena on parantaa liikunnan kansalaistoiminnan laatua sekä kansalaistoimintaan osallistumista etenkin sellaisissa väestöryhmissä, joissa osallistumisen esteenä ovat sosiaaliset, taloudelliset tai kulttuuriset tekijät. Huippu-urheilun arvo elämysten tuottajana ja myönteisten esikuvien tarjoajana kasvaa. Lisäksi huippu-urheilutoiminta vahvistaa etenkin suur tapahtumien järjestämisen myötä liikunnan ja urheilun merkitystä kansantaloudessa. Euroopan unioni tulee toimivaltansa kautta vaikuttamaan aiempaa enemmän huippu-urheiluun liittyviin kysymyksiin. Tavoitteena on lisätä suomalaisten urheilijoiden menestymistä huippu-urheilussa, vammaishuippu-urheilun integroitumista sekä parantaa Suomessa järjestettävien urheilun suur tapahtumien vaikuttavuutta. Eettisyys ja yhteiskuntavastuu korostuvat huippu-urheilussa.

2. Liikunnallinen elämäntapa yleistyy

Liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden lisäämiselle on suuri tarve, sillä valtaosa suomalaisista liikkuu riittämättömästi. Suositusten mukaiseen liikunnan määrään yltää vain noin puolet lapsista, kymmenes aikuisväestöstä ja muutama prosentti ikäihmisistä. Merkittävin muutos väestön liikuntakäyttäytymisessä on tapahtunut arki- ja muun fyysisen aktiivisuuden romahtamisessa. Tavoitteena on koko väestön fyysisen aktiivisuuden, liikuntaharrastuksen määrän ja liikuntaintensiteetin kasvu. Kohderyhmänä

¹⁸ Valtion talousarvioesitys 2014. Valtiovarainministeriö.

¹⁹ Opetus- ja kulttuuriministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2015–2018. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2014:3.

ovat etenkin lapset ja nuoret, joiden liikunta-aktiivisuus luo perustan koko elämänkaaren mittaiselle liikunnalliselle elämäntavalle. Keskeisiä kohderyhmiä ovat myös muut riittämättömästi liikkuvat ja liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevat. Kuntien tehtävä on turvata liikuntapalveluiden ja -paikkojen yhdenvertainen ja tasa-arvoinen saavutettavuus koko maassa. Merkittävä osa liikuntapaikoista on peruskorjauksissa. Tavoitteena on integroida liikunta osaksi yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa, erityisesti sosiaali- ja terveyspolitiikkaa, kuntien strategista suunnittelua ja niitä koskevaa seurantaa.

3. Liikunta-alan tietopohja ja osaaminen vahvistuvat

Liikunnan toimialalla korostuu tarve osaamisen ja asiantuntemuksen kasvattamiseen. Tavoitteena on, että liikuntapoliittisten toimenpiteiden valmistelu sekä päätöksenteko eri tasoilla perustuvat relevanttiin tietopohjaan, kuten alan tutkimus-, selvitys- ja arviointitietoon.

1.2 Poikkihallinnollinen yhteistyö liikkumisolosuhteiden kehittämiseksi

Rakennettu liikuntaympäristö muodostaa vain yhden ulottuvuuden väestön fyysiseen aktiivisuuteen vaikuttavasta elinympäristöstä. Suurin osa suomalaisten fyysisestä aktiivisuudesta tapahtuu kevyen liikenteen väylillä, ulkoilureiteillä ja -poluilla, luonnossa sekä kotien lähetyvillä olevassa ympäristössä.^{20 21 22}

Liikkumisympäristöjen kehittäminen fyysisen aktiivisuuden näkökulmasta edellyttää eri hallinnonalojen yhteistyötä.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ, LIIKUNTAYKSIKKÖ

- liikuntapoliittinen päätöksenteko ja liikunnan edistämisen yhteensovittaminen valtionhallinnossa

LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖ

- liikennejärjestelmät, kävely ja pyöräily

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

- yhdyskuntasuunnittelu, luonnon virkistyskäyttö, rakennettu ympäristö

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ, KOULUTUS- JA TIEDEPOLITIikka

- oppilaitosrakentaminen, tieteellinen tutkimus

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ

- luonnon monimuotoinen käyttö, luonnossa liikkuminen, metsästys, kalastus, luontomatkailu

FYYSINEN AKTIIVISUUS, ARKKILIIKUNTA

YHTEENSOVITTAMINEN

Kuvio 2: Liikuntaan ja liikkumiseen liittyvien olosuhteiden kehittäminen valtionhallinnossa.

²⁰ Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä.

²¹ Ulkoilun olosuhteet Suomen kunnissa. Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (Sulka II) –hanke. 2011. Suomen Latu.

²² Liikuntapaikkojen läheisyyden yhteys liikuntalajien harrastamiseen. Tutkimuksesta tiiviisti: 2014_004Valkeinen, Heli; Mäki-Opas, Tomi; Prättälä, Ritva; Borodulin, Katja. THL. 2014

Liikkumisympäristöihin liittyvää toimintaa rahoitetaan valtionhallinnossa seuraavasti:

Taulukko 1. Avustukset liikkumisympäristöjen kehittämiseen.

Liikuntapaikkojen perustamishankkeiden valtionavustukset	Opetus- ja kulttuuriministeriö, liikuntayksikkö
Liikuntapaikkarakentamiseen liittyvä tutkimus- ja kehittämistoiminta	Opetus- ja kulttuuriministeriö, liikuntayksikkö
Kevyen liikenteen väylien rakentaminen	Liikenne- ja viestintäministeriö, Liikennevirasto
Liikenne- ja viestintäministeriön tutkimus- ja kehittämistoiminta liikunnan alueella	Liikenne- ja viestintäministeriö, Liikennevirasto
Ympäristöministeriön tutkimus- ja kehittämistoiminta liikunnan alueella	Ympäristöministeriö
Ympäristöministeriön rahoitus Metsähallituksen luontopalveluille luonnon virkistyskäytön edistämiseen	Ympäristöministeriö
MMM:n rahoitus Metsähallituksen luontopalveluille luonnon virkistyskäytön edistämiseen	Maa- ja metsätalousministeriö

Euroopan unioni myöntää rahoitusta liikunnan edistämiseen ja liikuntaolosuhteiden kehittämiseen. Rahoitustukea voidaan myöntää hankkeille ja organisaatioille, jotka edistävät EU:n tavoitteita tai osallistuvat EU-ohjelman tai -politiikan toteuttamiseen. EU-rahoitus on täydentävää rahoitusta, ja tuen saamisen edellytyksenä on aina myös kansallinen rahoitus, eli valtion, kuntien ja projekteihin osallistuvien organisaatioiden oma rahoitusosuus.

1.2.1 Hallitusohjelmassa määritellyt tavoitteet fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi
Pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmassa eri hallinnonaloille on asetettu lukuisia tavoitteita, jotka liittyvät liikkumisympäristöjen kehittämiseen, rakentamisen laadun parantamiseen ja ympäristön kehittämiseen väestön fyysisestä aktiivisuutta suosivaksi.

Koulutus-, tiede- ja kulttuuripolitiikassa tavoitteeksi asetetaan, että koulujen liikuntatiloja ja muita tiloja hyödynnetään vapaa-ajan toiminnassa yhteistyössä mm. liikuntaseurojen kanssa. **Liikenne- ja viestintäpolitiikassa** kehitetään määrätietoisesti pyörä- ja kävelytielverkostoa ja edistetään kävely- ja pyöräilystrategian toimenpiteitä. Liikennealan lainsäädännön valmistelussa ja liikennehankkeissa kiinnitetään huomiota esteettömyyteen ja toiminnan vaikutuksiin eri väestöryhmille ja yhdenvertaisuudelle, erityisesti iäkkäiden, lasten ja vammaisten henkilöiden kannalta.

Ympäristöpolitiikan toimialalla parannetaan rakentamisen energiatehokkuutta säädöksiin ja muulla ohjauksella sekä luomalla kannustimia. Laaditaan rakennusten ener-

giatehokkuutta koskevien säädösten tiekartta, jonka tavoitteena on lähes nollaenergiarakentaminen vuoteen 2020 mennessä. Tiekartan avulla pyritään määräysten voimaan saattamiseen suurempina kokonaisuuksina. Säädetään korjausrakentamiselle energiatehokkuusvaatimukset, joiden toteuttaminen on taloudellisesti kustannustehokasta. Maankäytön suunnittelussa korostetaan tiiviitä ja joukkoliikenteeseen perustuvia taajamia, työssäkäyntialueita, energiatehokkuutta, päästövaikutuksia sekä ekologisten verkostojen huomioon ottamista. Parannetaan rakentamisen ja suunnittelutyön laatua korostamalla suunnittelijoiden pätevyyttä ja tehostamalla alan toimijoiden koulutusta. Lisätään energiatehokkaan rakentamisen ja korjausrakentamisen koulutusta sekä alan tutkimusta. Jatketaan kosteus- ja hometalkoita ja turvataan niiden tuottaman osaamisen siirtyminen koulutukseen ja rakennusalan toimijoille. Edistetään puurakentamista ja rakentamisen energiatehokkuuden laskennassa elinkaarilaskentaa, joka ottaa huomioon myös rakennusmateriaalien ja -tuotteiden valmistuksen. Ympäristövaikutuksiltaan edullisimpien vaihtoehtojen suosiminen otetaan julkisten rakennushankkeiden periaatteeksi ja näiden vaihtoehtojen edistämistä julkisesti tuetussa asuntotuotannossa selvitetään.

1.2.2 Muutosta liikkeellä -linjaukset lisäävät liikettä ja vähentävät istumista

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat asettaneet yhteisen, terveyttä edistävän liikunnan ohjausryhmän, jonka toimikausi on 15.12.2011–31.5.2015. Ohjausryhmän tavoitteena on vahvistaa toimivaa poikkihallinnollista yhteistyötä liikunnan ja liikkumisen edistämisen parissa. Linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan²³ julkaistiin lokakuussa 2013. Linjausten päätavoitteeksi asetettiin seuraavat kokonaisuudet:

Linjaus 1. Arjen istumisen vähentäminen elämänculussa

Linjaus 2. Liikunnan lisääminen elämänculussa

Linjaus 3. Liikunnan nostaminen keskeiseksi osaksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä sairauksien ehkäisyä, hoitoa ja kuntoutusta

Linjaus 4. Liikunnan aseman vahvistaminen suomalaisessa yhteiskunnassa

Linjauksissa todetaan, että yhdyskuntarakennetta, kaavoitusta, kevyen liikenteen olosuhteita ja liikuntapaikkoja tulee kehittää terveyttä edistävää liikuntaa suosiviksi. Turvalliset, esteettömät ja viihtyisät arjen ympäristöt ja niiden kunnossapito mahdollistavat kaikkien ikäryhmien liikkumisen. Hyvin hoidetut ja saavutettavat viheralueet, kuten pihat, puistot ja ulkoilureitit kannustavat ihmisiä liikkumaan istumisen sijasta. Valtakunnan tason toimijat vahvistavat fyysisen aktiivisuuden roolia yhdyskunta- ja ympäristösuunnittelun sekä rakennusalan perus- ja täydennyskoulutuksessa sekä tukevat Kävelyn ja pyöräilyn valtakunnallisen strategian sekä toimenpideohjelman 2020 toteuttamista lisäämällä fyysisesti aktiivisten kulkutapojen käyttöä päivähoito-, koulu-, opiskelu-, työ- ja asiointimatkoilla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö puheenjohtaa poikkihallinnollista **terveyttä ja hyvinvointia edistävää olosuhderyhmiä**, joka edistää poikkihallinnollisesti eri olosuhdeministeriöiden ja olosuhdeasiantuntijatahojen kanssa arkiympäristön kehittämistä kansalaisten terveystuokuntaan kannustavaksi. Työryhmän toiminta-ajatuksena on edistää

Hallitusohjelman mukaisesti parannetaan rakentamisen energiatehokkuutta.

²³ Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2013:10. Sosiaali- ja terveysministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö.

arki- ja lähiliikuntaa suosivien yhdyskuntarakenteiden ja elinympäristöjen syntyä, laaja-alaista kehittämistä sekä saavutettavuutta. Arkiympäristön kehittämisellä pyritään vähentämään eriarvoisuutta ja lisäämään kansalaisten päivittäistä aktiivista liikkumista. Tavoitteena on luoda edellytyksiä kansalaisten koko elämänkaaren mittaiselle liikunnalliselle elämäntavalle kattaen lasten ja nuorten turvallisten liikuntamahdollisuuksien edistämisen, työikäisten työssä jaksamisen sekä ikääntyneiden mahdollisuuden hyödyntää lähiympäristöä ja sen palveluja kävellen. Elinympäristön kehittämisellä päivittäiseen liikuntaan kannustavaksi pyritään madaltamaan kynnystä aktiiviseen liikkumiseen arjen valintana ja siten edistää kansalaisten terveyttä.

Kehittämiskohteet, tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2012–2015:

1. Kävelyn ja pyöräilyn edistäminen

- Keskeisenä tavoitteena on Liikenneviraston ja liikenne- ja viestintäministeriön laatiman Kävelyn ja pyöräilyn toimenpidesuunnitelma 2020:n²⁴ toteutumisen edistäminen. Toimenpideohjelman avulla toteutetaan kävelyn ja pyöräilyn edistämisen valtakunnallista strategiaa.²⁵

2. Lähiliikuntaolosuhteiden edistäminen

- Lähiliikuntaolosuhteita kartoitetaan ja kehitetään. Lähiliikuntapaikkojen rakentamista avustetaan ja toteuttamista tuetaan informaatiolla.

3. Luonnon virkistyskäytön edistäminen

- Luontoon liittyvää virkistyskäyttöä vaalitaan ja kehitetään ja ulkoilun olosuhteita sekä jokamiehen oikeuksia edistetään.

4. Liikuntaa suosivan yhdyskuntasuunnittelun edistäminen

- Yhdyskuntasuunnittelijoille suunnatun tiedon välittäminen, koulutuksen järjestäminen sekä tutkimus- ja kehittämishankkeiden edistäminen liikunnan näkökulman huomioimiseksi kaavoituksessa.
- TEHYLI-strategian toimenpidesuunnitelma: edistää fyysiseen aktiivisuuteen kannustavia asuin- ja elinympäristöjä toteuttaen myös uudenlaisia innostavia liikuntaideoita ja -mahdollisuuksia.

5. Arki- ja lähiliikunnan olosuhteisiin liittyvä koulutus, tutkimus ja kansainväliset esimerkit

- Arki- ja lähiliikuntaa suosivan elinympäristön kehittäminen poikkihallinnollisuutta edistämällä, edistämällä tasa-arvoa, esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä seuraamalla kansainvälistä näkökulmaa.

²⁴ Kävelyn ja pyöräilyn valtakunnallinen toimenpidesuunnitelma 2020. Liikenneviraston suunnitelmia 2/2012 Helsinki 2012.

²⁵ Kävelyn ja pyöräilyn valtakunnallinen strategia 2020. Liikenne- ja viestintäministeriö. Ohjelmia ja strategioita 4/2011.

1.3 Huippu-urheiluolosuhteiden kehittäminen

Huippu-urheilun valmennus- ja kilpailuolosuhteiden rakentaminen ja perusparantaminen ovat osa valtakunnallisen liikuntapaikkarakentamisen kokonaisuutta. Pääministeri Kataisen hallituksen ohjelman mukaisesti turvataan eettisesti kestävän, yhdenvertaisen ja moniarvoisen huippu-urheilun toimintaedellytykset, mukaan lukien vammaisurheilu, ja mahdollistetaan urheilijan urapolku.

Viime vuosien huippu-urheilun olosuhdepolitiikan tavoitteet on kirjattu viimeiseen Liikuntapaikkarakentamisen Suunta -asiakirjaan seuraavasti: ”Yleisperiaatteena pidetään, että huippu-urheilun kannalta kansallisesti merkittävillä urheilumuodoilla tulisi olla liikuntapaikkaolosuhteet, jotka täyttävät kansainvälisten kilpailujen järjestämistä varten tarvittavat edellytykset. Jos jonkin urheilumuodon kohdalla mainittu kriteeri täyttyy, uusien vastaavien hankkeiden rakentamista valtionavustuksella ei pidetä perusteltuna. Kun vireillä on useita samaa lajia/samoja lajeja palvelevia mittavia hankkeita, voi ainoastaan yhdellä olla mahdollisuus ns. valtakunnalliseen statukseen ja tämän myötä normaalista poikkeavaan harkinnanvaraiseen valtionavustukseen. Muut samaa tai samoja lajeja palvelevat hankkeet tunnustetaan alueelliseksi hankkeiksi ja niitä mahdollisesti avustetaan yleisten avustusperiaatteiden mukaisesti. Jos lajin kansainvälisten kilpailujen järjestämiseksi tarvitaan useampia kuin yksi liikuntapaikka, on huomioitava liikuntapaikkojen kokonaisuus.

Valtakunnallisten, yleensä poikkeuksellisen mittavien hankkeiden, valtionavustus määritellään tapauskohtaisesti. Rahoituskehys näille hankkeille määriteltiin enintään 15 prosenttia opetus- ja kulttuuriministeriön jakamasta liikuntapaikkamäärärahasta. Valtion liikuntaneuvosto hyväksyi kokouksessaan 2.3.2010 periaatteet valtakunnallisesti merkittävien liikuntapaikkahankkeiden tunnistamiseksi ja avustamiseksi. Päälinjausten mukaisesti tullakseen avustetuksi muiden kuin yleisten liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeiden avustamisperiaatteiden mukaisesti liikuntapaikkarakentamishanke on ministeriön päätöksentekoprosessissa tunnistettava valtakunnalliseksi huippu-urheilun hankkeeksi. Edellytyksenä tälle määriteltiin, että seuraavilla tahoilla on yhtenäinen näkemys hankkeen valtakunnallisesta luonteesta:

- kunta, jonka alueella perustamishanke sijaitsee,
- järjestöt, joiden toiminnalle perustamishankkeella on merkitystä (Olympiakomitea ja SLU ry²⁶),
- valtion liikuntaneuvosto sekä
- opetus- ja kulttuuriministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti marraskuussa 2008 Risto Niemisen johtaman työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin uudistaa tavoitteelliseen kansainväliseen menestykseen tähtäävän huippu-urheilun strategiset periaatteet sekä toiminnalliset vastuut eri toimijoiden kesken. Työryhmän esityksen²⁷ pohjalta Suomen Olympiakomitea yh-

²⁶ Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo ry syntyi vuonna 2012 Suomen Liikunnan ja Urheilun, Nuoren Suomen ja Kuntoliikuntaliiton yhdistymisen tuloksena. Valo aloitti toimintansa tammikuussa 2013.

²⁷ Sanoista teoiksi. Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13

dessä Paralympiakomitean kanssa käynnisti ministeriön rahoituksella huippu-urheilun toimintatavan muutosprojektin. Muutostyöryhmä jätti loppuraporttinsa joulukuussa 2012.²⁸ Raportti pohjaa visioon *”Urheilijan polun osaamisella, yhteistyöllä ja intohimolla parhaaksi Pohjoismaaksi 2020!”* Olosuhteiden näkökulmasta loppuraportissa esitettiin seuraavia toimintaperiaatteita:

- Huippu-urheiluyksikössä on huippu-urheilun valtakunnallista olosuhdetyötä koordinoiva henkilö tai asiantuntijaryhmä, joka on tiiviissä yhteydessä huippu-urheiluverkoston ja viranomaisiin.
- Urheiluakatemialla on paikallinen/seudullinen olosuhderyhmä, joka kokoaa yhteen alueen urheiluakatemialavalmennukseen liittyviä olosuhdetarpeita, edistää niiden rakentamisen suunnittelua ja toteutusta, parantaa liikuntapaikkojen ympärivuotista käytettävyyttä sekä viestittää tarpeista Huippu-urheiluyksikölle.

Vuoden 2013 alusta toimintansa aloittanut Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö johtaa ja koordinoi huippu-urheiluverkoston toimintaa mukaan lukien vammaishuippu-urheilu ja vastaa yhdessä lajiliittojen kanssa pitkän aikavälin huippu-urheilumenestyksestä.

Huippu-urheiluyksikkö vastaa talous-, osaamis- ja olosuhderessurssien ohjaamisesta verkoston käyttöön ja vahvistaa yhteistyöhön ohjaavan toimintatavan kehittymistä. Huippu-urheiluyksikön kautta resurssit jaetaan huippuvaiheen ohjelman, urheiluakatemiohjelman ja osaamisohjelman kautta. Huippu-urheiluyksikön yhteydessä toimii olosuhderyhmä, joka valmistelee valtakunnallisen huippu-urheilurakentamisen linjat sekä liikuntapaikkarakentamisen rahoitussuunnitelmaan ja avustamiseen liittyvän Suomen Olympiakomitean lausunnon.

---

²⁸ Suomalaisen huippu-urheilun muutos. Huippu-urheilun muutosryhmän loppuraportti 2012.

- > Vahvuutena monipuolinen liikuntapaikka-verkosto ja luonto-olosuhteet
- > Kuntakohtaiset vaihtelut suuria
- > Haasteena mittava peruskorjausvelka ja liikuntapaikkojen ylläpito
- > Uima-, jää- ja liikuntahallit valtion-avustuspolitiikan painopisteenä
- > Lähiliikuntapaikat sekä koulujen ja päiväkotien liikuntaolosuhteet
- > Ulkoilu tavoittaa valtaosan suomalaisista
- > Olosuhteet huippu-urheilun näkökulmasta
- > Liikuntapaikkojen esteettömyyteen kiinnitettävä edelleen huomiota
- > Kestävän kehityksen periaatteiden toteutuminen kunnissa
- > Liikuntapaikkojen turvallisuus
- > Strateginen suunnittelu ja tiedonkeruu liikuntapaikoista ontuvat

2 Liikuntapaikka-rakentamisen nykytila

2 Liikuntapaikkarakentamisen nykytila

2.1 Vahvuutena monipuolinen liikuntapaikkaverkosto ja luonto-olosuhteet

Liikunta- ja liikkumisolosuhteiden nykytilan kartoittamiseksi valtion liikuntaneuvosto toteutti yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa kyselyn Manner-Suomen kuntien liikunta-asioista vastaaville viranhaltijoille, liikunnasta vastaaville elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille (nyk. aluehallintovirasto)²⁹, valtakunnallisille lajiliitoille sekä liikunnan toimialajärjestöille. Kunnista kyselyyn vastasi 63 prosenttia (202 kuntaa). Vastanneissa kunnissa asuu noin 80 prosenttia Suomen väestöstä.

Suomessa on asukaskohtaisesti tarkasteltuna paljon liikunta-paikkoja.

Asukaskohtaisesti tarkasteltuna Suomessa on määrällisesti paljon ja monipuolisesti liikuntapaikkoja (taulukko 2). Keskeisimmät liikuntapaikat ovat sijoittuneet erittäin hyvin suhteessa väestön sijaintiin. Oulu-Kajaani -linjan eteläpuolella liikuntapaikkaverkosto on erityisen kattava. Perusliikuntapaikkaverkosto on pääosin rakennettu. Rakennetun liikuntaympäristön lisäksi luonto jokamiehen oikeuksineen luo monipuoliset mahdollisuudet myös omaehtoiselle liikunnalle ja ulkoilulle. Tyypillisin saatu palaute kuntien liikuntaolosuhteista on positiivista. Aikuisväestöstä kaksi kolmesta katsoo olosuhteiden puolesta pystyvänsä liikkumaan siten kuin haluaa.³⁰

Taulukko 2 Liikuntapaikkojen lukumäärät pääliikuntapaikkatyypeittäin Lipas-järjestelmässä 19.3.2014.

Liikuntapaikkatyyppi	kpl
Ulkokentät ja liikuntapuistot	13 704
Sisäliikuntatilat	6 471
Maastoliikuntapaikat	6 382
Vesiliikuntapaikat	2 824
Virkistyskohteet ja palvelut	2 543
Eläinurheilualueet	732
Veneily, ilmailu ja moottoriurheilu	305
Yhteensä	32 961

Osassa kuntia liikuntaolosuhteiden rakentaminen, kunnossapito ja olosuhteiden strateginen kehittäminen on ymmärretty osaksi kunnan hyvinvointipolitiikkaa, mikä on edesauttanut myös olosuhteiden resursointia. Osa kunnista mainitsee vahvuudekseen liikuntapaikkojen monipuolisen keskittämisen lähelle asuinalueita. Valtaosa kunnista on valmis tarjoamaan olosuhteita lapsille ja nuorille maksuttomasti.

²⁹ Liikunta-asiat siirtyivät vuoden 2014 alusta ELY-keskuksista aluehallintovirastoille (AVI).

³⁰ Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seuran-tutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

2.2 Kuntakohtaiset vaihtelut suuria

Kuntakohtainen vaihtelu liikuntaolosuhteissa ja niiden tarpeissa on erittäin suuri. Eryteisesti pienissä, väestörakenteeltaan ikääntyvässä kunnissa kuntien liikuntatoimen resurssit ovat tällä hetkellä riittämättömät liikuntapaikkojen riittävään ylläpitoon ja suunnitelmalliseen rakentamiseen. Tällöin ihmisten fyysinen aktiivisuus on paljolti omaehtoisen liikkumisen ja arkiliikunnan varassa. Pohjois- ja Itä-Suomen monilla alueilla, joilla organisoitua liikuntaa ja rakennettuja liikuntapaikkoja on vähän tarjolla, ihmisten fyysinen aktiivisuus on paljolti omaehtoisen liikkumisen ja arkiliikunnan varassa. Taloudellisesti heikommassa asemassa olevien alueiden mahdollisuudet hakea valtionavustuksia liikuntapaikkoihin ovat alhaiset, koska kunnat eivät pysty osoittamaan omarahoitusta hankkeisiin.³¹ Näissä kunnissa todennäköisin vaihtoehto on luopua rakentamisesta kokonaan ja tulla toimeen olemassa olevien liikuntapaikkojen varassa. Alueelliset erot asettavat todellisen haasteen liikuntapaikkojen tasavertaiselle saavutettavuudelle.³²

Valtion liikuntaneuvoston kyselyn perusteella tyypillisin kuntalaisten antama negatiivinen palaute liikuntapaikoista koskee käyttövuoropoliittikkaa, seuroihin kuulumattomien mahdollisuutta liikkua eri liikuntatiloissa, liikuntatilojen esteettömyyttä sekä välineiden niukkuutta ja huonokuntoisuutta. Lukuisissa kunnissa ongelmana on, että liikuntapaikat sijaitsevat kaukana asutuksesta, jolloin niiden käyttöaste jää alhaiseksi. Tyypillisin kunnasta puuttuva liikuntapaikka on uima- tai jäähalli. Ulkoilureittien, polkujen ja lähiliikuntaolosuhteiden kehittämisen tarve on tunnistettu muun muassa Suomen Ladun tekemisessä kartoituksissa.

Väestön ikääntyminen ja keskittyminen kasvukeskuksiin aiheuttaa ongelmia sekä supistuvilla että kasvavilla alueilla. Kyselyn tulokset tukevat peruspalveluiden arvioinnin (2010) tuloksia, joiden mukaisesti eniten kysyntää on liikuntasaleista, -halleista, jäähalleista ja pallokentistä. Lukuisat kunnat raportoivat, että eri lajien harrastajat ovat epätasa-arvoisessa asemassa liikuntapaikkojen hinnoittelun suhteen. Jääurheilun osalta jäähallit ovat useassa kunnassa vain harvoin lasten ja nuorten vapaassa käytössä. Vastaavasti osassa kuntia esimerkiksi yleisurheilukentät ovat jääneet vähälle käytölle ja niiden peruskorjaamisen tarpeellisuutta harkitaan tarkkaan. Perusliikuntapaikoissa käyttöpainetta aiheuttavat myös uudet käyttäjäryhmät (esim. uimahalleissa vesijuoksu, sukellus, melonta, jäähalleissa taitoluistelu ja ringette jne.).

2.3 Haasteena mittava peruskorjausvelka ja liikuntapaikkojen ylläpito

Suurin osa liikuntapaikoista on ollut käytössä vuosikymmeniä, mikä näkyy mittavana korjaustarpeena. Liikuntapaikat kuluvat ja vanhenevat varsin nopeasti johtuen niiden

³¹ Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

³² Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. & Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2013. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisu 14/2014

*Liikuntapaikkojen
kunnostamiseen
ja korjauksiin
tulisi käyttää
noin 380 M€.*

suurista käyttäjämääristä, pitkistä päivittäisistä käyttöajoista ja vallitsevista rasittavista olosuhteista esimerkiksi jää- ja uimahalleja koskien. Rakenteilla ja järjestelmillä on omat rajalliset tekniset käyttöikänsä. Kun järjestelmän tekninen käyttöikä loppuu, on se kunnostettava perusteellisesti tai korvattava uudella, jotta liikuntapaikan turvallisuus, esteettömyys, terveellisyys ja toimivuus taataan. Kuntien kunnossapidon resurssien vähetessä tarve peruskorjaamiseen voi jatkossa kasvaa. Erityisesti pienemmissä kunnissa huoli on todellinen.

VTT on toteuttanut opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella tutkimuksen liikuntapaikkojen peruskorjaustarpeesta.³³ Laskelmien mukaan Suomen merkittävimpien liikuntapaikkojen yhteenlaskettu jälleenhankinta-arvo on noin 11,8 miljardia euroa, kun jälleenhankinta-arvona pidetään näiden liikuntapaikkojen verottomia rakennuskustannuksia (alv 0 %) ilman iästä ja kulumisesta aiheutuvaa arvonalennusta. Elinkaarilaskelmien mukaan Suomen merkittävimpien liikuntapaikkojen kunnossapitoon ja korjauksiin tulisi panostaa niiden pitoaikana keskimäärin noin 380 miljoonaa euroa vuodessa (alv 0 %), mikä on keskimäärin noin 3,2 % niiden jälleenhankinta-arvosta vuosittain. Tässä yhteydessä keskimääräisenä vuosittaisena korjaustarpeena on pidetty liikuntapaikkojen keskimääräisiä vuosittaisia kunnossapitokustannuksia eli niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat liikuntapaikan elinkaaren eri vaiheissa käyttöikänsä päätepisteen saavuttaneiden rakennusosien ja järjestelmien korjaamisesta ja/tai uusimisesta alkuperäiseen laatuunsa. Laskelmissa ei ole huomioitu laadullisia parannustoita. Laskelmissa elinkaaren pituutena on ollut 60 vuotta.

Taulukko 3: Yhteenveto Suomen merkittävimpien liikuntapaikkojen jälleenhankinta-arvosta (alv 0 %) ja keskimääräisestä vuosittaisesta kunnossapito- ja korjaustarpeesta (alv 0 %).

	Lukumäärä	Jälleenhankinta-arvo alv 0 % (JHA)		Keskimääräiset vuosittaiset kunnossapito- ja korjauskustannukset alv 0 %		
		€/kpl	€	% JHA/a	€/a/kpl	€/a
Sisäliikuntatilat ¹	6 025	1 139 000	6 865 123 000	2,85 %	32 000	195 556 000
Uimahallit ¹	220	5 600 000	1 232 000 000	3,21 %	180 000	39 600 000
Ulkoliikuntapaikat ²	10 465	354 000	3 700 529 500	3,87 %	14 000	143 154 700
Yhteensä	16 710	706 000	11 797 652 500	3,21 %	23 000	378 310 700

¹ Sisältää myös mahdolliset katsomot ja käyttäjien sosiaalitilat sekä muut aputilat, kustannukset vuoden 2012 tammikuun kustannustasossa

² Sisältää myös mahdolliset katsomot, mutta ei käyttäjien sosiaalitiloja eikä muita aputiloja, kustannukset vuoden 2013 tammikuun kustannustasossa

³³ Liikuntapaikkojen peruskorjaustarve. Nissinen Kari. VTT. 2014

Peruskorjaustarve on tunnistettu haasteeksi myös valtionavustuspolitiikan näkökulmasta ja siihen on pyritty reagoimaan. Esimerkiksi vuonna 2013 avustukset kohdennettiin seuraavasti uudisrakentamisen ja peruskorjaamisen näkökulmista tarkasteltuna:

Hakemukset lukumäärän mukaan

Uudisrakennukset	41 kpl	63 %
Peruskorjaukset	24 kpl	37 %

Päätökset kappalemäärien mukaan

Uudisrakennukset	15 kpl	48 %
Peruskorjaukset	16 kpl	52 %

Hakemukset kustannusarvioiden mukaan

Uudisrakennukset	379,9 M€	76 %
Peruskorjaukset	117,8 M€	24 %

Avustusmäärien mukaan

Uudisrakennukset	8,69 M€	50 %
Peruskorjaukset	8,54 M€	50 %

2.4 Uima-, jää- ja liikuntahallit valtionavustuspolitiikan painopisteenä

Valtaosa valtion jakamista määrärahoista liikuntapaikkarakentamiseen on viimeisinä vuosina kohdennettu uima-, jää- ja liikuntahallirakentamiseen.

Jääkiekkoliiton tietojen³⁴ mukaan Suomessa on 223 jäähallia ja niissä 260 jääkenttää. Vuoden 2013 alussa Suomessa oli 140 kunnassa jäähalli ja asukkaista 86 prosenttia voi saada jäähallipalveluja omassa kunnassaan. VTT:n selvitysten³⁵ mukaisesti jäähallien käyttöaste on jääliikuntakäytön aikana noin 75 prosenttia aukioloajasta. Keskimääräinen hallikohtainen kävijämäärä on vuosittain noin 60 000. Suuri osa jäähalleista tarvitsee korjausrakentamista. Jäähallien osalta on huomioitava, että jäähdytysjärjestelmiin liittyvä freonin käyttö uusien aineiden osalta kiellettiin huollossa 2010 alkaen ja kierrätetyillä aineilla 2015 alkaen. Pelkästään tämä aiheuttaa peruskorjaustarvetta lukuisissa jäähalleissa. Sen lisäksi monessa jäähallissa ilmankuivatusjärjestelmän puuttuminen rasittaa rakenteita. Yleisesti ottaen jäähalleissa rakentaminen on usein toteutettu vaiheittain: ensin on rakennettu tekojääkenttä, tämän jälkeen kentän ympärille eristämättömät seinät ja katto ja lopulta halli on eristetty. Tällainen toteutustapa sisältää laadullisia riskejä teknisen toimivuuden kannalta. Nämä seikat huomioiden jäähallien peruskorjaaminen tulee jatkumaan myös tulevana vuosina.³⁶

³⁴ www.jaakiekkoliitto.fi

³⁵ Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Nissinen Kari & Möttönen Veli. 2013.

³⁶ Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2008.

Suomessa on noin 240 uimahallia ja kylpylää. Tyypillisestä suomalaisesta uimahallista löytyy 25 metrin allas ja lasten allas. Keskimäärin Suomessa on yksi uimahalli noin 25 000 asukasta kohti.³⁷ Hallittomissa kunnissa asuu 796 000 suomalaista ja hallittomasta kuntakeskuksesta lähimpään hallilliseen kuntakeskukseen on keskimäärin noin 30 kilometriä.³⁸ Suomessa uintia harrastavien määräksi on arvioitu jopa 800 000 ja se tavoittaa hyvin eri väestö- ja ikäryhmät. Suomen uimahalleissa kertyy yhteensä noin 29 miljoonaa tunnin pituista liikuntasuoritetta vuodessa. Suomen Uimaliiton³⁹ mukaan Suomessa on 126 uimaseuraa, joissa on yhteensä lähes 45 000 aktiivista uinnin harrastajaa.

Uimahalleista suuri osa on rakennettu 1970-luvulla. Uimahallien ensimmäisen peruskorjauksen aika on ollut keskimäärin 25 vuotta valmistumisen jälkeen. Uusien uimahallien rakentaminen on viime vuosien aikana vähentynyt, mutta sen sijaan peruskorjaaminen jatkuu. Ensimmäinen peruskorjaus tai toiminnallisuuden laajennus on käytännössä tehty 1970-luvun halleihin. Toinen peruskorjaus ja muut moninaiset korjaus- ja laajennustarpeet pitävät uimahallien hankemäärän jatkossakin korkealla. Peruskorjausten yhteydessä on lukuisissa tapauksissa pyritty myös palveluiden tason korottamiseen tekemällä toiminnallisia laajennuksia allastiloihin, mikä on nostanut korjausten kustannuksia.⁴⁰

Liikuntahallien tyypittely on tilojen kokoeron ja monikäyttöisyyden vuoksi hankalaa. VTT:n arvioiden mukaan Suomessa oli helmikuussa 2012 yhteensä noin 300 liikuntahallia. Näistä pieniä halleja oli 157, keskisuuria halleja 109 ja suuria sekä monitoimihalleja yhteensä 33 kpl. Koulujen liikuntasalit on erikseen kuvattu luvussa 2.5.

Liikuntahallien varausaste on VTT:n selvitysten⁴¹ mukaan keskimäärin 60 prosenttia ja liikunnallisen käyntikerran pituus noin 75 minuuttia.⁴² Valtion liikuntaneuvoston kuntakyselyn mukaan kasvukeskuksissa liikuntahallien määrä ei ole pysynyt väestön kasvun tahdissa ja vuorojen puute rajoittaa uusien harrastusryhmien aloittamista. Suurilla kaupunkiseuduilla keskeisenä ongelmana on, että kysyntä ylittää tarjonnan erityisesti sisäliikuntatilojen ja palloiluvuorojen suhteen. Lisäksi osa 1980- ja 1990-luvulla rakennetuista saleista on alimittaisia eri palloilulajien tarpeisiin. Kyselyn perusteella ongelmaksi muodostuvat osittain sisäliikuntatilojen iltapäiväaikojen ja viikonloppujen epätasaiset käyttöajat. Käyttövuoropolitiikalla ja toimivalla vuorojen varausjärjestelmällä olisi mahdollista vaikuttaa asiaan merkittävästikin.

³⁷ Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Nissinen Kari & Möttönen Veli. 2013.

³⁸ Uima-, jää- ja liikuntahallien nykytila. Suomen Liikunnan Ammattilaiset ry. Häyrinen Eero. 2013.

³⁹ www.uimaliitto.fi

⁴⁰ Uima-, jää- ja liikuntahallien nykytila. Suomen Liikunnan Ammattilaiset ry. Häyrinen Eero. 2013.

⁴¹ Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Nissinen Kari & Möttönen Veli. 2013.

⁴² Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Nissinen Kari & Möttönen Veli. 2013.

2.5 Lähiliikuntapaikat sekä koulujen ja päiväkotien liikuntaolosuhteet

Liikuntapaikkarakentamisen Suunta -asiakirjassa vuoteen 2011 asetettiin tavoitteeksi lasten ja nuorten liikkumisympäristöjen kehittäminen. Kehittämisalueiksi nousivat etenkin kotipiha-, päiväkot-, puisto- ja koulualueet.

Nuori Suomi ry (nykyinen Valo ry) toteutti vuonna 2009 valtakunnallisen selvityksen päiväkotien liikuntaolosuhteista.⁴³ Tarkastelussa oli 1 247 päiväkotia eri puolilta Suomea, mikä vastaa hieman yli 40 prosenttia Suomen päiväkodeista. Valtaosassa päiväkoteja havaittiin kehittämistarpeita lasten liikkumisolosuhteiden näkökulmasta. Keskeisimmät ongelmat päiväkotien liikuntaolosuhteissa liittyvät päiväkotien yleisten toimintapuitteiden heikkouteen sekä liikuntapaikkojen ja välineiden riittämättömyyteen. Vain alle 20 prosentissa päiväkoteja piha-alue arvioitiin hyvälle tasolle liikunnan näkökulmasta.

Vuonna 2004 tehdyn selvityksen⁴⁴ perusteella arvioitiin vain noin kolmasosan alakoulupihoista olevan puitteiltaan kunnossa lasten päivittäisen liikunnan näkökulmasta. Yläkoulupihojen osalta vastaava selvitys toteutettiin vuonna 2008.⁴⁵ Selvityksen perusteella voidaan arvioida suosituksen tavoitteiden toteutuvan pääosassa yläkouluja nykyisellään erittäin huonosti. 75 prosenttia yläkoulupihoista ei vastaa yläkouluikäisten välituntiliikunnan tarpeisiin.

Koulujen liikuntavarustusta ja -puitteita selvitettiin osana valtakunnallisen Liikkuva koulu -ohjelman pilottivaiheen (2010–2012) seurantaa syksyn 2011 ja kevään 2012 aikana.⁴⁶ Kyselyn tulosten perusteella koulujen puitteet liikunnanopetukselle olivat pääsääntöisesti hyvät, vaikka joiltakin kouluilta puuttui kokonaan tiettyjen lajien varusteita. Alakouluissa ja yhtenäiskouluissa koulupihat olivat liikunnan näkökulmasta parempia kuin yläkouluissa. Oppilaiden käytössä olevissa välituntiliikunnan välineissä oli suuria eroja eri yläkoulujen välillä. Varsinaisen rakentamisen lisäksi keinot koulupihojen liikunnallistamiseen voivat olla moninaiset: mm. pihamaalaukset ja liikuntavälineistön parantaminen. Koulun pihan muutosten on todettu onnistuvan parhaiten, kun oppilaat saavat ideoita ja osallistua toteutukseen. Liikkuvan koulun pilottihankkeissa on hyviä kokemuksia liikuntasalien ja koulun muiden tilojen käytöstä välituntiliikunnassa. Usein esteitä koululaisten liikunnalle aiheuttavat koulujen järjestyssäännöt ja opettajien asenteet.⁴⁷

Valtaosassa päiväkotien, ala- ja yläkoulujen sekä taloyhtiöiden piha-alueiden liikkumisolosuhteissa on kehitettävää.

⁴³ Valtakunnallinen selvitys päiväkotien liikuntaolosuhteista. Ruokonen Reijo, Norra Jan & Karvinen Hanna. Nuori Suomi ry. 2009.

⁴⁴ Koulupihojen liikuntaolosuhteet. Valtakunnallinen tutkimus 2003. Nuori Suomi ry:n julkaisuja 2004:1. Norra Jan, Ruokonen Reijo ja Karvinen Jukka.

⁴⁵ Yläkoulujen liikuntaolosuhteet – valtakunnallinen selvitys 2008. Ruokonen Reijo, Norra Jan, Suhonen Pirjo ja Karvinen Hanna. 2009.

⁴⁶ Koulujen liikuntavarustus ja -puitteet Liikkuva koulu -ohjelman pilottivaiheen kouluissa. Rajala Katja, Inkinen Virpi ja Haapala Henna. Likes-tutkimuskeskus. 2012.

⁴⁷ www.liikkuvakoulu.fi

Valo ry toteutti selvityksen taloyhtiöiden piha-alueiden ja muiden yhteistilojen tarjoamista leikki- ja liikuntamahdollisuuksista. Selvityksen perusteella vain 15 prosenttia taloyhtiöistä arvioi oman yhtiönsä leikki- ja liikuntamahdollisuudet hyväiksi nykyisten asukasryhmien tarpeiden näkökulmasta. Heikoksi tai huonoksi nykytilanteen arvioi kolmasosa vastanneista taloyhtiöistä. Vastanneista lapsiperheiden vanhemmista hieman yli 20 prosenttia arvioi lastensa leikki- ja liikuntamahdollisuudet taloyhtiössään hyväksi ja vastaavasti yli kolmasosa heikoiksi tai huonoiksi. Selvityksen perusteella suomalaisten taloyhtiöiden leikkipihaan varustus koostuu yleisimmin keinusta ja hiekkalaatikosta.⁴⁸

Lähiliikuntapaikat on nostettu liikuntapaikkarakentamispolitiikan keskiöön 2000-luvulla ja sen seurauksena eri puolilla Suomea on valmistunut lähes 600 lähiliikuntapaikkaa. Eniten lähiliikuntapaikkoja on toteutettu alakoulupihoille. Lisäksi niitä on toteutettu yläkoulu- ja päiväkotipihoille sekä palvelutalojen läheisyyteen, mikä on lisännyt niiden käyttöastetta. Lähiliikuntapaikkojen rakentaminen kuntakohtaisesti on polarisoitunut. Osa kunnista on toteuttanut lukuisia hankkeita ja laatineet erillisen suunnitelman lähiliikuntapaikkojen rakentamiseksi. Vastaavasti kolmannes kunnista ei ole tehnyt yhtään lähiliikuntapaikkahanketta. Osa kuntien liikuntatoimista ei katso lähiliikuntapaikkojen kuuluvan omaan tehtäväkuvaansa.⁴⁹ Lähiliikuntaolosuhteiden tarkoituksenmukaista kehittämistä hidastaa tai vaikeuttaa kunnissa vielä laajalti hallintokuntien välinen heikko yhteistyö. Tämä näkyy erityisesti koulupihojen kehittämisessä. Palautteen perusteella lähiliikuntapaikkoja tulisi kehittää nykyistä monipuolisempaan suuntaan huomioiden kulttuuriset muutokset, eri ikäryhmien ja sukupuolten tarpeet sekä käytön ympärivuotisuus ja esteettömyys.

Koulujen liikuntasalit ovat keskeinen liikunnan olosuhderesurssi Suomessa.

Koulujen liikuntasalit ovat yksi keskeisimmistä, ellei jopa keskeisin, liikunnan ja urheilun olosuhderesurssi Suomessa. Koulujen liikuntasaleja on sekä määrällisesti paljon (noin 2400) että ne muodostavat lisäksi laadullisesti hyvätasoisien harjoitteluolosuhteiden merkittävälle osalle suomalaista liikuntalajikirjoa. Suurin osa Suomen liikuntasaleista sijaitsee koulujen ja oppilaitosten yhteydessä. Ne palvelevatkin pääasiassa kouluikäisiä koulu- ja oppilaitosliikunnan tarpeita. Hallitusohjelmaan (2011) on kirjattu tavoite lisätä koulujen liikuntatilojen käyttöastetta vapaa-ajan harrastetoiminnassa.

Valo ry toteutti valtakunnallisen kyselyn Suomen peruskoulujen ja lukioiden rehtoreille koskien liikuntasalien käyttöpolitiikkaa.⁵⁰ Kysely lähetettiin sekä kunnalliseen hallintaan kuuluviin että yksityisiin peruskouluihin ja lukioihin. Kyselyyn saatiin vastaukset 1 354 koulusta, joissa oli yhteensä noin 1 600 liikuntasalia, mikä on noin 2/3 Suomen koulujen liikuntasaleista. Selvityksen perusteella koulujen liikuntasalien käyttöaste on arki-iltaisin kouluvuoden aikana (syys–toukokuu) keskiarvoisesti arvioitu luokkaan 70–90 prosenttia. Täysin tehokkaassa käytössä, käyttöaste yli 90 prosenttia, on selvityksen perusteella vain 45 prosentista koulujen liikuntasaleista. Viikonloppuisin yli puolet vuorokapasiteetista on hyödyntämättä (= käyttöaste < 50 %) lähes puolessa koulujen liikuntasaleja. Heikko käyttöaste on selvästi yleisintä pienissä alle 300 m²:n liikuntasaleissa.

⁴⁸ Taloyhtiöiden leikki- ja liikuntamahdollisuudet – valtakunnallinen selvitys. Ruokonen, Reijo; Norra, Jan; Ehrlén Veera.

⁴⁹ Valtion liikuntaneuvoston kysely liikunnan olosuhteista

⁵⁰ Koulujen liikuntasalien käyttö vapaa-ajan harrastetoiminnassa – valtakunnallinen selvitys. Valo ry. Ruokonen Reijo, Norra Jan ja Polari Anni.

Alueellisesti tarkastellen selvityksen tulokset vastaavasti osoittavat, että selvästi yleisempää korkea käyttöaste koulujen liikuntasaleissa on asukasluvultaan isoissa kaupungeissa kuin pienemmissä kunnissa. Suurten kaupunkien välillä on käyttöasteessa varsin isoja eroja. VTT:n vuonna 2012 tekemässä tutkimuksessa koulujen liikuntasalien keskimääräiset käyttöasteet olivat maanantaista torstaihin noin 70 prosenttia, perjantaisin yli 50 prosenttia ja viikonloppuisin 37–38 prosenttia.⁵¹ Koska koulujen liikuntasalit ovat myös taloudellisilla tunnusluvuilla merkittävä yhteiskunnallinen resursointi, olisi erittäin tärkeää, että koulujen liikuntasalit olisivat kokonaisuutena maksimaalisen tehokkaassa käytössä. Käyttöastetta on koulujen saleissa mahdollista selvästi nostaa sekä tehostamalla käyttövuorojen jakopolitiikkaa sekä lisäämällä hallintokuntien välistä yhteistyötä liikunnan edistämiseksi.

2.6 Ulkoilu tavoittaa valtaosan suomalaisista

Suomen luontoa käytetään monipuolisesti virkistäytymiseen ja luontomatkailuun, joilla on suuri merkitys suomalaisten terveydelle ja hyvinvoinnille. Ulkoiluharrastukset ovat keskeinen osa suomalaisten elämäntapaa ja vapaa-ajan käyttöä. Suomalaisesta aikuisväestöstä 96 prosenttia eli lähes kaikki harrastavat ulkoilua. Ulkoilua harrastetaan keskimäärin 2–3 kertaa viikossa. Suomalaisista noin 43 prosenttia tekee yhden tai useamman luontomatkan vuoden aikana. Luontomatkailun kysyntä kasvaa muuta matkailua nopeammin. Luontomatkailu on merkittävä osa aluetaloutta ja alueellisesti tärkeä työllistäjä. Luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun kytkeytyvät työpaikat ovat kaksinkertaistuneet vuoden 2000 tasosta.⁵²

Suomalaisesta aikuisväestöstä 96 prosenttia harrastaa ulkoilua.

Ulkoiluharrastusten suosiossa on tapahtunut muutoksia. Sauvakävely on uusi laji, ja suosiota ovat kasvattaneet esimerkiksi mökkeily, pienpuiden keräily, telttailu maastossa, luontonähtävyyksien katselu, lintuharrastus ja vapaa-ajan metsätyö. Suhteellisesti eniten suosiotaan ovat kasvattaneet lenkkeily juosten, matkaluistelu ja taitolajeista muun muassa kalliokiipeily, golf ja maastopyöräily. Merkittävä muutos on tapahtunut ikääntyvien suomalaisten ulkoilussa. Suomalaisista 65–74 -vuotiaista yhä suurempi osa (yli 90 %) harrastaa ulkoilua ja ulkoilukertojakin heille kertyy aikaisempaa enemmän. Ikääntyneet osallistuvat enemmän useisiin ulkoiluharrastuksiin verrattuna saman ikäisiin kymmenen vuotta sitten.^{53 54}

Talviliikuntaolosuhteiden osalta korostuvat ladut, laskettelurinteet ja pulkkamäet. Yli 15-vuotiaista 36,7 prosenttia hiihtää laduilla keskimäärin 10,4 kertaa vuodessa. 17 prosenttia 15–74 -vuotiaista laskettelee keskimäärin 6,8 vuodessa ja vastaavasti pulkkailevia on 23,6 prosenttia samanikäisistä.⁵³

Valtaosalla suomalaisista on monipuoliset mahdollisuudet ulkoiluun lähellä vakituista asuinpaikkaa. Valtion liikuntaneuvoston kunnille kohdistamassa kyselyssä moni kunta mainitsee ulkoilumahdollisuudet vahvuutenaan, mutta samalla erityistä kehit-

⁵¹ Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Nissinen Kari & Möttönen Veli. 2013.

⁵² Selvitys VILMAT-ohjelman toteutumisesta vuosina 2003–2012 (pdf)

⁵³ Luonnon virkistyskäyttö 2010. Sievänen, Tuija ja Neuvonen, Marja. Metlan työraportteja 212;

⁵⁴ Selvitys VILMAT-ohjelman toteutumisesta vuosina 2003–2012 (pdf)

tämistarvetta liittyy ulkoilupaikkojen laatuun, kuten reittien opasteisiin, valaistukseen ja ylläpitoon. Ulkoilupaikkojen kunnossapidon taso vaihtelee kunnissa paljon. Kunnissa ulkoilun edistäminen on monen hallintokunnan, kuten liikunta- ympäristö- ja teknisen toimen vastuulla. Vastuun hajaantuessa monelle hallintokunnalle kärsii ylläpidon tasa-laatusuus, mikäli yhteistyötä ei tehdä. Kuntien ulkoiluolosuhteita selvittäneen Sulka II -hankkeen mukaan ulkoiluolosuhteiden kehittämisessä tulisi keskittyä määrän sijasta ulkoilupaikkojen tason ja monipuolisuuden parantamiseen. Ylläpito on ammattimaisesti, mutta samalla resurssit ovat tiukat. Asukaskyselyjen perusteella ulkoilupaikan valintaan vaikuttavat varsinkin ulkoilupaikan hyvä kunto, turvallisuuden tunne, hyvä valaistus sekä tieto ulkoilupaikan kunnosta ja sijainnista. Myös ulkoilupaikan maantieteellinen saavutettavuus on tärkeä valinnan tekijä. Selvityksen mukaan uudet ulkoilupaikat, kuten esteettömät ulkoilureitit, matkaluisteluradat, tekolumiladut, metsäiset talvikävelyreitit ja frisbeegolfradat, ovat toivottuja ulkoilupaikkoja.⁵⁵

2.7 Olosuhteet huippu-urheilun näkökulmasta

Huippu-urheilun valmennus- ja kilpailuolosuhteiden rakentaminen ja perusparantaminen ovat osa valtakunnallisen liikuntapaikkarakentamisen kokonaisuutta. Pitkälti huippu-urheiluolosuhteista on keskusteltu valtakunnallisten, kansainväliset suurtahtumavaatimukset täyttävien suurtahtumaolosuhteiden näkökulmasta. Huippu-urheilun muutosprojekti (2010–2012) nosti esiin urheilujärjestelmän toimivuuden parantamisen urheilijan polun näkökulmasta. Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö on aloittanut urheilijan polkuun liittyvän olosuhdetyön ja perustanut työtä varten asiantuntijaryhmän.

Rakentamisen lisäksi olennaisessa osassa ovat liikuntapaikkojen käyttövuoropoliittika, varustetaso sekä liikuntapaikkojen monikäyttöisyys.

Olosuhteiden näkökulmasta tarpeet lajien olosuhteille vaihtelevat valmennuksesta huippuvaiheen erityistarpeisiin. Valtakunnallisiksi huippu-urheilun liikuntapaikkaolosuhteiksi tulee voida tunnistaa huippu-urheilijoiden valmennukseen läheisesti liittyvät valtakunnallisten huippu-urheiluakatemioiden päivittäisharjoitteluolosuhteet, valtakunnalliset valmennuskeskusolosuhteet sekä kansainväliset suurtahtuma- ja arvokilpailuolosuhteet. Rakentamisen lisäksi olennaisessa osassa ovat liikuntapaikkojen käyttövuoropoliittika, varustetaso sekä liikuntapaikkojen monikäyttöisyys.

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus toteutti vuonna 2013 yhteistyössä Olympiakomitean olosuhderyhmän kanssa kyselyn lajiliitoille, urheiluakatemioiden sekä valmennuskeskuksille huippu-urheilun olosuhdetarpeista sekä kehityskohteista vuosina 2014–2022. Kyselylomake lähetettiin 33 lajiliitolle, 20 urheiluakatemialle sekä 7 valmennuskeskukselle. Kyselyyn vastasi 28 lajiliittoa, 16 urheiluakatemiaa ja 5 valmennuskeskusta. Kaikkiaan vastausprosentiksi muodostui 82. Kyselyn lisäksi selvityksen tukena hyödynnettiin SLU ry:n edellistä rakentamisen suunta-asiakirjaa varten toteuttamaa olosuhdetarkastusta sekä valtion liikuntaneuvoston 2012 olosuhdetarkastusta.

Selvityksen keskeisiä tuloksia olivat:

1. Harjoitusolosuhteiden kehittämistarve (78 prosenttia liittyi uudisrakentamis- ja peruskorjaustarpeisiin).

⁵⁵ Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (Sulka II) –hankkeen loppuraportti 28.12.2011. Suomen Latu

2. Monitoimiareenat (65 prosenttia vastaajista) ja sisäpalloluareenat (49 prosenttia) sekä lajikohtaiset harjoittelupaikat (43 prosenttia) nousivat urheiluolosuhteittain tarkasteltaessa esille. Suurin osa hankkeista sijoittui kasvukeskuksiin.
3. Valtaosaa hankkeista pidettiin kiireellisinä. Uudisrakentamishankkeista 64 prosenttia ja peruskorjaushankkeista 86 prosenttia kohdistui vuosille 2014–2016.
4. Urheiluakatemioiden ja valmennuskeskusten valmennus- ja harjoitteluväline-tarpeissa esiin nousivat 1. lajiharjoitteluvälineet (29 prosenttia vastauksista), 2. oheisharjoitteluvälineet (19 prosenttia), 3. seuranta- ja testausvälineet (23 prosenttia).
5. 86 prosenttia lajiliitoista oli hakemassa ja/tai järjestämässä arvokisoja vuoteen 2022 mennessä. Arvokisaolosuhteista korostuivat monitoimiareenat ja sisäpalloluareenat.

Urheiluakatemioiden ja valmennuskeskusten kysyttiin urheiluolosuhteiden käytettävyyden puutteita ja vahvuuksia toimintaympäristössään. Vastauksien perusteella urheiluolosuhteiden käytettävyyden puutteet jaettiin neljään eri luokkaan: sijainti, harjoitusvuorojen määrä, urheiluolosuhteiden puute/puutteet ja urheiluolosuhteiden muu käyttö. Sekä urheiluakatemioiden että valmennuskeskusten harjoitusvuorojen määrä ja urheiluolosuhteiden puutteet olivat suurimmat syyt käytettävyyden heikkouteen.

Urheiluolosuhteiden vahvuuksiin vastasi 14 urheiluakatemioita ja 4 valmennuskeskusta. Urheiluakatemioiden vastaukset luokiteltiin 6 eri kategoriaan: monipuolisuus (57 % urheiluakatemioiden vastauksista), sijainti (57 %), laatu (43 %), vuorojen saatavuus (43 %), yhteistyö (29 %) ja käyttökustannukset (21 %). Valmennuskeskusten urheiluolosuhteiden käytettävyyden vahvuuksina pidettiin urheiluopiston aukioloaikoja, sijaintia, palvelua, valmennusta ja tukipalveluja.

Taulukko 4. Lajiliittojen, urheiluakatemioiden ja valmennuskeskusten uudisrakentamistarpeet (n=180)

URHEILUOLOSUHDE	LAJILIITOT	URHEILU- AKATEMIAT	VALMENNUS- KESKUKSET	YHTEENSÄ
Lajien harjoitteluolosuhteet	37	8	13	58
Monitoimiareena	20	18	4	42
Sisäpalloluareena	12	12	3	27
Jalkapalloareena	11	5	1	17
Vesiturheiluolosuhteet	7	1	0	8
Rinne- ja freestyleolosuhteet	6	1	0	7
Uintiolosuhteet	3	5	0	8
Ampumarata	3	2	0	5
Talvirheiluolosuhteet	2	3	2	7
Yleisurheiluareena	0	1	0	1
Yhteensä	101	56	23	180

Taulukko 5. Arvokisaolosuhteiden kehittämistarpeiden jakautuminen olosuhteittain (n=85)

URHEILUOLOSUHDE	LAJILIITOT	URHEILU- AKATEMIAT	VALMENNUS- KESKUKSET	YHTEENSÄ
Lajien harjoitteluolosuhteet	6	9	5	20
Monitoimiareena	15	13	4	32
Sisäpalloluareena	20	6	2	28
Jalkapalloareena	22	3	0	25
Vesiturheiluosuhteet	3	1	1	5
Rinne- ja freestyleolosuhteet	0	1	1	2
Uintiolosuhteet	3	2	0	5
Ampumarata	5	0	0	5
Talviurheiluosuhteet	3	4	6	13
Yleisurheiluarreena	5	5	0	10
Pesäpalloluareena	2	2	0	4
Tennishalli/kenttä	0	1	1	2
Yhteensä	84	47	20	151

2.8 Liikuntapaikkojen esteettömyyteen kiinnitettävä edelleen huomiota^{56 57 58 59}

Liikuntapaikkojen esteettömyys on yksi yhdenvertaisen liikunnan harrastamisen perusedellytys ja sen edistäminen on nähty keskeisenä kehittämiskohteena liikuntapaikkarakentamista koskien. Esteettömyyden edistäminen on kirjattu myös pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmaan. Esteettömyys ymmärretään tässä yhteydessä rakennetun ympäristön laatutekijänä. Sen osa-alueita ovat liikkumisen, näkemisen ja kuulemisen esteettömyys. Ympäristö tai yksittäinen rakennus on esteetön silloin, kun se on kaikille käyttäjille toimiva, turvallinen ja miellyttävä, ja kun rakennuksen kaikkiin tiloihin ja kerrostasoihin on helppo päästä.

Liikuntapaikat on tarkoitettu kaikille toimintakyvystä riippumatta. Suomessa liikumis- ja toimimisesteisiä henkilöitä on noin puoli miljoonaa. Vaikka esteettömyysnäkökulma korostuukin liikkumis- ja toimintaesteisten osalta, esteettömät liikuntapaikat palvelevat laaja-alaisesti kaikkia liikuntapaikan käyttäjiä.

Rakennetun ympäristön ja rakentamisen esteettömyys perustuu maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä asetetuille tavoitteille. Lain 5 §:ssä säädetään alueiden käytön suunnittelulle tavoitteeksi muun muassa edistää turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista. Maankäyttö- ja

⁵⁶ <http://www.vammaisurheilu.fi/fin/materiaalit/esteettomyys/>

⁵⁷ Esteettömyyden edistäminen lähtee faktojen tunnistamisesta. Kilpelä, Niina ja Saari Aija. Liikunta & Tiede 6.2013.

⁵⁸ Esteettömät sisäliikuntatilat. Kilpelä Niina. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 106.

⁵⁹ ESTE-hanke. Loppuraportti 27.11.2009 Niina Kilpelä, arkkitehti SAFA. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry ja Kynnys ry.

rakennuslain 117 §:ssä säädetään muun muassa, että rakennuksen tulee, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. 117 e § (21.12.2012/958) mukaan rakennushankkeeseen ryhtyvän on huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta. Maankäyttö- ja rakennuslain nojalla ympäristöministeriö on antanut asetuksen esteettömyydestä rakennuksesta. Esteettömyysmääräykset kuvataan Suomen Rakentamismääräyskokoelmassa.

Valtakunnan tason tilannetta kuvaava tietopohja liikuntapaikkojen esteettömyydestä on puutteellista. Yksittäiset selvitykset ja arvioinnit osoittavat, että liikuntapaikoissa on olennaisia puutteita esteettömyyteen liittyen. Kuntien peruspalveluiden arviointi (2014) osoittaa, että kunnallisten perusliikuntapaikkojen esteettömyydessä on paljon parannettavaa. Vaikka suunnittelun taso onkin noussut, esteettömyysmääräysten puutteellinen noudattaminen on edelleen yksi yleisimpiä huomauttamisperusteita liikuntapaikkarakentamisen hankeavustuksissa. Hankekohtaiset esteettömyysratkaisut vaihtelevat merkittävästi.

Tyypillisimpiä puutteita liikuntatilojen esteettömyydessä on havaittu mm. esteettömän WC:n mitoituksissa, sujuvassa pääsyssä rakennuksen eri kerroksiin, esteettömien autopaikkojen ja katsomotilojen pyörätuolipaikkojen riittävyudessa ja opasteiden toimivuudessa moniaistisuuden näkökulmasta. ESTE-hankkeen⁶⁰ yhteydessä toteutetun kyselyn mukaan liikuntaa ohjaavien liikkumis- ja toimimisesteisten kokemia esteitä liikuntapaikoilla olivat muun muassa liikkumisen esteet sisäänkäynnillä, puutteelliset opasteet sekä esteettömien pesu- ja pukutilojen puuttuminen. Toimimista liikuntapaikoilla hankaloittivat myös riittämätön valaistus, sisäänkäynnin hankala havaittavuus sekä kaikuvat tilat. Toivotut etukäteistiedot olivat verrattavissa koettuihin esteisiin liikuntapaikoilla, joten käyttäjät tarvitsevat lisää ennakkotietoa pysäköintialueista ja esteettömistä autopaikoista, wc-, puku- ja pesutilojen sekä saunatilojen esteettömyydestä sekä esteettömästä liikkumisesta sisätiloissa.

Esteettömyys mielletään usein ainoastaan liikkumisen näkökulmasta ja harvemmin moniaistisuuden ulottuvuudet huomioiden. Esteettömyyttä tulisi tarkastella liikkumisen, näkemisen, kuulemisen ja ymmärtämisen sekä eri käyttäjäryhmien näkökulmista. Liikuntapaikkoja käyttävät mm. kilpaurheilijat, kuntoilijat, liikuntapaikkojen yleisö, saattajat, toimitsijat sekä liikuntapaikkojen henkilökunta.

Esteettömyysnäkökulmien edistämässä olennaisessa osassa ovat laadukas suunnittelutyö ja toteuttaminen. On löydettävissä esimerkkejä siitä, että vaikka rakentamisvaiheen suunnitelmat ja piirustukset olisivat esteettömyyden kannalta kunnossa, usein rakentamisen vaiheessa karsitaan esimerkiksi esteettömyyttä edistävästä ratkaisusta. Jätkikäteen tehtävät korjaustoimenpiteet ovat paitsi työläitä, mutta vaativat usein myös mittavasti resursseja

Esteettömyysmääräysten puutteellinen noudattaminen on edelleen yksi yleisimpiä huomauttamisperusteita liikuntapaikkarakentamisen hankeavustuksissa.

⁶⁰ <http://www.vammaisurheilu.fi/fin/materiaalit/esteettomyys/>

2.9 Kestävän kehityksen periaatteiden toteutuminen kunnissa

Liikuntalain tarkoituksena on liikunnan avulla tukea ympäristön kestävästä kehityksestä. Jyväskylän yliopiston toteuttaman tutkimuksen⁶¹ mukaan kuntien liikuntatoimissa toteutetun ympäristöjohtamisen järjestäytyneisyydessä, järjestelmällisyydessä ja intensiivisyydessä on huomattavia eroja. Suunnitelmallista ympäristöjohtamista esiintyy lähinnä suurten kaupunkien liikuntatoimissa. Tästä huolimatta toimenpiteet energiatehokkuuden parantamiseksi ja energian säästämiseksi ovat hyvin yleisiä kuntien liikuntatoimissa. Tutkimukseen osallistuneista kunnista 84 prosentissa on vähennetty liikuntapaikkojen valaistuksen energiankulutusta, 73 prosentissa on parannettu liikuntapaikkojen lämmityksen energiatehokkuutta ja 68 prosentissa on vähennetty liikuntapaikkojen ylläpidossa ja huollossa käytettävien laitteiden energiankulutusta. Lisäksi lukuisissa kunnissa on parannettu helposti saavutettavia ja ympäristöä vähän kuormittavia liikuntapaikkapalveluja, kuten ulkoilualueita ja -reittejä sekä lähiliikuntapaikkoja. Tätä linjausta on osaltaan tukenut etenkin isoissa kaupungeissa omaksuttu pyrkimys kehittää ekososiaalista eli kestävästä liikennejärjestelmästä. Siihen liittyen yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut kevyenliikenteen väyläverkoston pidentäminen ja tihentäminen.

2.10 Liikuntapaikkojen turvallisuus

Vastuu liikuntarakennusten terveellisyydestä ja turvallisuudesta kuuluu kiinteistönomistajalle, johon toiminnan harjoittajan tulee tarvittaessa olla yhteydessä puutteiden korjaamiseksi. Valtioneuvostossa liikuntapaikkoihin liittyvät turvallisuuskysymykset koskettavat pääasiassa kahden ministeriön toimialaa. Rakennusten rakenteelliseen turvallisuuteen liittyvä viranomaisohjaus on ympäristöministeriön vastuulla. Kuntien rakennusvalvontaviranomaisten tehtävänä on yleisen edun kannalta valvoa rakennustoimintaa sekä osaltaan huolehtia, että rakentamisessa noudatetaan olemassa olevaa säädöspohjaa. Valvontatehtävän laajuutta ja laatua harkittaessa otetaan huomioon rakennushankkeen vaativuus, luvan hakijan ja hankkeen suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavien henkilöiden asiantuntemus ja ammattitaito sekä muut valvonnan tarpeeseen vaikuttavat seikat. Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen tehtävänä on myös huolehtia kunnassa tarvittavasta rakentamisen yleisestä ohjauksesta ja neuvonnasta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön lähtökohtana liikuntapaikkarakentamisen ohjauksessa on ollut, että liikuntapaikan suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä huomioidaan turvallisuusnäkökohdat. Oma kokonaisuutensa on liikuntapaikan toiminnallinen turvallisuus. Turvallisessa laadussa korostuvat etenkin rakenteet ja niiden kantavuus sekä sisäilman turvallisuus. Alueellisella tasolla liikuntatoimen tehtävät kuuluvat kuudelle aluehallintovirastolle. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja liikunnasta vastaavien aluehallintovirastojen tarjoamalla ohjauksella ja neuvonnalla on tarkoitus vahvistaa liikuntapaikkarakentamisen rakennusteknistä osaamista. Tehtäviä hoitavat aluehallinnossa rakennustarkastajat. Rakentamisen turvallisuuteen on pyritty kiinnittämään huomiota mm. säädösmuutoksilla, opasmateriaaleilla sekä tukemalla turvallisuuteen liittyviä tutkimushankkeita.

⁶¹ Ympäristöasioiden hallinta kuntien liikuntatoimissa ja valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä. Simula Mikko, Itkonen Hannu, Matilainen Pertti. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 3:2014.

Näkyvimvät liikuntapaikkojen turvallisuuteen liittyvät kysymykset ovat liittyneet rakennusten sortumiin. Suomessa on 2000-luvulla kirjattu kymmenkunta liikuntarakennuksen sortumaa ja muutama sortumavaaraa. Valtaosassa sortumista henkilövahingoilta on vältytty. Laukaalla helmikuussa 2013 sortunut ratsastusmaneesi on käynnistänyt lisätoimenpiteitä rakennusten turvallisuuden lisäämiseksi. Ympäristöministeriö onkin ryhtynyt valmistelemaan lainsäädäntöä, jolla varmistettaisiin laajarunkoisten hallirakennusten rakenteellista turvallisuutta erillisellä tarkastusmenetelyllä olemassa olevien rakennusten osalta. Uudisrakentamista koskee laajarunkoisissa liikuntahalleissa tavanomaisesti vuonna 2006 voimaantullut erityismenettely. Ministeriö on asettanut laajan rakennusten omistaja- ja käyttäjätahoista koostuvan toimintaryhmän laajarunkoisten rakennusten rakenteellisen turvallisuuden edistämiseksi. Lisäksi ministeriö valmistelee tietokantaa, jolla kartoitettaisiin laajarunkoiset hallirakennukset turvallisuustyön tueksi. Kantavia rakenteita koskevat uudet ympäristöministeriön asetukset ovat olleet lausunnoilla 5/2013.

2.11 Strateginen suunnittelu ja tiedonkeruu liikuntapaikoista ontuvat

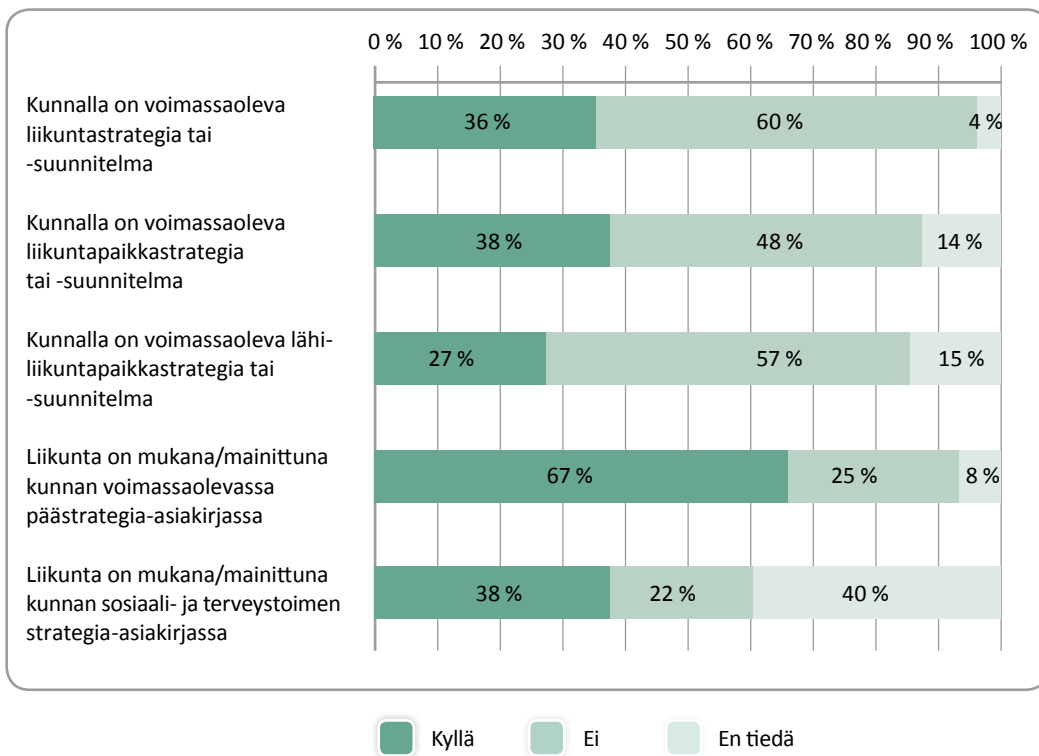
Keskeisenä liikuntapoliittisena tavoitteena on 2000-luvulla korostettu liikunnan aseman vahvistamista osana kuntien strategista suunnittelua ja hyvinvointi- ja terveyspoliittisia toimenpiteitä. Selvitykset osoittavat, että liikunnan merkitys osataan tulkita kunnissa suhteellisen moniulotteisesti terveyteen, hyvinvointiin, matkailuun ja elinkeino- ja tapahtumapolitiikkaan liittyvänä asiana ja näin myös liikunnan asema kuntien yleisissä strategioissa on vahvistunut. Vuonna 2010 alle puolet kunnista mainitsi liikunnan kunnan strategiassa, kun vastaava luku vuonna 2014 on 67 prosenttia. Sen sijaan vain noin kolmanneksella kunnista (36 %) on voimassa oleva liikuntastrategia tai -suunnitelma ja hieman reilulla kolmanneksella (38 %) liikuntapaikkasuunnitelma. Valtaosassa kuntia liikuntapaikkojen suunnittelu rajoittuu kunnan investointisuunnitelman käsittelyyn yhteyteen.⁶²

Strategisen suunnittelun puutteet heijastavat myös liikuntaa koskevien tietojen keruuta ja käyttöä. Merkittävässä osassa kuntia kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden määrää, kuntalaisten tyytyväisyyttä liikuntapaikkoihin ja -palveluihin saati liikuntapaikkojen käyttöstä ei seurata systemaattisesti. Tyypillisintä kerättävää tietoa ovat suurimpien liikuntapaikkojen, kuten uima-, jää- ja liikuntahallien kävijämäärätilastot. Kunnassa toteutettavaa hyvinvointipolitiikkaa kuvaa lakisäätöinen hyvinvointikertomus. Liikuntatietojen raportointi kuntien hyvinvointikertomuksessa on lisääntynyt, vaikka on edelleen alhaisella tasolla. Vuonna 2012 36 prosenttia ilmoitti sisällyttäneensä hyvinvointikertomukseen kuvauksen kuntalaisten liikunta-aktiivisuudesta, kun vuoden 2010 vastaava osuus oli 16 prosenttia.⁶³

Merkittävässä osassa kuntia kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden määrää, kuntalaisten tyytyväisyyttä liikuntapaikkoihin ja -palveluihin saati liikuntapaikkojen käyttöstä ei seurata systemaattisesti.

⁶² www.thl.fi/teaviisari; Valo ry:n ja aluejärjestöjen selvitys liikunnan asemasta kuntastrategioissa 2014; Valtion liikuntaneuvoston kysely kunnille liikunnan olosuhteista 2013.

⁶³ www.thl.fi/teaviisari

Kuvio 3. Kuntien strategiatyö liikuntaa koskien

Kuntalaisia ei kuulla riittävästi liikuntapaikkoja suunniteltaessa ja käyttövuoroja jaettaessa.

Kuntalaisten mielipiteitä kuntien liikuntapaikkojen ja -palveluiden kehittämisestä kerätään kunnissa puutteellisesti.⁶⁴ Tyypillistä on myös, että kunnalla ei ole systemaattista palautteenantokanavaa, vaan kuntalaiset antavat palautetta liikuntapaikoista ja -palveluista suoraan viranhaltijoille, mitä pidetään varsinkin pienissä kunnissa riittävänä. Vain viidenneksessä kuntia järjestetään asukkaiden kuulemistilaisuuksia. Eri-tyinen haaste kunnissa on huomioida liikuntapaikkojen käyttöpolitiikassa myös organisoituneen seuratoiminnan ulkopuolella liikkuvien tarpeet. Työryhmäesityksessä uudeksi liikuntalaiksi esitetään, että kunnan tulisi kuulla asukkaita liikuntaa koskeissa keskeisissä päätöksissä sekä arvioida kunnan asukkaiden liikunta-aktiivisuutta.

⁶⁴ www.thl.fi/teaviisari; Gretschel, Anu & Laine, Sofia & Junttila-Vitikka, Pirjo (2013) Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:1. Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura; Valtion liikuntaneuvoston kysely kunnille liikunnan oloshteista

- > Väestön liikunnan määrä
- > Sukupuolten välinen tasa-arvo liikunnassa
- > Väestön liikkumisympäristöt
- > Liikuntapaikkojen sijainnin ja laadun vaikutus liikunta-aktiivisuuteen

3

Väestön fyysisen aktiivisuuden määrä ja liikkumisympäristöt

3

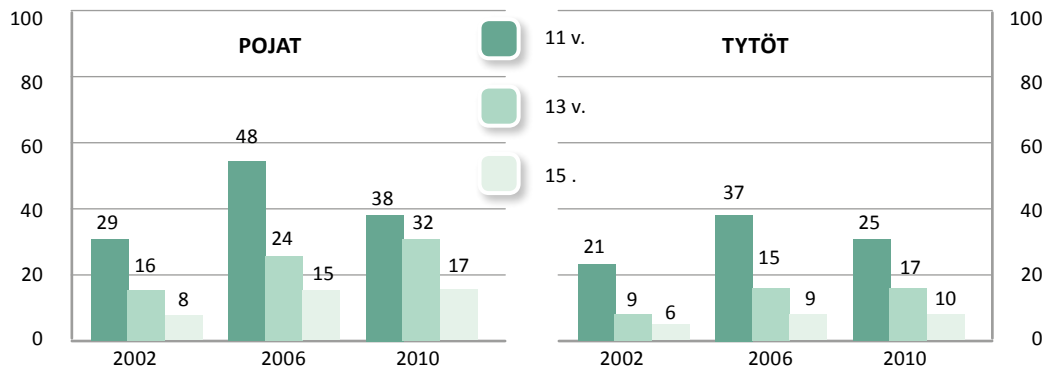
Väestön fyysisen aktiivisuuden määrä ja liikkumisympäristöt

3.1 Paljonko väestö liikkuu?⁶⁵

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositusten (2005) mukaan lapsi tarvitsee joka päivä vähintään 2 tuntia reipasta liikuntaa.

Alle kouluikäisten lasten fyysisestä aktiivisuudesta ja siinä tapahtuneista muutoksista on olemassa vain vähän tutkimustietoa. Alle kouluikäisten lasten fyysinen aktiivisuus on pääsääntöisesti lapsen omaehtoista liikkumista ja leikkimistä, jotka ovat vähentyneet laajemman yhteiskunnallisen muutoksen myötä: mm. päivähoitossa lapset ovat paikallaan 60 prosenttia ajastaan.⁶⁶ Tutkimustulokset fyysisen aktiivisuuden määrästä vaihtelevat myös sen mukaisesti, millä menetelmillä aktiivisuutta mitataan. LAPS SUOMEN -tutkimuksessa liikuntaa kertyi 3–6-vuotiaalla päiväkodissa 1 h 39 min, kotona arkipäivisin 1 h 28 min ja kotona viikonloppuisin 2 h 7 min päivässä.⁶⁷ Objektiiivisesti mitattua tietoa alle kouluikäisten liikunnasta ei juuri ole. Vuonna 2010 toteutettu tutkimus 14 päiväkodista osoittaa, että todellisuudessa harva lapsi saavuttaa suositusten mukaisen liikunnan määrän. Tutkimuksessa 3-vuotiaalla lapsilla kertyi päivittäin keskimäärin 40 minuuttia kevyttä liikuntaa ja 61 minuuttia vähintään keskiraskasta liikuntaa. Liikkumatonta aikaa tai erittäin kevyttä toimintaa kertyi liki 10 tuntia päivässä.⁶⁸

Liikuntasuosituksen täyttävien tyttöjen ja poikien osuudet iän mukaan 2002–2010 (%) WHO:n koululaistutkimuksen mukaan

Kouluikäisten liikuntasuosituksen mukaan kouluikäisten lasten ja nuorten tulisi liikkua monipuolisesti vähintään 1–2 tuntia päivässä.

Kouluikäisten lasten ja nuorten liikuntatottumukset eivät ole muuttuneet paljon 2000-luvulla. Lasten arkielämän liike on vähentynyt, mistä johtuen edes kaikki orga-

⁶⁵ Suomalaisen fyysisen aktiivisuuden ja kunto 2010; Terveystta edistävän liikunnan nykytila ja muutokset . Husu Pauliina, Paronen Olavi, Suni Jaana, Vasankari Tommi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15.

⁶⁶ Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Helsinki 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10.

⁶⁷ Nupponen, H. Halme, T., Parkkisenniemi, S, Pehkonen, M. & Tammelin, T. 2010. LAPS SUOMEN -tutkimus. 3-12 -vuotiaiden lasten liikunta-aktiivisuus. Yhteenveto vuosien 2001-2003 menetelmistä ja tuloksista. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 239. Jyväskylä

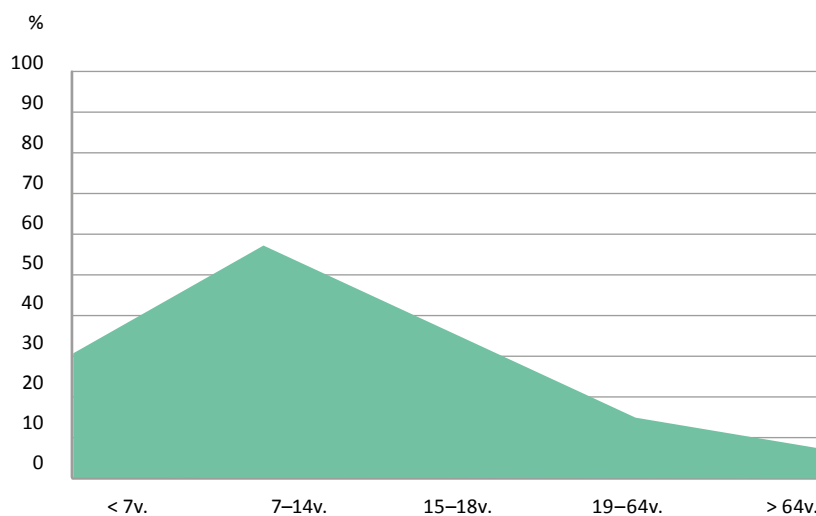
⁶⁸ Soini, A., Kettunen, T., Mehtälä, A., Sääkslahti, A., Tammelin, T., Villberg, J. & Poskiparta, M. 2011. Kolmevuotiaiden päiväkotilasten mitattu fyysinen aktiivisuus. Liikunta & Tiede 49 (1), 52–58.

nisoidun liikunnan parissa harrastavat lapset eivät täytä suositusten mukaisen liikunnan määrää. Viidenneksellä lapsista ja nuorista liikunta-aktiivisuus on hyvin vähäistä.

Puberteetin kynnyksellä 11 vuoden iässä liikkumisen määrä on korkeimmillaan, jolloin pojista 48 prosenttia ja tytöistä 37 prosenttia ylittää liikuntasuosituksen määrään. Dramaattisin liikunta-aktiivisuuden lasku tapahtuu 15 ikävuoteen tultaessa, jolloin pojista vain 15 prosenttia ja tytöistä yhdeksän prosenttia täyttää liikuntasuosituksen. Suomessa pudotus on keskimäärin suurempi kuin muissa länsimaissa. Ammattiin opiskelevien liikunta- ja terveystottumukset ovat pääosin heikommät kuin samankäisillä lukio-opiskelijoilla.^{69 70 71} Objektivisten mittausten valossa lasten ja nuorten liikunnan määrä on näyttäytynyt alhaisempana kuin vastaavasti kyselytutkimuksissa.

Viimeisen 15 vuoden aikana urheiluseurojen järjestämä liikunta on kasvattanut tasaisesti suosiotaan alle 14-vuotiaiden lasten ja varhaisnuorten keskuudessa. Nykyään alle kouluikäisistä jo noin joka kolmas liikkuu urheiluseuran järjestämissä harjoituksissa ja 7–14-vuotiaista 55 prosenttia. Pojat ovat tyypillisesti harrastaneet liikuntaa urheiluseuroissa tyttöjä enemmän, mutta tyttöjen liikunnan harrastaminen urheiluseuroissa on lisääntynyt melko tasaisesti 1990-luvulta lähtien. Viimeisten 15 vuoden aikana kasvua on tullut pääosin joukkuepalloilulajeista. Pojat suosivat joukkuelajeja tyttöjä enemmän.⁷²

Urheiluseuroissa liikkuvien määrä ikäryhmittäin

Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan 10–14-vuotiaista nuorista 80 prosenttia kertoo liikkuvansa viikoittain omatoimisesti kavereiden kanssa. Vielä 15–19-vuotiaista lähes 60 prosenttia liikkuu viikoittain omatoimisesti kavereiden kanssa, kun liikuntaseuroissa viikoittaista liikuntaa harrastaa enää vajaat 20 prosenttia. Omatoiminen liikkuminen näyttäytyy siis fyysisen aktiivisuuden näkökulmasta seuraliikuntaa tärkeämpänä ilmiönä.

⁶⁹ Suomalaisen fyysisen aktiivisuus ja kunto 2010; Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset . Husu Paulina, Paronen Olavi, Suni Jaana, Vasankari Tommi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:15.

⁷⁰ Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta? Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2013:3.

⁷¹ Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveystä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Helsinki 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2013:10.

⁷² Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja. Kati Lehtonen & Harto Hakonen, LIKES-tutkimuskeskus & Pasi Koski, Turun yliopisto Valtion liikuntaneuvoston julkaisu VLN 2013:6

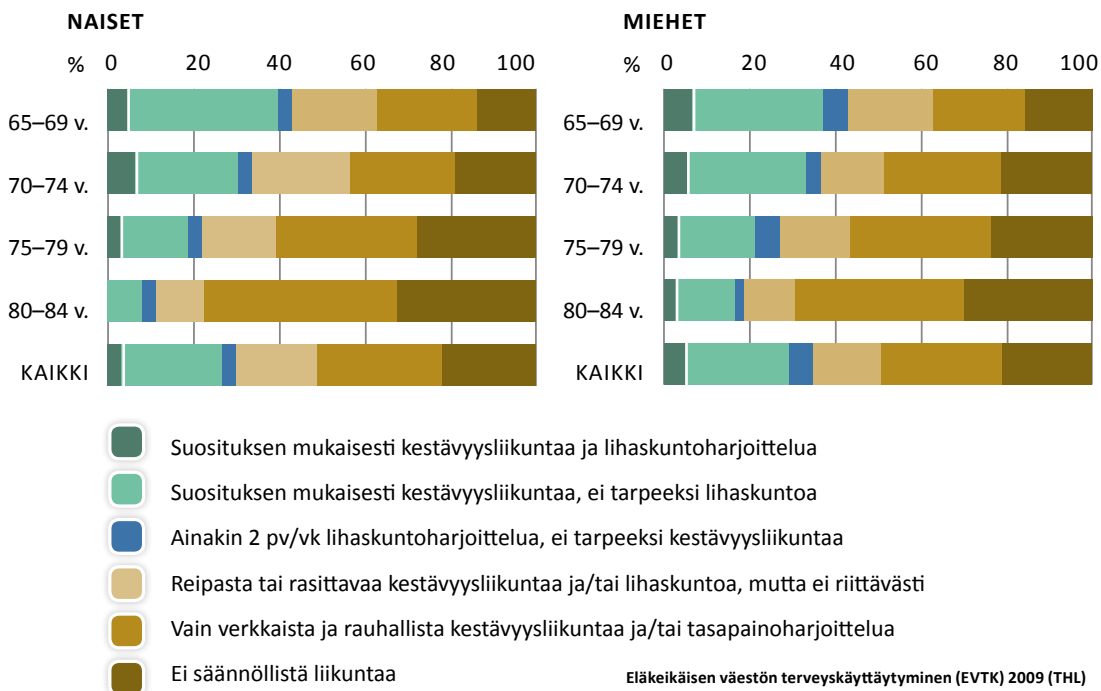
Omatoimisuuden ja itsenäistymisen merkityksen voi nähdä myös seuraharrastamisen ulkopuolelle asetettujen nuorisolajien kirjossa ja suosiossa (mm. skeittaus, bleidous, long boarding, parkour).

UKK-instituutin terveystuokasuosituksen mukaan, kestävyyskuntoa tulisi harjoittaa liikkumalla reippaasti yhteensä vähintään kaksi ja puoli tuntia viikossa tai liikkumalla rasittavasti yhteensä tunnin ja viisitoista minuuttia viikossa. Lisäksi tulisi kohentaa lihaskuntoa ainakin kaksi kertaa viikossa.

Runsa kymmenesosa 15–64-vuotiaista täyttää terveystuokasuosituksen kokonaisuudessaan. Parhaiten suosituksen yltävät nuoret miehet, heikoimmin eläkeikä lähestyvät. Viidennes työikäisistä on fyysisesti hyvin passiivista. Liikunnan harrastaminen vapaa-ajalla on viime vuosikymmenten aikana lisääntynyt, mutta fyysinen aktiivisuus työssä ja arjessa on vähentynyt. Eniten suositaan ovat viime vuosina lisänneet juoksulenkkeilyä ja kuntosaliharjoittelua. Entistä suurempi osa työmatkoista kuljetaan henkilöautolla. Etenkin naisten työmatkaliikunta on vähentynyt. Työmatkoista vain vajaa 20 prosenttia tehdään kävellen tai pyörällä. 25–64-vuotiaat istuvat keskimäärin yli seitsemän tuntia päivässä, mikä on uusimpien tutkimusten mukaan terveydelle haitallista.⁷³

lääkkäiden liikunnasta on annettu kansainväliset terveystuokasuositukset. Suositusten mukaan on tärkeää liikkua säännöllisesti ja harjoittaa kestävyttä, lihaskuntoa, tasapainoa sekä liikkuvuutta. Voima- ja tasapainoharjoittelun tulee olla tavoitteellista ja nousujohteista. Iäkkään kanssa tulee laatia yksilöllinen liikuntasuunnitelma ja harjoitusohjelma, johon liittyy liikuntakyvyn arviointi ennen ja jälkeen harjoitusjakson. Liikuntasuunnitelma päivitetään säännöllisesti.

Eläkeikäisten terveystuokasuosituksen riittävyys vuonna 2009. 65–84 -vuotiaiden suomalaisten naisten ja miesten terveystuokasuosituksen ikäryhmittäin (%).

⁷³ Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Helsinki 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10.

Suomalaiset ikäihmiset ovat monipuolisia liikkujia. Suosittuja kestävyyslajeja ovat kävely, pyöräily, uinti ja hiihto, joista arkikävely muodostaa tärkeän päivittäisen liikumisen kivijalan. Selvitysten mukaan kävely ja muu liikunta ovat kuitenkin vähemmän ja vain muutama prosentti eläkeikäisistä liikkuu sekä kestävyys- että lihas-kuntosuosittelun mukaisesti. Myös tasapainoharjoittelu on liian vähäistä. Kotivoimistelu on edelleen yleistä miehillä ja naisilla. Kuntosaliharjoittelu lisää suosiotaan. Selvä enemmistö toteuttaa liikuntaharrastuksensa pääosin omatoimisesti, yksin. Urheiluseurojen palveluja käyttää kuusi prosenttia ja muiden liikuntajärjestöjen viisi prosenttia ikääntyneistä. Noin 10 % eli noin 150 000 ikäihmistä osallistuu ohjattuun liikuntaan, jossa yleisimpinä toiminnan järjestäjäorganisaatioina ovat kuntien liikuntatoimet ja eläkeläisjärjestöt.

3.2 Sukupuolten välinen tasa-arvo liikunnassa

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on ollut ministeriössä tietoisesti esillä 1990-luvun puolivälistä lähtien, josta eteenpäin on jaettu mm. tasa-arvopalkinto. Tasapeli-työryhmän mietintö vuonna 2005 asetti tavoitteita sukupuolten tasa-arvon kehittämiseksi urheilussa ja liikunnassa.

Liikunta ja tasa-arvo 2011 -tutkimuksen⁷⁴ mukaan sukupuolten erot fyysisessä aktiivisuudessa alkavat muodostua noin 3-vuotiaasta alkaen ja jatkuvat samansuuntaisina murrosikään saakka. Lapsuudessa pojat ovat aktiivisempia kuin tytöt. Eroja on niin liikunnan määrässä, useudessa kuin intensiteetissäkin. Nuoruudessa sukupuolten erot alkavat tasoittua. Aikuisena naiset ovat aktiivisempia kuin miehet. Ikääntyessä erot jälleen tasaantuvat. Pojat ja miehet osallistuvat useammin urheiluseuratoimintaan. Organisoituun liikuntaan osallistuminen on yleistynyt viime vuosina enemmän tytöillä ja naisilla kuin pojilla ja miehillä, joten sukupuolten ero on kaventunut. Naiset käyttävät miehiä enemmän yksityisten yritysten liikuntapalveluita.

Tyttöjen eniten käyttämiä liikuntapaikkoja ovat koulun liikuntasali, uimahalli, isot liikuntahallit, lajikohtaiset sisäliikuntatilat ja hevosurheilualueet. Vastaavasti poikien käytetyimmät liikuntapaikat ovat koulun liikuntasali, iso liikuntahalli, pallokenttä, uimahalli, ulkoilualue ja jäähalli. Poikien liikuntapaikat tuovat esiin tyttöjä selkeämmin palloilukulttuurisidonnaisuuden. Pallokenttä ja uimahalli ovat molempien sukupuolten ahkerassa käytössä.⁷⁵

Liikuntapaikkapalveluiden tasa-arvotutkimus kertoo, että kymmenen vuoden seurannassa naiset ovat saavuttaneet miehiä lähes jokaisella tarkastelualueella ja tyytyväisyyskasvua on kaikilla muilla alueilla naisten keskuudessa paitsi Etelä-Suomessa. Miesten keskuudessa sen sijaan on tapahtunut tyytyväisyyden laskua muilla alueilla paitsi Oulun ja Länsi-Suomen alueella. Naiset ovat siis saavuttaneet tyytyväisyydessä miehiä, mikä tasoittaa jonkun verran sukupuolten välisiä eroja. Suurin tyytyväisyyden

⁷⁴ Liikunta ja tasa-arvo 2011; Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Turpeinen Salla, Jaako Jaana, Kankaanpää Anna, Hakamäki Matti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33 /2012:13

⁷⁵ Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seuran-tutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä.

lasku on tapahtunut Lapissa miesten keskuudessa 80 prosentista 61 prosenttiin, mikä on seurannassa havaittu merkittävin muutos.⁷⁶

Kuntosalit ovat saavuttaneet merkittävän jalansijan harrastuspaikkojen keskuudessa ja ne ovat niin naisten kuin miesten suosiossa. Kuntosalin suosion kasvun taustalla on myös tarjonnan lisääntyminen erityisesti yksityisten kuntosalien muodossa. Uimahallit näyttävät olevan enenevässä määrin naisten suosiossa, koska sen kasvuprosentti on ollut kymmenessä peräti yhdeksän miesten jäädessä pariin prosenttiin. Pururatojen eli kuntoratojen suosio kesäaikaisin on ollut tasaista – kasvuprosentti on 5. Ainoastaan koulujen liikuntasalien osuus seurannassa on pudonnut. Tähän keskeisenä syynä saattaa olla niiden saavutettavuus, joka on heikentynyt erityisesti maaseudulla. Koulun liikuntasali on useassa paikassa ainut sisäliikuntatila. Kun lähikoulu lakkautetaan, menetetään samalla suosittu sisäliikuntapaikka.⁷⁷

Taulukko 6. Arvio liikuntasuoritteiden ja liikuntaa harrastavien kävijöiden määrästä Suomen merkittävimmissä sisäliikuntapaikkatyypeissä vuoden aikana.

SISÄLIIKUNTA-PAIKKATYYPPI	TUNNIN MITTAISET LIIKUNTASUORITTEET / VUOSI	OSUUS (%)	LIIKUNTAHARRASTAVAT KÄVIJÄT / VUOSI	OSUUS (%)
Liikuntasalit	92 804 000	45,7	74 242 800	44,8
Uimahallit	29 040 000	14,3	23 232 000	14,0
Kunto- ja voimailusalit	17 235 000	8,5	17 235 000	10,4
Liikuntahallit ja areenat	20 975 000	10,3	16 780 000	10,1
Jäähallit (jääradat hallissa)	19 125 000	9,4	15 300 000	9,2
Salibandykentät	7 144 000	3,5	5 715 000	3,4
Keilaradat	6 061 000	3,0	4 849 000	2,9
Jalkapallohallit	3 998 000	2,0	3 199 000	1,9
Sulkapallokentät	2 583 000	1,3	2 050 000	1,2
Tenniskentät	2 421 000	1,2	1 614 000	1,0
Kamppailulajien salit	1 350 000	0,7	1 080 000	0,7
Squashkentät	585 000	0,3	585 000	0,3
Yhteensä	203 281 000	100,0	165 861 800	100,0

⁷⁶ Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

⁷⁷ Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä.

3.3 Missä väestö liikkuu?

Rakennettu liikuntaympäristö muodostaa vain yhden ulottuvuuden väestön fyysiseen aktiivisuuteen vaikuttavasta elinympäristöstä. Suurin osa suomalaisten fyysisestä aktiivisuudesta tapahtuu kevyen liikenteen väylillä, ulkoilureiteillä ja -poluilla, kotien lähetyillä olevassa ympäristössä ja luonnossa.^{78 79 80} Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoiman kansallisen FINRISKI 2007 -terveystutkimuksen mukaan noin neljännes (26 %) liikunnasta tapahtui kotona tai kodin pihapiirissä ja toinen neljännes (24 %) ulkona rakennetussa ympäristössä, kuten kaduilla, kävely- ja pyöräteillä ja ulkoliikuntapaikoilla. Rungas kolmannes (36 %) liikunnasta sijoittui ulos luontoon joko kodin tai vapaa-ajan asunnon lähiympäristöön tai muualle luontoympäristöön. Rakennetuissa sisäliikuntatiloissa toteutui 14 % vapaa-ajan liikunnasta. Tutkimuksen mukaan sisäliikuntapaikat ovat nuorten, suurissa kaupungeissa asuvien, hyvin koulutettujen ja liikunnallisesti aktiivisten suosimia liikuntaympäristöjä. Liikunta luonnossa painottuu keskimääräistä enemmän miehiin, vanhempiin ikäryhmiin ja vähemmän koulutettuihin. Rakennetuista liikuntapaikoista merkittävimpiä ovat liikuntasalit, uimahallit, kunto- ja voimailukeskukset sekä liikuntahallit ja -areenat.⁸¹ Suosituimmat rakennetun ympäristön ulkoliikuntapaikat ovat lähiulkoilureitit ja -polut, asfalttipäällysteiset kävelytiet ja pyörätiet, retkeilyreitit, maantiet, hiihtoladut sekä erilaiset kentät ja luonnon jääkentät ja -alueet.⁸²

Taulukko 7. Arvio liikuntasuoritteiden ja liikuntaa harrastavien kävijöiden määrästä tarkastelun kohteena olleissa Suomen ulkoliikuntapaikkatyypeissä vuoden aikana.

ULKOLIIKUNTA-PAIKKATYYPPI	TUNNIN MITTAISET LIIKUNTASUORITTEET / VUOSI	OSUUS (%)	LIIKUNTA HARRASTAVAT KÄVIJÄT / VUOSI	OSUUS (%)
Kuntopolut ja -radat	107 838 000	49,4	86 270 000	52,8
Muut yhdistelmäkentät	38 252 000	17,5	30 601 000	18,7
Pallokentät	30 268 000	13,9	20 178 000	12,4
Urheilukentät	15 184 000	7,0	12 147 000	7,4
Luonnonjääkentät ja alueet	8 144 000	3,7	5 455 000	3,3
Golfkentät	10 920 000	5,0	2 730 000	1,7
Pesäpallkentät	2 464 000	1,1	1 971 000	1,2
Tenniskentät	2 352 000	1,1	1 568 000	1,0
Tekojäät ja tekojään sisältävät yhdistelmäkentät	1 659 000	0,8	1 327 000	0,8
Maauiomat	1 351 000	0,6	1 081 000	0,7
Yhteensä	218 428 000	100,0	165 861 800	100,0

⁷⁸ Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012) Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä.

⁷⁹ Ulkoilun olosuhteet Suomen kunnissa. Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (Sulka II) –hanke. 2011. Suomen Latu.

⁸⁰ Liikuntapaikkojen läheisyyden yhteys liikuntalajien harrastamiseen. Tutkimuksesta tiiviisti: 2014_004Valkeinen, Heli; Mäki-Opas, Tomi; Prättälä, Ritva; Borodulin, Katja. THL. 2014.

⁸¹ Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Nissinen Kari & Möttönen Veli. 2013.

⁸² Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Nissinen Kari & Möttönen Veli. 2013.

*Kävely- ja pyöräily-
matkojen osuus
kaikista matkoista
vaihtelee 15–40
prosentin välillä.*

Suomalaiskaupunkien väestötiheys on alhainen ja yhdyskuntarakenne hajautunut myös kansainvälisesti tarkasteluna. Kehitys on johtanut työ- ja asiointimatkojen pidentymiseen ja riippuvuuteen henkilöautosta. Lasten kuljettaminen kouluun ja harrasteisiin on lisääntynyt ja kasvava osa nuorisosta kulkee polkupyörän sijasta mopolla. Työmatkoista ainoastaan 20 prosenttia taitetaan pyörällä tai kävellen. Samalla kävely ja pyöräily ovat menettäneet kulkutapaosuuksiaan. Karkeasti arvioiden Suomessa on tällä hetkellä noin 16 000 kilometriä kevyen liikenteen väyliä. Kävellyyn ja pyöräilyyn panostamisen aste ja toimintaympäristön erilaisuus ovat kuitenkin joltaneet merkittäviin eroihin kuntien välillä kävelyn ja pyöräilyn kulkutapaosuuksissa. Suomalaisissa kunnissa kävely- ja pyöräilymatkojen osuus kaikista matkoista vaihtelee 15–40 prosentin välillä. Kevyen liikenteenväyliin liittyy merkittäviä jatkuvuuspuutteita ja liian usein pyöräily tapahtuu yhdistetyillä jalankulku- ja pyöräilyväylillä, mistä aiheutuu turvallisuusongelmia. Hyötypyöräilyä vaikeuttavat mm. epäjohtonmukaiset liikennejärjestelyt ja puutteelliset pysäköintimahdollisuudet.^{83 84}

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen⁸⁵ perusteella työmatkaliikunta on yleisintä pääkaupunkiseudulla. Kevyen liikenteen väylien läheisyys on yhteydessä työmatkaliikunnan harrastamiseen miehillä ja naisilla. Mitä lähempänä kevyen liikenteen väyliä tutkittavat asuvat, sitä todennäköisemmin he harrastavat työmatkaliikuntaa. Kävelyä harrastaville on tärkeää, että asuin ympäristön etäisyydet palveluihin ovat lyhyitä ja että jalkakäytävillä ja kävelyteillä on turvallista ja miellyttävää liikkuu. Maaseudulla asuville oma auto saattaa olla välttämättömyys arjesta selviytymisessä, jos julkinen liikenne on vähäistä tai yhteydet ovat huonot.

Nuorten vapaa-aikatutkimuksen⁸⁶ mukaan 10–14-vuotiaista nuorista 80 % kertoo liikuvansa viikoittain omatoimisesti kavereiden kanssa. Vielä 15–19-vuotiaista lähes 60 % liikkuu viikoittain omatoimisesti kavereiden kanssa, kun liikuntaseuroissa viikoittaista liikuntaa harrastaa enää vajaat 20 %. Omatoimisuuden ja itsenäistymisen merkityksen voi nähdä myös seuraharrastamisen ulkopuolelle asettuvien nuorisolajien kirjossa ja suosiossa (mm. skeittaus, bleidaus, long boarding, parkour). Monet nuorisokulttuuriset lajit eivät rajoitu niitä varten rakennettuihin ympäristöihin. Hyvä esimerkki tästä on skeittaus, jota harrastetaan kaupunkitilassa katukäytävillä ja aukioilla. Liikkuminen asettuu kontekstiin, jossa vapaasti määrittävällä sosiaalisuudella, tekemisen omaehtoisuudella ja nuorisokulttuurin lukuisilla ulottuvuuksilla on tärkeä asema. Uusi liikunnan alakulttuuri ei välttämättä ole vastakohta perinteisille liikuntamuodoille, mutta se kilpailee vahvasti nuorten ajankäytöstä sivuuttaen usein perinteiset lajit.

⁸³ Kävelyn ja pyöräilyn valtakunnallinen toimenpidesuunnitelma 2020. Liikenneviraston suunnitelmia 2/2012. Helsinki 2012.

⁸⁴ PYKÄLÄ –Pyöräily ja kävely osaksi kaupunkien liikennejärjestelmää –hankkeen aineistot

⁸⁵ Liikuntapaikkojen läheisyyden yhteys liikuntalajien harrastamiseen. Tutkimuksesta tiiviisti: 2014_004Valkeinen, Heli; Mäki-Opas, Tomi; Prättälä, Ritva; Borodulin, Katja. THL. 2014.

⁸⁶ Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Sami Myllyniemi & Päivi Berg. Opetus- ja kulttuuriministeriö Valtion liikuntaneuvosto, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto.

Nuorisotutkimusverkoston selvityksestä⁸⁷ käy ilmi, että eri-ikäisten ja erityisryhmien näkökulmat ovat liikuntapaikkojen suunnittelussa heikosti huomioituja. Nuorten fyysisen aktiivisuuden edistäminen edellyttää siis paitsi uusien lajien tarpeiden huomioimista liikuntapaikkarakentamisessa, mutta myös nuorten kuulemista.

3.4 Liikuntapaikkojen sijainnin ja laadun vaikutus liikunta-aktiivisuuteen

Liikuntapaikkojen yhteyttä liikunnan harrastamiseen on tutkittu vähän. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttaman tutkimuksen⁸⁸ perusteella liikuntapaikan läheisyys ei ole yhteydessä vapaa-ajan liikunnan kokonaismäärään miehillä tai naisilla. Kuitenkin useissa yksittäisissä liikuntalajeissa, kuten uinnissa, pyöräilyssä, luistelussa ja kuntosaliharjoittelussa, liikuntapaikkojen läheinen sijainti oli itsenäisesti yhteydessä kyseisen lajin harrastamiseen. Yleisesti liikunnan harrastaminen on yleisempää alueilla, joissa yhteiskunnan asuin- ja palvelurakenne on tiheä ja kevyenliikenteen väylien verkosto on hyvä. Taajamassa harrastettiin tutkimuksen perusteella sitä todennäköisemmin uintia/vesivoimistelua, golfia, salibandyä ja keilailua, mitä lähempänä kyseisen lajin liikuntapaikat sijaitsivat.

Aiemmin toteutettujen tutkimusten perusteella liikuntapaikkojen saatavuus ja omassa lähiympäristössä tapahtuva muiden ihmisten harrastama liikunta lisäävät yksilöiden liikuntaa. Saatavilla olevien liikuntamahdollisuuksien lisäksi myös muut ympäristöön liittyvät tekijät kuin liikuntapaikat vaikuttavat liikunnan harrastamiseen. Muita mahdollisia liikuntaa edistäviä ympäristötekijöitä ovat esimerkiksi ympäristön turvallisuus ja miellyttävyys, yleinen palvelujen saatavuus lähialueilla sekä sosiaalinen tuki. Liikkumiseen voivat vaikuttaa myös muut kuin ympäristöön liittyvät tekijät, kuten kulttuuri, yhteiskuntarakenne, sosiaaliset suhteet sekä motivaatio.

Tutkimuksen perusteella lähes jokaisella suomalaisella on jokin liikuntapaikka kotuullisella etäisyydellä kotiovelta. Ei kuitenkaan ole itsestään selvää, että lähin liikuntapaikka on tarkoitettu juuri sellaiseen liikuntaan, josta lähellä asuva ihminen on kiinnostunut. Voi olla myös niin, että kodin lähellä sijaitsee paljon monenlaisia liikuntapaikkoja, mutta aktiivinen harrastaja haluaa siitä huolimatta kulkea kauemmas omaa suosikkilajiansa harrastamaan. Vaikka lähellä olevat liikuntapaikat olisivatkin tarkoitettuja juuri yksilön kiinnostuksen kohteena oleviin liikuntalajeihin, ne voivat olla esimerkiksi huonosti ylläpidettyjä, jolloin niitä ei ole miellyttävä käyttää. Toisaalta liikunnan harrastajat, jotka ovat päätyneet vapaaehtoisesti harrastamaan liikuntaa kaukana kotoa, voivat haluta erilaisia olosuhteita tai elämyksiä liikuntaharrastuksistaan. Mikäli muusta terveystyötyymisestä kuin liikunnasta löytyi yhteyksiä liikuntalajien harrastamiseen, harrastajat olivat tyypillisesti normaalipainoisia ja tupakoimattomia. Vaikuttaakin siltä, että terveyttä edistävä käyttäytyminen kasautuu myös tämän tutkimuksen mukaan vain tietyille samoille ihmisille.⁸⁹

Liikuntaa edistäviä ympäristötekijöitä ovat esimerkiksi ympäristön turvallisuus ja miellyttävyys, yleinen palvelujen saatavuus lähialueilla sekä sosiaalinen tuki.

⁸⁷ Gretsche, Anu & Laine, Sofia & Junttila-Vitikka, Pirjo (2013) Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:1. Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa.

⁸⁸ Liikuntapaikkojen läheisyyden yhteys liikuntalajien harrastamiseen. Tutkimuksesta tiiviisti: 2014_004Valkeinen, Heli; Mäki-Opas, Tomi; Prättälä, Ritva; Borodulin, Katja. THL. 2014.

⁸⁹ Liikuntapaikkojen läheisyyden yhteys liikuntalajien harrastamiseen. Tutkimuksesta tiiviisti: 2014_004Valkeinen, Heli; Mäki-Opas, Tomi; Prättälä, Ritva; Borodulin, Katja. THL. 2014.

Liikuntapaikkojen laadun vaikutusta väestön liikunta-aktiivisuuteen on tutkittu vähän. Keskeisimmät liikuntapaikan houkuttavuuteen ja imuun myönteisesti vaikuttavat tekijät ovat varustelutaso ja soveltuvuus lajin harrastamiseen, uudet tai peruskorjatut tilat sekä liikuntapaikan yleinen siisteys ja sijainti. Vähemmässä määrin vaikuttavia, joskaan eivät merkityksettä, ovat kävijämäärät, liikuntapaikan käytön hinta, liikuntapaikan oheispalvelut ja esteettömyys. Kielteisiä arvioita tuli lähinnä liikuntapaikan käytön hinnasta erityisesti suurissa uimahallilaitoksissa, sekä osalla liikuntapaikoilla kävijämääristä tai käyttövuoroista ja sijainnista. Ammattiluokista työntekijät pitivät hintaa tyyppillisimmin kielteisesti vaikuttavana tekijänä. Heitä tyytyväisempiä olivat opiskelijat ja eläkeläiset, joilla on alennetut käyttömaksut. Tuloksista kävi ilmi se, että sijainti kuuluu ns. raskaaseen sarjaan liikuntapaikan käyttöä koskeissa valinnoissa.

Peruskorjattujen uimahallien ja muiden liikuntapaikkojen kävijätilastot voivat osoittaa kävijämäärän kasvua, mutta se ei kuitenkaan välttämättä tarkoita väestön liikunta-aktiivisuuden tai liikuntaa harrastavien ihmisten määrän kasvua. Liikunta-aktiivisuus voi siirtyä liikuntapaikasta toiseen tai liikunnallisesti muutenkin aktiivisimmat käyttävät tarjolla olevia mahdollisuuksia aiempaa enemmän.

Valo ry toteutti vuonna 2012 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella selvityksen, jonka tarkoituksena oli kartoittaa, miten liikuntapaikat aktivoivat ihmisiä liikkumaan ja mikä on uudis- ja peruskorjaushankkeiden vaikutus ihmisten liikunta-aktiivisuuteen. Tulokset antavat viitteitä siitä, että uudet tai peruskorjatut tilat vaikuttavat liikunnallista aktiivisuutta lisäävästi verrattuna paikkaan, jossa mitään korjaavia toimia ei ole tehty. Kohteina olleissa liikuntapaikoissa kolme neljästä kävijästä sanoo käyttäneensä liikuntapaikkaa jo ennen peruskorjausta. Uusia käyttäjiä peruskorjauksen jälkeen oli noin viidenneksen verran. Tuloksista käy ilmi se, että harvemmin kuin kerran viikossa liikkuvien keskuudessa on hieman keskimäärää enemmän (26 %) vasta peruskorjauksen jälkeen käyneitä kuin lähes päivittäin tai useampia kertoja viikossa liikkuvien keskuudessa. Tutkimuksen mukaan liikuntapaikan laadun parantaminen vaikuttaisi ainakin lyhyellä tähtäimellä enemmän naisiin kuin miehiin. Iän mukaan nuorista alle 31-vuotiaista keskimäärää useampi (27 %) sanoo alkaneensa käyttää peruskorjattua liikuntapaikkaa vasta peruskorjauksen jälkeen. Ikääntyneemmät ovat useammin käyttäneet liikuntapaikkaa jo ennen peruskorjausta. Etenkin peruskorjattujen uimahallien asiakkaat kokevat, että heidän liikunnallinen aktiivisuutensa on lisääntynyt. Tutkimukseen vastanneista lähes joka toinen peruskorjattujen ja uusin liikuntapaikkojen käyttäjistä ilmoitti, että liikuntapaikka on korvannut jonkun tai joitakin muita liikuntapaikkoja osin tai kokonaan. Uusilla liikuntapaikoilla enemmän kuin kaksi kolmesta totesi liikuntapaikan korvanneen jonkun tai joitakin muita liikuntapaikkoja osin tai kokonaan.

4

Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirjan linjausten toteutuminen

- > Rakentamisavustusten kohdentuminen ja tukipolitiikka 2007–2013
- > Yhteenvedo edellisen Suunta-asiakirjan arvopohjan toteutumisesta
- > Avustuspolitiikan toimivuus sidosryhmien näkökulmasta

4

Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirjan linjausten toteutuminen

4.1 Strategiset painopistealueet

Valtion liikuntaneuvosto hyväksyi Rakentamisen suunta -asiakirjan 26.11.2008. Asiakirjassa liikuntaneuvosto esitti, että opetusministeriö ja sen alainen aluehallinto ottaisivat suunta-asiakirjan periaatteet ja painotukset huomioon avustaessaan liikuntapaikkarakentamista ja muuta liikuntapaikkojen kehittämistä ja ohjaustoimintaa. Lisäksi liikuntaneuvosto esitti, että valtion uudistuvassa aluehallinnossa huolehditaan liikunnan olosuhteisiin liittyvän erityisosaamisen säilymisestä ja siitä, että keskuhallinnon rooli liikuntapaikkarakentamisen ohjauksessa ja valtakunnallisessa koordinaatiossa säilyy.

Liikuntapaikkarakentamisen strategiset linjat hallituskaudelle (2007–2011)

Valtion liikuntaneuvosto hyväksyi Rakentamisen suunta -asiakirjan 26.11.2008. Asiakirjassa liikuntaneuvosto esitti, että opetusministeriö ja sen alainen aluehallinto ottaisivat suunta-asiakirjan periaatteet ja painotukset huomioon avustaessaan liikuntapaikkarakentamista ja muuta liikuntapaikkojen kehittämistä ja ohjaustoimintaa.

Strategiakauden painopistealueita olivat (1) lasten ja nuorten liikkumisympäristöjen kehittäminen, (2) terveyttä edistävien liikuntaolosuhteiden lisääminen,

(3) liikuntapaikkojen laadun kehittäminen sekä (4) kaavoitus ja yhdyskuntasuunnittelu. Liikuntapaikkarakentamisen laadun kehittämisen tarkastelussa korostuivat liikuntapaikkojen toiminnallisuuden ohella terveydellisyys, taloudellisuus, turvallisuuden, ekologisuuden sekä esteettisyyden näkökulmat. Laajoja käyttäjäryhmiä palvelevan liikuntapaikan kriteeriksi asiakirjassa mainittiin mm. suuren käyttäjämäärän mahdollistama fyysinen rakenne, esteetön saavutettavuus sekä käyttöpolitiikka (ts. käyttövuoro- ja takso-

Liikuntapaikkojen perustamishankkeiden ja peruskorjaushankkeiden avustus voi

kattaa neljänsosan hankkeen arvioituista kokonaiskustannuksista, ei kuitenkaan enempää kuin 750 000 euroa. Useamman kunnan yhteisrahoituskohteessa tai alueellisesti mittavassa ja merkittävässä hankkeessa avustuksen määrä voi kattaa neljänsosan hankkeen arvioituista kokonaiskustannuksista, ei kuitenkaan enempää kuin 900 000 euroa. Lähiliikuntapaikkojen osalta avustus on tasoltaan 30–50 prosenttia hankkeen arvioituista kokonaiskustannuksista. Kansallisesti merkittävien valtakunnallisten huippu-urheiluhankkeiden avustuskehys rahoitussuunnitelmakautena on 15 %.

Kuvio 3. Tavoitteenasettelu liikuntapaikkarakentamiselle hallituskaudella 2007–2011

4.2 Avustusten kohdentuminen

Valtion liikuntaneuvosto on arvioinut Suunta-asiakirjan linjausten toteutumista. Arvioinnin toteutumiseksi on toteutettu kyselyitä avustetuille hankkeille, kunnille, järjestöille, aluehallintovirastoille sekä tuotettu lukuisia rakentamisen tietopohjaa vahvistavia sektoritutkimuksia.

Liikuntapaikkarakentamisen tuki on kasvanut tarkastelukaudella merkittävästi. Liikuntapaikkarakentamisen tuki oli hallituskaudella (2007–2011) valtion liikuntabudjetin toinen merkittävä painopistealue kansalaistoiminnan tuen ohella. Rakentamiseen kohdennettujen määrärahojen kasvua selittää osittain hallituksen elvytyspoliittiset linjaukset ja sitä kautta rakentamisen tukeminen työllisyyttä lisäävänä toimenpiteenä. Liikuntapaikkarakentamisen tuki muodostaa valtion liikuntabudjetista tällä hetkellä noin viidenneksen. Avustummäärissä ei ole huomioitu Helsingin Olympiastadionin perusparantamiseen myönnettyjä avustuksia, jotka on myönnetty muilta kuin liikuntapaikkarakentamista koskevalta momentilta.

Vuosi	Liikunnan määräraha	Rakentamismääräraha	% liikuntabudjetista
2004	86 389 000	14 100 000	16,3
2005	91 291 000	14 700 000	16,1
2006	96 385 000	15 500 000	16,1
2007	101 550 000	17 150 000	16,9
2008	106 818 000	17 750 000	16,6
2009	116 082 000	26 960 000	23,2
2010	128 521 000	21 550 000	16,8
2011	143 883 000	28 880 000	20,0
2012	144 452 000	28 906 000	20,0
2013	145 988 000	25 050 000	17,2
2014	147 558 000	26 400 000	17,9

Opetus- ja kulttuuriministeriön käsittelyyn (kustannusarvioltaan yli 0,7 M€:n hankkeet) tuli vuosittain 60–79 hakemusta, joista rahoitusta myönnettiin keskimäärin 43 prosentille hakemuksista.

Kasvaneiden määrärahojen myötä kuntien liikuntapaikkarakentamiseen voitiin vaikuttaa kannustavasti nostamalla avustuksen määrää strategian esittämälle tasolle: avustuksen määrä oli 25 prosenttia arvonlisäverollisesta kustannusarviosta tai enintään 750 000 €. Uimahalleilla avustustaso oli 800 000–1 000 000 € allastilaohjelman monipuolisuuden mukaan. Aiemmin hankekohtainen avustustaso oli viidesosa hankkeen kokonaiskustannuksista, mutta ei kuitenkaan enempää kuin 500 000 euroa, poikkeuksena tällöinkin olivat uimahallit, joiden hankekohtainen avustussumma vaihteli allastilaohjelmasta riippuen 600 000 eurosta 750 000 euroon. Myös avustettavien hankkeiden lukumäärä kasvoi. Kunnille, kuntayhtymille ja kuntien määräämisvallassa oleville osakeyhtiöille on osoitettu valtionavustuksista vuosien 2009–2012 välisenä aikana vuosittain 80–83 prosenttia.

Liikunnan aluehallinto on kokenut viime vuosina lukuisia muutoksia.

Liikunnan aluehallinnossa käsiteltiin vuosittain noin 200 avustushakemusta, joista myönnön sai vuosittain keskimäärin 2/3 hakemuksista. Aluehallinnon toiminta koki tarkastelukaudella muutoksia. Aluehallinnon uudistus käynnistettiin hallitusohjelmalla vuonna 2007. Vuonna 2010 toteutetun aluehallintouudistuksen yhteydessä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksien hoidettaviksi annettiin kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimen tehtävät sekä oppilaitosrakentamiseen liittyvät tehtävät. Opetustoimen tehtävistä suurin osa annettiin uudistuksessa aluehallintovirastojen tehtäviksi. Selvitysmies Rauno Saari ehdotti työ- ja elinkeinoministeriön teettämässä raportissaan 11.12.2012 kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimen tehtävien liittämistä peruskoulutustehtävien yhteyteen aluehallintovirastoihin. Selonteossa todetaan, että kirjasto-, nuoriso- ja liikuntatoimen tehtävien sijoittaminen ELY-keskuksiin on osoittautunut epätarkoituksenmukaiseksi ratkaisuksi. Selonteon yhteydessä tehdyn kyselyn vastausten perusteella sivistystoimen aluehallinto on pirstaloitunut ja menettänyt merkitystään, ja siihen käytettävissä olevat resurssit ovat vähentyneet. Tämä on vaikuttanut ko. tehtävien hoitamiseen. Selonteossa esitetään, että näiden toimialojen tehtävät siirretään aluehallintoviranomaisille. Aluehallintovirastoista annetun lain (896/2009, muutos 932/2013) muutoksella vuoden 2014 alusta valtion aluehallinnolle kuuluvien opetus- ja kulttuuritoimen tehtäviä koottiin uudelleen yhteen siirtämällä tehtävät aluehallintovirastoille. Siirrettävät tehtävät muodostavat aluehallintovirastoissa aikaisemmin hoidettujen opetustoimen tehtävien kanssa tarkoituksenmukaisen toiminnallisen ja hallinnollisen kokonaisuuden. Liikunnan aluehallinto on 1 päivästä tammikuuta 2014 eteenpäin ollut aluehallintovirastojen yhteydessä.

Taulukko 8. Käsittelyyn tulleet hakemukset (2009–2013)

OKM:N KÄSITTELEMÄT HAKEMUKSET			
VUOSI	HAKEMUKSIA kpl	MYÖNTÖJÄ kpl	MYÖNTÖ%
2009	71	33	46
2010	79	23	29
2011	78	34	44
2012	60	34	57
2013	65	31	48
Yhteensä	353	155	44
ELY-KESKUSTEN KÄSITTELEMÄT HAKEMUKSET			
VUOSI	HAKEMUKSIA kpl	MYÖNTÖJÄ kpl	MYÖNTÖ%
2009	218	141	65
2010	208	130	63
2011	211	144	68
2012	198	134	68
2013	176	121	69
Yhteensä	1 011	670	66

Avustukset on kohdennettu erityisesti laajoja käyttäjäryhmiä palveleviin liikuntapaikkoihin, kuten uima-, jää- ja liikuntahalleihin ja -saleihin sekä ulkokenttiin ja aluehallinnon myöntämiin ns. pieniin liikuntapaikkoihin, kuten koulupihojen ja muiden lähiliikuntapaikkojen rakentamiseen avustamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön myön-

tämistä avustuksista on sekä kappalemääräisesti että rahallisesti eniten tuettu liikuntahalleja. Uima- ja jäähalleja on molempia avustettu strategiakaudella 28 kappaletta. Merkittävä osa avustuksista on kohdentunut myös ulkokenttiin. Kaksi kolmasosaa avustuksista on kohdentunut uima-, jää- ja liikuntahalleihin. Peruskorjaaminen on korostunut erityisesti uimahallien kohdalla.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kautta myönnettyt valtionavustukset ovat jakautuneet seuraavasti:

Taulukko 9. Liikuntapaikkarakentamiseen myönnetty (OKM) valtionavustus vuosina 2009–2013 liikuntapaikkatyypeittäin

	2009		2010		2011		2012		2013		Yhteensä	
	kpl	euroa	kpl	euroa	kpl	euroa	kpl	euroa	kpl	euroa	kpl	euroa
Uimahallit	5	3 450 000	4	3 600 000	5	4 780 000	9	5 566 000	5	4 110 000	28	21 506 000
Jäähallit	8	4 070 000	3	1 500 000	4	1 910 000	8	5 310 000	4	2 510 000	27	15 300 000
Liikuntahallit	10	4 660 000	9	4 470 000	12	5 780 000	6	3 520 000	14	7 660 000	51	26 090 000
Ulkokentät	2	1 200 000	3	1 370 000	3	1 220 000	6	2 700 000	4	1 470 000	18	8 160 000
Muut liikuntapaikat	7	6 393 000	5	3 810 000	11	4 910 000	5	2 660 000	4	1 850 000	32	19 623 000
Yhteensä	32	19 773 000	24	14 750 000	35	18 600 000	34	19 756 000	31	17 600 000	156	90 390 000

Taulukko 10. Määrärahan jakautuminen ELY-keskuksittain

	2009	2010	2011	2012	2013	Yhteensä
Uusimaa, Itä-Uusimaa, Kanta-Häme, Päijät-Häme, Kymenlaakso, Etelä-Karjala	2 248 000	2 200 000	3 500 000	3 250 000	3 058 000	14 256 000
Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi, Satakunta	2 152 000	2 050 000	3 390 000	2 600 000	2 500 000	12 692 000
Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala	550 000	650 000	860 000	800 000	700 000	3 560 000
Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu	700 000	600 000	1 150 000	900 000	650 000	4 000 000
Lappi	560 000	500 000	580 000	800 000	700 000	3 140 000
YHTEENSÄ	6 210 000	6 000 000	9 480 000	8 350 000	7 608 000	37 648 000

Ely-keskusten jakamien avustusten keskiössä ovat olleet lähiliikuntapaikat. Peräti 43 prosenttia Ely-keskusten tekemistä kappalekohtaisista myönnoistä on kohdentunut lähiliikuntaolosuhteisiin (taulukko 11).

Taulukko 11. Ely-keskusten jakamien avustusten keskiössä ovat olleet lähiliikuntapaikat. Peräti 43 prosenttia Ely-keskusten tekemistä kappalekohtaisista myönnoistä on kohdentunut lähiliikuntaolosuhteisiin

	2009		2010		2011		2012		2013		Yhteensä	
	kpl	euroa	kpl	euroa	kpl	euroa	kpl	euroa	kpl	euroa	kpl	euroa
Uimahallit, muut uimapaikat	3	86 000	2	232 000	3	109 500	1	88 000	3	99 000	12	614 500
Jäähallit	6	419 000	5	260 400	4	283 000	6	544 000	1	63 000	22	1 569 400
Jääliikuntapaikat	2	37 000	3	156 500	2	19 000	4	123 000			11	335 500
Lähiliikuntapaikat	52	1 527 500	53	1 950 600	62	4 103 200	67	3 688 000	52	3 037 000	286	14 306 300
Liikuntahallit, liikuntasalit, kuntosalit	6	232 000	13	860 000	8	777 500	10	1 058 000	6	287 000	43	3 214 500
Ulkokentät	45	2 856 000	35	1 507 500	39	2 717 600	29	1 554 000	37	2 240 000	185	10 875 000
Muut liikuntapaikat	27	1 052 500	19	1 033 000	26	1 470 200	17	1 295 000	23	1 319 000	112	6 159 700
Yhteensä	141	6 210 000	130	6 000 000	144	9 480 000	134	8 350 000	122	7 608 000	671	37 648 000

4.3 Avustamista puoltavien kriteereiden ohjaavuus ja näkyminen rahoituspäätöksissä

Rakentamisen Suunta-asiakirjassa 2011 esitetyt resurssiohjauksen periaatteet:

- laajojen käyttäjäryhmien palveleminen
- hanke on ensisijaisesti kunnan tai kuntayhtymän määräämisvallassa olevan tahon omistama
- liikuntapaikan kysyntä on tarjontaa merkittävästi suurempi
- hanke edistää yhden tai useamman liikuntalain määrittelemän arvoperustan toteutumista liikuntaharrastuksessa: tasa-arvo, suvaitsevaisuus ja kulttuurien moninaisuus
- hanke on yhteisrahoituskohde useamman kunnan tai hallintokunnan välillä
- hanke voidaan hyväksyä yleiseksi malliksi ympäristöystävällisestä ja energiatehokkaasta liikuntapaikkarakentamisesta
- hanke on aloittamaton ja sen rakentaminen voidaan aloittaa myöntövuonna
- peruskorjaushankkeessa hankkeen toteuttaminen lisää liikuntakapasiteettia verrattuna alkuperäiseen ja lisää liikuntapaikan energiatehokkuutta
- perustamishankkeen valtionavustuksen määrä 1/4, 750 000 kuntien yhteisrahoituskohde 900 000
  - lähiliikuntapaikat 30–50 %
  - huippu-urheiluhankkeet osuus enintään 15 % rahoitussuunnitelmakauden kehyksestä

Yhteenvetoa kriteereiden toteutumisesta:

- Kasvaneiden määrärahojen myötä kuntien liikuntapaikkarakentamiseen voitiin vaikuttaa kannustavasti nostamalla avustuksen määrää strategian esittämälle tasolle: avustuksen määrä oli 25 prosenttia arvonlisäverollisesta kustannusarviosta tai enintään 750 000 €. Uimahalleilla avustustaso oli 800 000–1 000 000 € allastilaohjelman monipuolisuuden mukaan.
- Avustukset on kohdennettu erityisesti laajoja käyttäjäryhmiä palveleviin liikuntapaikkoihin, kuten uima-, jää- ja liikuntahalleihin ja -saleihin sekä ulkokenttiin sekä Ely-keskusten myöntämiin ns. pieniin liikuntapaikkoihin, kuten koulupihojen ja muiden lähiliikuntapaikkojen rakentamisen avustamiseen.
- Kunnille, kuntayhtymille ja kuntien määräämisvallassa oleville osakeyhtiöille on osoitettu valtionavustuksista vuosien 2009–2012 välisenä aikana vuosittain 80–83 prosenttia.
- Valtion liikuntaneuvoston avustetuille hankkeille toteuttaman kyselyn perusteella merkittävää osaa hankkeista ei olisi käynnistetty ilman valtionavustusta. Vaikka päävastuun rakentamisen kuluista ovat kantaneet kunnat, valtio on avustuksillaan tarjonnut usein ratkaisevan liikuntapoliittisen selkänöjan kuntien päättäjille. Valtion tuki on synnyttänyt liikunnalle mittavasti lisäresursointia paikallistasolla.
- Liikuntapaikkahankkeet syntyvät paikallisista, alueellista tai valtakunnallisista tarpeista. Avustuspoliittikan reagointi uusien liikuntamuotojen (esimerkiksi skeittaus, lumilautailu, jne.) ja käyttäjäryhmien tarpeisiin vaatisi nykyistä aktiivisempaa kuntalaisten kuulemista. Tutkimukset osoittavat, että kuntalaisten mielipiteitä liikuntapaikkojen ja -palveluiden kehittämisestä kerätään kunnissa puutteellisesti.⁹⁰ Vain viidenneksessä kuntia järjestetään asukkaiden kuulemistilaisuuksia.
- Hallintokuntien välistä rahoitusyhteistyötä on tapahtunut lähinnä koulujen yhteyteen toteutettujen liikuntatilojen rakentamisessa. Kuntarajat ylittävä rahoitusyhteistyö on erittäin vähäistä.
- Hankkeita, joissa olisi luotu malli ympäristöystävällisestä ja energiatehokkaasta liikuntapaikkarakentamisesta, ei ole käytännössä ollut.
- Kriteeri ”Hanke on aloittamaton ja sen rakentaminen voidaan aloittaa myöntövuonna” perustuu lainsäädännön tulkintaan ja veikkausvoittovarojen vuosittaiseen käyttöön.
- Liikuntakapasiteetin lisääminen peruskorjauksen yhteydessä on toiminut puoltavana kriteerinä avustuksia myönnettäessä.

⁹⁰ Gretschel, Anu & Laine, Sofia & Junntila-Vitikka, Pirjo (2013) Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:1. Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.

4.4 Yhteenveto Suunta-asiakirjan arvopohjan toteutumisesta

<p>Liikuntaolosuhteet ovat esteettömiä (ja) helposti saavutettavia</p>	<p>Avustushakemusten taso esteellisyysuunnittelun osalta on parantunut, vaikka esteettömyysmäärysten puutteellinen noudattaminen on edelleen yksi yleisimpiä huomauttamisperusteita liikuntapaikkarakentamisen hankeavustuksissa. Yhteismitallista, valtakunnan tason tietoa liikuntapaikkojen esteettömyydestä puuttuu. Tyypillisimpiä puutteita liikuntatilojen esteettömyydessä havaitaan mm. esteettömän WC:n mitoituksissa, sujuvassa pääsyssä rakennuksen eri kerroksiin, esteettömien autopaikkojen ja katsomotilojen pyörätuolipaikkojen riittävydessä sekä opasteiden toimivuudessa moniaistisuuden näkökulmasta.</p>
<p>Kestävän kehityksen periaatteet huomioidaan myös liikuntapaikkarakentamisessa</p>	<p>Kestävän kehityksen huomioon ottamisessa ei ole kansallista tietolähdettä. Yksittäisiä energiatehokkaita hankkeita on toteutettu.</p>
<p>Liikuntaolosuhteilla edistetään tasa-arvoa</p>	<p>Avustukset on kohdennettu erityisesti laajoja käyttäjäryhmiä palveleviin liikuntapaikkoihin, kuten uima-, jää- ja liikuntahalleihin ja -saleihin sekä ulkokenttiin sekä Ely-keskusten myöntämiin ns. pieniin liikuntapaikkoihin, kuten koulupihojen ja muiden lähiliikuntapaikkojen rakentamisen avustamiseen. Suomessa on väestötiheyteen nähden maailman kattavin liikuntapaikkaverkosto. Sukupuolten välinen tasa-arvo on parantunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Alueellinen tasa-arvo liikuntapaikkapalveluiden käytössä on mennyt huonompaan suuntaan. Ongelmia aiheuttaa kuntien yleinen taloustilanne ja väestörakenne. Kuilu Etelä-, Länsi-, Lounais- ja Keski-Suomen eduksi on lisääntynyt entisestään verrattuna Pohjois- ja Itä-Suomeen.</p>
<p>Liikunnan olosuhteet ovat laadukkaita ja turvallisia</p>	<p>Teknisestä, toiminnallisesta ja taloudellisesta laadusta ei varsinaista tietolähdettä. Näkyvimät liikuntapaikkojen turvallisuuteen liittyvät kysymykset ovat liittyneet rakennusten sortumiin, joita Suomessa on 2000-luvulla kirjattu kymmenkunta.</p>
<p>Liikunnan olosuhdetyössä tehdään hallinnonalat ja sektorit ylittävää yhteistyötä</p>	<p>Valtakunnan tasolla poikkihallinnollisesta olosuhdetyön koordinoinnista vastaa terveyttä edistävän liikunnan olosuhderyhmä. Liikennesuunnittelussa joukkoliikenne on kevyttä liikennettä keskeisempää. Liikunnallisen elämäntavan tukemisen integroituminen osaksi muiden politiikka-alueiden suunnittelua on heikohkoa. Ympäristön ja rakentamisen hallinnonalojen toimenpiteiden yhteinen suunnittelu on tarkastelujaksolla kehittynyt. Arkiympäristön toimivuudesta liikunnan näkökulmasta on hyvin vähän tietopohjaa.</p>

Kuvio 4. Suunta-asiakirjan arvopohjan toteutuminen.

4.5 Valtakunnallisten huippu-urheiluhankkeiden avustaminen

Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirjassa linjataan: ”Yleisperiaatteena pidetään, että huippu-urheilun kannalta kansallisesti merkittäville urheilumuodoilla tulisi olla liikuntapaikkaolosuhteet, jotka täyttävät kansainvälisten kilpailujen järjestämisaatimukset. Jos jonkin urheilumuodon kohdalla mainittu kriteeri täyttyy, uusien vastaavien hankkeiden rakentamista valtion avustuksella ei pidetä perusteltuna.” Suunta-asiakirjan liikuntapaikkaolosuhdetta tarkoittavaan linjaukseen sisältyy, että jos lajin kansainvälisten kilpailujen järjestämiseksi tarvitaan useampia kuin yksi liikuntapaikka, on huomioitava liikuntapaikkojen kokonaisuus.

Valtion liikuntaneuvosto täsmensi periaatteita valtakunnallisten hankkeiden avustamisessa erillisellä muistiollaan, joka laadittiin sidosryhmiä laajasti kuulemalla.

Linjausten mukaisesti tullakseen avustetuksi muiden kuin yleisten liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeiden avustamisperiaatteiden mukaisesti liikuntapaikkarakentamishanke on ministeriön päätöksentekoprosessissa tunnistettava valtakunnalliseksi huippu-urheilun hankkeeksi. Edellytys tälle on, että kaikilla asianosaisilla tahoilla on yhtenäinen näkemys hankkeen valtakunnallisesta luonteesta. Asianosaisiksi tahoiksi määriteltiin:

- kunta, jonka alueella perustamishanke sijaitsee,
- järjestöt, joiden toiminnalle perustamishankkeella on merkitystä (Olympiakomitea, lajiliitto, Suomen Liikunta ja Urheilu ry),
- valtion liikuntaneuvosto (liikuntalaki 1054/1998, 8 §) sekä
- opetus- ja kulttuuriministeriö.

Kun vireillä on useita samaa lajia/samoja lajeja palvelevia mittavia hankkeita, voi ainoastaan yhdellä olla mahdollisuus ns. valtakunnalliseen statukseen ja tämän myötä normaalia suurempaan harkinnanvaraiseen valtionavustukseen. Muut samaa/samoja lajeja palvelevat hankkeet tunnistetaan alueellisiksi hankkeiksi ja niitä mahdollisesti avustetaan yleisten avustusperiaatteiden mukaisesti.

Viime vuosien aikana valtakunnallisia hankkeita on tuettu seuraavasti:

VUOSI 2010 (1 570 000 €, 10,6 % vuoden kehyksestä):

- Helsinki, Stadion Säätö, olympiastadionin peruskorjaus 1 570 000 €

VUOSI 2011 (650 000 €, 3,5 % vuoden kehyksestä):

- Helsinki, Stadion Säätö, olympiastadionin peruskorjaus 500 000 €
- Kontiolahden kunta, ampumahiihtokeskuksen kehittäminen 150 000 €

VUOSI 2012 (1 400 000 €, 7,1 % vuoden kehyksestä):

- Helsinki, Stadion Säätö, olympiastadionin peruskorjaus 1 000 000 €
- Kontiolahden kunta, ampumahiihtokeskuksen kehittäminen 400 000 €

VUOSI 2013 (700 000 €, 4,1 % vuoden kehyksestä):

- Kontiolahden kunta, ampumahiihtokeskuksen kehittäminen 400 000 €
- Lahden kaupunki, HS 97 mäen profiilin muutos ja muovittaminen 300 000 €

4.5.1 Helsingin Olympiastadion

Helsingin Olympiastadionin perusteellinen kuntotutkimus toteutettiin vuosina 2009–2010. Alkuvuodesta 2010 valmistuneen kuntotutkimuksen tulokset osoittivat, että Olympiastadionin pikainen ja täydellinen perusparannus on välttämätön. Valtion liikuntaneuvosto antoi syksyllä 2010 kannanoton, jossa ehdotettiin Helsingin olympiastadionin ottamista erilliseksi hankkeeksi, josta päätettäisiin hallitusohjelmassa. Perusteluna kannanotolle oli näyttö siitä, että Olympiastadionin kunnostus- ja kehittämistarpeet ovat niin mittavat, ettei nykyisen kaltaisella liikuntapaikkarakentamisen määrärahoista rahoitettavalla korjaustoiminnalla pystytä saamaan asiaan kestävää ratkaisua Stadionin kokonaisvaltaiselle ylläpidolle ja kehittämiselle. Linjaus asiasta kirjattiin pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmaan seuraavasti: Helsingin Olympiastadionin peruskorjauksen luonne kansallisena hankkeena huomioidaan sen rahoituksessa.

Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta puolsi toukokuussa 2012 valtion osallistumista Helsingin Olympiastadionin perusparannuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Valtion osallistumisen edellytyksenä on, että Helsingin kaupunki osallistuu Olympiastadionin perusparannuskustannuksiin valtion kanssa yhtä suurella osuudella ja että valtion ja Helsingin kaupungin välisessä sopimuksessa on sovittu, että kaupunki vastaa omistamansa stadionin asianmukaisesta kunnossapidosta perusparannuksen valmistuttua. Hallituksen talouspoliittisen ministerivaliokunnan päätöksen mukaan Stadion-säätiö on aloittanut Olympiastadionin perusparannuksen hankesuunnittelun tarveselvityksen ja sen sisältämän tilaohjelman pohjalta. Hankesuunnitelma valmistuu vuonna 2014. Helsingin kaupungin omistaman stadionin hoidosta ja ylläpidosta vastaa vuokraoikeuden perusteella Stadion-säätiö.

Valtio on vuosina 2011–2013 myöntänyt Olympiastadionin perusparannushankkeen suunnittelun kustannuksiin 12,7 miljoonaa euroa veikkausvoittovaroista. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus sopi 24. ja 25.3.2014 valtioneuvoston kehysistä sekä julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2015–2018, jonka yhteydessä Olympiastadionin perusparannukseen myönnettiin yhteensä 80 miljoonaa euroa vuonna 2014 (40 M€) ja vuonna 2015 (40 M€) valtion budjettivaroista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut Helsingin Olympiastadionin perusparannushankkeen ohjausryhmän, jonka tehtävänä on seurata hankesuunnitelman valmistumista yhteistyössä rakennuttajan kanssa ja seurata perusparannushankkeen edistymistä sekä varmistaa kustannusten hallinta ja tavoiteaikataulussa pysyminen.

4.6 Palautteen perusteella avustuspolitiikan linjaukset pääosin toimivia

Valtion liikuntaneuvosto on kartoittanut valtionavustuspolitiikan toimivuuden ja Suunta-asiakirjan merkityksen toteuttamassaan olosuhdekyselyn yhteydessä sekä kuulemistilaisuuksissa. Suunta-asiakirja on havaittu hyödylliseksi paikallisen tason liikuntapaikkarakentamisen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä alueellisten liikuntaneuvostojen työssä. Asiakirja on selkeyttänyt ministeriön tukipolitiikkaa ja tehnyt sitä entistä läpinäkyvämmäksi. Suunta-asiakirjan tavoitteita pidetään myös pääsääntöisesti toimivina ja oikeansuuntaisina myös jatkon kannalta. Palautteen perusteella toivotaan, et-

tä avustuskriteeristöissä selkeämmin eroteltaisiin eri laeista ja määräyksistä nousevat muodolliset kriteerit hankkeiden avustamiselle. Liikuntapaikkojen laadun kehittämisen suhteen toivotaan järkevää informaatio-ohjausta mm. esteettömyyden ja energiatehokkuuden parantamiseksi.

Kunnilta kerätyssä palautteessa korostuu huoli pienten, syrjäseudun kuntien liikunta-toimen resursseista. Keskeisenä palautteena korostetaan, että heikkojen talousalueiden kunnat tulisi huomioida avustusten jaossa korkeammalla avustusprosentilla, sillä kunnat eivät pysty käynnistämään hankkeita omarahoitusosuuden puuttuessa.

Liikuntaneuvosto kartoitti keskeisiltä sidosryhmiltä (kunnat, järjestöt, Ely-keskukset jne.) näkemykset siitä, millaisiin liikuntapaikkoihin tulevaisuuden liikuntapaikkarakentamisen tuki tulisi kohdentaa. Keskeisimpänä viestinä palautteessa nousee esille tarve liikuntapaikoista, jotka soveltuvat kaikille, ovat esteettömiä, helposti saavutettavia ja kaikille avoimia. Palautteessa korostuu näkökulma matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksien turvaamisesta eri väestöryhmille ja omaehtoisen liikunnan tukeminen. Keskeisiä tekijöitä ovat liikuntapaikkojen sijainti ja taksapolitiikka. Tärkeänä pidetään liikuntapaikkojen kehittämistä esimerkiksi koulujen yhteyteen helpon saatavuuden turvaamiseksi. Palautteen perusteella liikuntapaikkarakentamisen avustuspoliitikassa tulisi nykyistä paremmin huomioida liikuntapaikkojen todellinen tarve, käyttäjäpotentiaali ja vastaavuus väestön liikuntakäyttämiseen. Liikuntapaikkaverkoston pitkäjänteiseen ja tarveperusteiseen suunnitteluun tulisi kannustaa edellyttämällä liikuntaolosuhteiden kehittämissuunnitelmaa, liikuntapaikkojen käytön seurantaa ja asiakaspalutteen keräämistä. Olennaisena kriteerinä pidetään sitä, kuinka suurta väestöjoukkoa myönnettyllä valtionavustuksella pystytään liikuttamaan, ts. kuinka suurelle urheilija- ja liikkujakunnalle saadaan tietyllä rahamäärällä suorituspaikka. Liikuntalaisia määritelty painopistealue ”laajoja käyttäjäryhmiä palvelevat liikuntapaikat” kaipaava monen tahon mielestä täsmentämistä.

Liikunnan turvaaminen koko elämänkulun aikana toistuu eri tahojen vastauksissa. Eri-tyisesti korostetaan kasvavan ikäihmisten väestöryhmän huomioimista sekä huolta lasten ja nuorten vähäisestä liikunnasta. Myös tyttöjen liikunnan vahvempi huomioiminen nousee palautteessa esille.

Peruskorjaaminen ja liikuntapaikkojen kunnossapito vaatii jatkossa erityistä huomiota. Suomalainen liikuntapaikkaverkosto on pitkälti olemassa, mutta monelta osin rapistumassa käyttökänsä ja heikkojen kunnossapitoresurssien vuoksi. Monet kunnat pystyvät rakentamaan liikuntapaikan, mutta ylläpidon kustannukset liikuntapaikan koko elinkaarella jäävät vähemmälle huomiolle, vaikka ne muodostavatkin noin 75–80 prosenttia liikuntapaikan elinkaaren kustannuksista. Perusparannuksella ja tilojen monikäyttöisyyttä lisäämällä voidaan ylläpitää jo liikkuvien liikuntainnostusta ja vastaavasti mahdollistaa uusien liikkujien mukaantulo.

Korkeiden rakennus- ja ylläpitokustannusten takia tulisi ensisijaisesti tehostaa olemassa olevien hallien käyttöä, varmistaa hallien suunnitelmallinen huolto- ja ylläpito sekä oikea-aikainen peruskorjaus ja panostaa korjauksen yhteydessä tilojen määrälliseen ja toiminnalliseen laajentamiseen sekä ylläpitokustannusten alentamiseen. Korjausten lähtökohtana tulee olla riittävä nyky selvitys paitsi korjaustarpeiden arvioimiseksi myös

Palautteen perusteella liikuntapaikkarakentamisen avustuspoliitikassa tulisi nykyistä paremmin huomioida liikuntapaikkojen todellinen tarve ja vastaavuus väestön liikuntakäyttämiseen.

korjauskustannusten mahdollisimman realistiseksi arvioimiseksi sekä asianmukaisen korjaussuunnittelun mahdollistamiseksi. Avustuspolitiikalla tulisi lisäksi tukea suunnitelmallista kiinteistönpitoa sekä uudenlaisten, rakentamis- ja ylläpitokustannuksiltaan alhaisempien liikuntapaikkojen syntymistä erityisesti omaehtoisen liikunnan tarpeisiin. Liikuntapaikkarakentamisen ohjauspolitiikan keskiössä on ollut kannustaminen ja ohjaus pitkällä tähtäimellä kestäviin ja kustannuksia säästäviin ratkaisuihin (mm. saavutettavuus, energiatehokkuus ja uusiutuvan energian käyttö). Osa-alue vaatii jatkossakin erityistä huomiota. Liikuntapaikkarakentaminen ei ole kaikilta osin energiatehokasta. Kestävän kehityksen näkökulma tulisi huomioida liikuntapaikan koko elinkaari huomioiden. Liikuntapaikkojen sijainti on ratkaiseva tekijä sekä niiden käyttöasteen kannalta, mutta myös kestävä kehityksen näkökulmasta: yhä useammin liikuntaharrastukseen matkustetaan henkilöautolla.

Esteettömyysvaatimukset toteutuvat liikuntapaikoissa vaihtelevasti. Esteettömyys on huomioitu suunta-asiakirjassa yleisellä tasolla hyvin, mutta nykyiset esteettömyysmääräykset ja -ohjeet eivät riittävästi huomioi urheilu- ja liikuntatilojen erityispiirteitä tai ohjeista riittävän tarkasti aistiympäristön esteettömyyteen. Määräysten vähimmäisvaatimukset eivät palautteen mukaan aina riitä toimivan esteettömän ympäristön rakentamiseen. Yleinen palaute liikuntapaikoista on esteettömyysnäkökulmien unohtuminen. Esteettömyyden toteutuminen riippuu hyvin pitkälle rakennuttajan tahdosta ja tiedoista.

Nykyiseen liikuntalakiin on kirjattu, että avustusta myönnetään ensisijaisesti kunnille. Palautteessa korostuu erityisesti osakeyhtiöiden esiinmarssi hakijoina. Avustusten myöntöpolitiikka kaipaa monen mielestä selkeyttämistä.

Väestön liikuntakäyttäytyminen on muuttunut. Tämän tulisi heijastua nykyistä nopeammalla syklillä myös rakennettuihin liikuntapaikkoihin. Esimerkiksi nuorisoihin toiveet liikuntapaikoista voivat erota merkittävästikin aikaisempien sukupolvien vastavista. Nuorisokulttuuriset lajit tulevat nopealla syklillä, eikä rakentaminen monessakaan kunnassa vastaa näihin toiveisiin.

Rakennettujen liikuntapaikkojen lisäksi yhä enemmän huomiota tulee kiinnittää liikuntanäkökulman näkymiseen yhdyskuntasuunnittelussa, kaavoitusratkaisuisissa ja liikennepolitiikassa. Tätä puoltaa vahvasti se, että merkittävin pudotus on tapahtunut nimenomaan arkiliikkumisen suhteen. Poikkihallinnolliset ratkaisut ovat tärkeitä nimenomaan siitä näkökulmasta, että ympäristöt joissa ihmiset arkeaan viettävät (päiväkodit, koulut, vanhustentalot, kotipihat) muovautuisivat liikkumismyönteisiksi. Koulujen liikuntatiloja tehdään edelleen koulun tarpeisiin, vaikka ne ovat keskeinen liikuntapaikka myös koulukäytön ulkopuolella. Ongelmana on usein mm. liikuntatilan mitoituksista tinkiminen, säilytystilojen vähäisyys ja erillisen sisäänkäynnin puuttuminen.

Huippu-urheiluolosuhteiden puolesta nähdään tarvetta korottaa avustusprosenttia niiden hankkeiden osalta, jotka osaltaan tukevat selkeästi suomalaisten jäntevää valmistautumista kansainväliseen menestykseen ja suur tapahtumien järjestämiseen. Urheiluopistojen ja urheiluakatemioiden rooli nousee esille käynnissä olevan huippu-urheilun muutostyön myötä. Mittavien huippu-urheiluhankkeiden osalta toivotaan kansallisen ja alueellisen tason koordinoitua, jotta vähäisiä resursseja ei hajauteta käyttöasteeltaan vähäisiin ”urheilumonumentteihin”.

5

Yhteiskunnalliset muutostekijät

- > Fyysisesti passivoitunut yhteiskunta
- > Kunta- ja yhdyskuntarakenne muuttuu
- > Väestön ikääntyminen
- > Liikuntakulttuurin moninaistuminen
- > Yhdenvertaiset mahdollisuudet liikkua
- > Ilmasto muuttuu

5

Yhteiskunnalliset muutostekijät

FYYSISESTI PASSIVOITUNUT YHTEISKUNTA

Pyrkimys helppoon ja vaivattomaan elämään on vähentänyt arjen fyysistä aktiivisuutta, mikä uhkaa ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Suositusten mukaiseen liikunnan määrään ylittää tällä hetkellä vain noin puolet lapsista, joka kymmenes aikuisväestöön kuuluva ja muutama prosentti ikäihmisistä. Kansalaisten fyysinen kunto on voimakkaasti polarisoitunut ja keskimäärin heikentynyt. Yhteiskunta suosii liikkumista autoilla sekä runsasta istumista tietoteknisten välineiden äärellä. Jalankulku ja pyöräily ovat vähentyneet. Myös työn fyysinen kuormittavuus on myös tasaisesti vähentynyt. Tilannetta kuvaa hyvin se, että liikuntasuoritustakin mennään tekemään yhä useammin autolla. Hallituksen tulevaisuusselonteko (2013) nostaakin tulevaisuuden erityiseksi huoleksi liikkumattoman elämäntavan, joka heikentää työelämän tuottavuutta, kilpailukykyä ja on voimakkaasti yhteydessä väestöryhmien välisiin terveys- ja hyvinvointieroihin sekä syrjäytymiskehitykseen.

Koska fyysisen aktiivisuuden väheneminen on yksi osa yhteiskunnallisten olosuhteiden suurta muutosta, on yhden toimialan vaikutuksia tässä kokonaisuudessa vaikea todentaa. Poikkialhallinnolliset ja rakenteelliset uudistukset varhaiskasvatukseen, koulun, terveydenhuollon palveluiden ja yhdyskuntasuunnittelun parissa ovat välttämättömiä, jotta liikunnallisen elämäntavan perusta saadaan luotua nykyistä laajemmalle osalle väestöä ja väestön kokonaisaktiivisuutta saadaan olennaisesti kasvatettua.

KUNTA- JA YHDYSKUNTARAKENNE MUUTTUU

Kuntien lukumäärä on vähentynyt viime vuosina voimakkaasti kuntaliitosten myötä. Suomen kunnat ovat kooltaan keskimäärin pieniä: hieman yli puolet Suomen kunnista on alle 6 000 asukkaan kuntia. Julkisen talouden kiristyminen ja kuntaliitokset tulevat aiheuttamaan muutoksia liikuntapalveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen. Alueet eriytyvät. Osassa Suomea ongelmaksi muodostuvat vähenevä kysyntä ja kunnan riittämättömät resurssit rakentaa ja ylläpitää liikuntapaikkoja, kun samalla kasvukeskuksissa kysyntä ylittää tarjonnan ja liikuntapaikkojen vuoropoliitikasta tulee haastavaa. Kuntien taloudellinen tilanne heijastuu suoraan tai välillisesti myös liikuntapaikkatarjontaan, liikuntapaikkojen rakentamiseen, ylläpitoon, maksupoliitikkaan ja subventioihin. Samalla lukuisissa kunnissa punnitaan eri liikuntapaikkatyyppien tarvetta ja käyttökelpoisuutta liikuntapaikkoina. Kunta- ja palvelurakenteen muutos luo osaltaan mahdollisuuksia sille, että liikuntapaikkarakentamisen ja liikuntapalveluiden kokonaisuutta kyetään tarkastelemaan laajemmissa kokonaisuuksissa ja kuntarajat ylittäen. Rakennemuutos voi tuoda tullessaan myös joidenkin liikuntapaikkojen keskittämistä erityislajien ja suurimpien liikuntapaikkojen osalta. Toisaalta myös kyläyhteisöjen ja kaupunginosien merkitys tulee korostumaan liikuntaedellytysten luomisessa.

VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN

Suomi on Euroopan nopeimmin ikääntyvä maa. Yli 65-vuotiaiden osuuden väestöstä arvioidaan nousevan nykyisestä 17 prosentista 27 prosenttiin vuoteen 2040 mennessä. Samalla työikäisten osuus väestöstä vähenee olennaisesti. Ikääntymistä ja liikuntaa voi tarkastella monesta näkökulmasta, joista kansantaloudellisesti merkittävin on ikääntyneen väestön toimintakyvyn turvaaminen. Ikääntymisestä aiheutuvien julkisten kustannusten osuus Suomen valtion vuosittaisesta bruttokansantuotteesta kasvaa vuoteen 2060 mennessä yli kaksinkertaiseksi EU:n keskiarvoon nähden. Tuoreiden tutkimusten mukaan vain muutama prosentti eläkeikäisistä liikkuu sekä kestävyys- että lihaskuntosuositusten mukaisesti. Ikäihmisten joukko on heterogeeninen mm. iän, sukupuolen, terveydentilan ja toimintakyvyn, sosioekonominen taustan ja elintapojen suhteen. Alueellisesti vanhuus ei jakaudu tasaisesti: kunnittain tarkasteltuna iäkkään väestön osuudet vaihtelevat alle kymmenestä lähes neljäänkymmeneen prosenttiin. Maaseutu tyhjenee edelleen ja väestö keskittyy samalla asutuskeskuksiin sekä Etelä-Suomeen. Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle sekä toisaalta eliniän ja yli 75-vuotiaiden ihmisten suhteellisen osuuden kasvu lisää painetta liikunnallisen elämäntavan tukemiseen sekä kotona asumisen vahvistamiseen. Väestön voimakkaan ikääntymisen myötä liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden määrä tulee lähivuosina lisääntymään entisestään. Liikuntapaikkarakentamisen yhteydessä ikääntyminen asettaa haasteensa erityisesti liikuntapaikkojen monikäyttöisyyden ja esteettömyyden huomioonottamiselle.

LIIKUNTAKULTTUURIN MONINAISTUMINEN

Uudet liikuntamuodot ja käyttäjäryhmien muuttuneet tarpeet (esim. aktiivisen ikääntyvän väestön lisääntyminen, nuorisokulttuuriset aallot) tulevat huomioiduksi pitkällä viiveellä. Liikuntakulttuurisena tavoitteena pidetty eri lajien harrastamismahdollisuuksien turvaaminen muuttuukin yhä vaikeammaksi, vaikka avustettujen hankkeiden kirjo on laajentunut. Eri väestöryhmien kuuleminen liikuntapaikkojen kehittämisessä korostuu entisestään. Liikuntapaikkahankkeet syntyvät paikallisista, alueellista tai valtakunnallisista tarpeista. Rakentamishankkeiden taustalle tarvitaan nykyistä kattavampi nykytilan kuvaus ja tarveanalyysi kuntalaisten liikuntakäyttämisen ja liikuntapaikan tuomasta lisäarvosta kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden, kilpa- ja huippu-urheilun tai harrastuksen edistämiseen.

YHDENVERTAISET MAHDOLLISUUDET LIIKKUA

Tavoitteet liikunnan yhdenvertaisesta saavutettavuudesta ja kaikkien oikeudesta liikuntaan ovat nousseet liikuntapoliittisen keskustelun ytimeen. Keskeisenä periaatteena tunnustetaan mahdollisuudet liikkua varallisuudesta riippumatta. Sosioekonomiset tekijät vaikuttavat yksilöiden terveyskäyttäytymiseen. Niillä viitataan tavallisesti sekä hyvinvoinnin aineellisiin ulottuvuuksiin, kuten tuloihin, omaisuuteen ja asumistasoon että välineisiin näiden hankkimisessa, kuten ammattiin, asemaan työelämässä ja koulutukseen. Kaikilla näillä tekijöillä on johdonmukainen yhteys terveyden eri osoittimiin, kuten liikuntakäyttämiseen. Ongelmallista on, että vaikutuksilla on tapana kasautua eri tavoin ihmisen iästä, sukupuolesta ja synnynnäisistä ominaisuuksista riippuen.

Liikunnan harrastamista rajoittavaksi tekijäksi voi eri väestöryhmien näkökulmasta muodostua harrastamisen hinta. Tutkimukset osoittavat, että kaikilla perheillä ei ole varaa maksaa lapsen tai nuoren urheiluseuraharrastusta. Seuraharrastamisen hintaan keskeisimmin vaikuttavat tekijät liittyvät siihen, kuinka paljon toimintaa toteutetaan vapaaehtoisesti, mitkä ovat seuran maksamat kustannukset käytetyistä tiloista ja mikä on seuran markkinoilta keräämän rahoituksen suuruus. Liikunnan marginaaliryhmien huomioonottaminen on erityisesti julkisen vallan tehtävä. Tämä edellyttää kohdennettuja toimia mm. seuraaville väestöryhmille: liikkumisesteiset, maahanmuuttajataustaiset ja työttömät.

ILMASTO MUUTTUU

Liikunta ja urheilu vaikuttavat ympäristöön ja samoin ilmastonmuutos vaikuttaa liikunnan harrastamiseen ja sen olosuhteisiin. Maapallon keskilämpötila on noussut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana selvästi. Lämpötilan kohotessa lumipeitepäivät harvenevat ja lumiraja nousee pohjoista kohti. Ratkaisua on haettu rakentamalla mm. energiakustannuksiltaan kalliita rakennuksia.

Ilmastonmuutoksen painoarvo olosuhdepolitiikassa on kasvanut. Jatkossa liikuntapaikkarakentamiselta ja suur tapahtumien järjestelyiltä vaaditaan yhä enemmän ympäristötietoisia valintoja ja kestävä kehityksen periaatteiden noudattamista. Erityisesti Pohjoismaissa ilmastokysymykseen on pyritty vastaamaan mm. kehittämällä liikuntapaikkojen energiatehokkuutta peruskorjausten yhteydessä sekä pilotoimalla uusiutuvien energialähteiden käyttöä. Liikuntapaikkojen sijainnilla pystytään puolestaan vastaamaan siihen, miten väki liikkuu liikuntapaikoille.

6

Strategiakauden
tavoitteet

6 Strategiakauden tavoitteet

6.1 Avustamiselle asetettavia ehtoja säädösten, määräysten ja valtionavustusohjeiden perusteella

Liikuntalaissa tarkoitettujen liikuntapaikkojen sekä niihin liittyvien vapaa-aikatilojen perustamishankkeena pidetään sellaista opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 36 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimenpidettä, jonka arvioidut kokonaiskustannukset ovat vähintään 20 000 euroa (ilman ALV) (Asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta § 26). Liikunnan koulutuskeskuksen perustamishankkeena pidetään sellaista opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 36 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimenpidettä, jonka arvioidut kokonaiskustannukset ovat vähintään 32 000 euroa (ilman ALV) (Asetus vapaasta sivistystyöstä § 5a).

Valtionavustusta voidaan myöntää, jos valtionavustuksen myöntämistä on pidettävä tarpeellisena valtionavustuksen hakijan saama muu julkinen tuki sekä valtionavustuksen kohteena olevan hankkeen tai toiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen (Valtionavustuslaki 7 §).

Avustusta myönnetään pääsääntöisesti hankkeisiin, joiden rakentamista ei ole vielä aloitettu. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 36 §:n 1 momentissa tarkoitettu rakentaminen katsotaan aloitetuksi, kun uudisrakennuksen perusmuurin valaminen tai muun perustuksen rakentaminen taikka muutos- ja peruskorjaustyöhön liittyvät purkutytöt tai pysyvien rakenteiden teko on aloitettu (Asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 27 §).

Valtion liikuntatoimen määrärahat muodostuvat lähes kokonaisuudessaan veikkausvoittovaroista, joiden myöntöpolitiikka on vuosisidonnaista. Tästä johtuen hankkeen tulee pääsääntöisesti käynnistyä avustuksen myöntövuonna, mikä kirjataan myös hankkeen avustuspäätökseen. Avustuspäätös 2013: Ellei hankkeesta ole esitetty 1.10.2013 mennessä maksatuspyyntöä, avustuksen saajan tulee esittää mainittuun ajankohtaan mennessä lyhyt selvitys hankkeen aloittamisvalmiudesta. Mikäli selvityksen perusteella hankkeen käynnistyminen avustuksen myöntövuoden aikana on vaarantunut, voi opetus- ja kulttuuriministeriö peruuttaa myönnetyn valtionavustuksen.

Avustuksen myöntämisen edellytyksenä on, että hankittava omaisuus tulee avustuksen saajan omistukseen. Erillisen rakennuksen tai laitoksen osalta edellytetään lisäksi, että avustuksen saaja omistaa tai pitkäaikaisella vuokrasopimuksella (voimassa vähintään 15 vuotta avustuksen myöntämisestä) hallitsee maapohjaa, jolla rakennus tai laitos sijaitsee (Perustamishankkeiden valtionavustusta koskevat lisäehdot).

Avustaminen edellyttää, että hankkeesta on esitetty hankesuunnitelmaa vastaavat tiedot. Hankesuunnitelmaan tulee sisältyä pääpiirteittäinen selostus hankkeesta, selvitys hankkeen toteuttamisen tarpeellisuudesta ja toteuttamisajankohdasta sekä luonnossuunnitelmat ja kustannusarvio. Suunnitelmassa on eriteltävä hankkeeseen sisältyvät toimitilat (tilaohjelma) (Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 37 §).

Hakijaa pyydetään liittämään hakemukseen myös L2-tasoiset tai sitä tarkemmat piirustukset sekä rakennustapaselostukset kahtena kappaleena. Peruskorjaushankkeita koskeviin hakemuksiin pyydetään liittämään kuntoarvio ja tarvittaessa kuntotutkimus laadittuna esim. opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkajulkaisun n:o 54 mukaisesti (Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusten hakuohjeet).

Hakijaa pyydetään liittämään hakemukseen hanketta koskeva esteettömyys selvitys ja peruskorjausten osalta esteettömyyskartoitus. (Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusten hakuohjeet).

Hakemusvaiheessa edellytetään nykytilan kuvaus ja tarveanalyysi kuntalaisten liikuntakäyttäytymisestä ja liikuntapaikan tuomasta lisäarvosta kuntalaisten liikuntaaktiivisuuden, kilpa- ja huippu-urheilun tai harrastuksen edistämiseen. Hankkeen perusteluissa olennaista on kuvata, miten hanke täydentää kunnan tai alueen liikuntapaikkakokonaisuutta, liikuntapaikan vaikutusalueita, liikuntapaikkaan kohdistuvaa kysyntää ja tilan monikäyttöisyyttä näyttöön perustuvien tunnusluvun (Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusten hakuohjeet).

Hakijaa pyydetään liittämään hakemukseen rakentamista varten saatu rakennuslupa tai vastaava muu lupa tai todistus luvan saamisen esteettömyydestä (Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusten hakuohjeet).

6.2 Avustamista puoltavat kriteerit

Avustamista puoltavat kriteerit on muodostettu keskeiset säädösasiakirjat, valtion liikuntapoliittiset tavoitteet ja liikuntapaikkarakentamista koskevat nykytilan haasteet huomioiden. Kriteereiden vaikutukset hankkeiden avustusmääriin on kuvattu luvussa 6.3. Kriteerit on tarkoitettu sovellettaviksi sekä opetus- ja kulttuuriministeriön että aluehallintovirastojen avustuspäätöksiin.

HANKE PALVELEE LAAJOJEN KÄYTTÄJÄRYHMIEN LIIKUNTATARPEITA.

Valtion liikuntapolitiikan keskeisenä tavoitteena on edistää väestön hyvinvointia, terveyttä ja fyysistä toimintakykyä sekä eri väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa. Laajoja käyttäjäryhmiä palvelevilla liikuntapaikoilla on lukumääräisesti paljon käyttäjiä tai käyntikertoja. Liikuntapaikan liikunnalliset palvelut ovat monipuolisia: liikuntapaikka soveltuu mahdollisimman monen liikuntamuodon käyttöön, sen päivä- ja iltakäyttö on runsasta ja käyttö jakaantuu tasaisesti aukioloaikojen suhteen. Lähtökohtana on, että erilaisilla liikuntaryhmillä on mahdollisuus käyttää liikuntapaikkaa ja sen oheistiloja, liikuntapaikan tulee soveltua ohjatun liikunnan lisäksi myös omaehtoiseen liikuntaan. Liikuntapaikkaa käyttävien osuus koko liikuntapaikan palvelualueen väestöstä tulee olla merkittävä.

KUNTA TAI SEN MÄÄRÄÄMISVALLASSA OLEVA YHTEISÖ ON ENSISIJAINEN AVUSTUKSEN SAAJA.

Kunta on julkisen hallinnon tehtävämäärittelyn mukaan ensisijainen avustuksen saaja. Viime kädessä kunta hallinnoi ja koordinoi kunnan liikuntapaikkakokonaisuutta. Kunnan omistuksessa liikuntapaikan käyttömaksut määräytyvät julkisen hallinnon toimesta, mikä lisää liikuntapaikkojen yhdenvertaista saavutettavuutta. Avustusta voidaan harkinnan mukaan myöntää myös muille yhteisöille. Tällöin huomioidaan kunnan aktiivinen osallistuminen hankkeeseen. Se voi tarkoittaa sitä, että kunta on osakkaana yhteisössä, tekee pitkäaikaisen vuorosopimuksen, luovuttaa tai vuokraa hankkeelle tontin tai osallistuu hankkeeseen liittyvän muun kunnallistekniikan rakentamiseen. Lisäksi huomioidaan se, miten hanke täydentää muuta liikuntapaikkojen palvelutarjontaa kunnassa.

HANKE ON SUUNNITELTU YLEISIÄ RAKENTAMISEN LAATUPERIAATTEITA KOROSTAEN.

Rakentamisen ohjauksen tavoitteen mukaisesti myös liikuntapaikkarakentamista tuettaessa tavoitteena on edistää hyvän ja käyttäjien tarpeita palvelevan, terveellisen, turvallisen ja viihtyisän sekä sosiaalisesti toimivan ja esteettisesti tasapainoisen elinympäristön aikaansaamista. Lisäksi tavoitteena on edistää rakentamista, joka perustuu elinkaariominaisuuksiltaan kestäviin ja taloudellisiin, sosiaalisesti ja ekologisesti toimiviin sekä kulttuuriarvoja luoviin ja säilyttäviin ratkaisuihin. Valtionavustuspolitiikalla kannustetaan sellaisten liikuntapaikkojen rakentamista, jotka toimivat esimerkiksi innovatiivisista ratkaisuista erityisesti esteettömyyden ja energiatehokkuuden suhteen. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi antaa hankesuunnitelmaa ja muita hakemusasiakirjoja koskevia määräyksiä hankkeen toiminnallisuuden, teknisen laadun, turvallisuuden ja energiatehokkuuden arvioimiseksi.

HANKKEELLA VASTATAAN MUUTTUVIIN JA KEHITTYVIIN OLOSUHDE-TARPEISIIN JA SEN TARVE ON SELKEÄSTI OSOITETTU.

Hankkeen rahoitusta puoltaa vahva näyttö hankkeen vastaavuudesta väestön liikuntakäyttämisen tai huippu-urheilun tarpeisiin. Tarveperustelua vahvistamalla luodaan liikuntapaikkoja myös uusille lajeille ja eri-ikäisten omatoimiselle ja monipuoliselle liikunnalle. Hankkeelta edellytetään nykytilan kuvaus ja tarveanalyysi hankkeen vaikutuspiirissä olevan väestön liikuntakäyttämisen ja/tai liikuntapaikan tuomasta lisäarvosta huippu-urheilun edistämiseen. Hankkeen perusteluissa olennaista on kuvata liikuntapaikan vaikutusaluetta, liikuntapaikkaan kohdistuvaa kysyntää ja tilan monikäyttöisyyttä tunnusluvuin. Tarveperustelu edellyttää kuntalaisten kuulemista niin, että eri-ikäisten ja liikuntataustaisten kuntalaisten ääni tulee kuulluksi liikuntapaikkojen kehittämisessä.

HANKE ON PERUSPARANNUS- TAI PERUSKORJAUSHANKE.

VTT:n arvioinnin mukaan liki 380 miljoonaa euroa tulisi käyttää liikuntapaikkojen peruskorjaamiseen vuosittain, jotta liikuntapaikat pysyvät turvallisina, esteettöminä, terveellisinä ja toimivina. Peruskorjaaminen ei kuitenkaan aina ole itseisarvo. Olennaista on analysoida, saadaanko peruskorjaamalla aikaan järkevä liikuntapaikkakokonaisuus eri laatuvaatimukset huomioiden, vai onko järkevämpää rakentaa uusi liikuntapaikka. Tavanomaisen peruskorjauksen, esimerkiksi sisäpintojen uusimisen sijaan tavoitteena on lisätä toiminnallista kapasiteettia ja tehdä liikuntatilasta aikaisempaa

monikäyttöisempi ja laadukkaampi energiatehokkuuden, ympäristöystävällisyyden sekä rakenteellisen turvallisuuden ja sisäilman laadun näkökulmasta. Edellytyksenä on, että peruskorjaushankkeissa on tehty nykytilaselvitys sisältäen riittävät selvitykset rakenteiden kunnosta ja sisäilman laadusta hankkeen taloudellisen laajuuden ja korjaussuunnittelun lähtökohtien varmistamiseksi.

Valtionavustuspolitiikalla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan kuntia rakennusten suunnitelmalliseen ja ennakoivaan kunnossapitoon sekä rakennusten elinkaaren oikea-aikaisiin korjauksiin. Osittain peruskorjaustarve johtuu suunnitelmallisen kiinteistön sekä sen mukaisten huolto- ja ylläpitotoimenpiteiden puutteista. Jotta hanke tunnistetaan perusparannus- tai peruskorjaushankkeeksi, kohteesta on esitettävä riittävät asiakirjat paikan vuotuisesta ylläpidosta ja tehdyistä huolto- ja kunnostustoimenpiteistä. Alle 15 vuotta vanhoja kohteita ei voida tukea peruskorjaushankkeina kuin poikkeustapauksissa. Uusilta hankkeilta vaaditaan käyttö- ja huolto-ohje, jonka toteutumista hankkeen omistajan on seurattava. Sama koskee myös liikuntapaikkojen korjaus- ja muutostöitä.

HANKE ON YHTEISRAHOITUSKOHDE USEAMMAN KUNNAN, HALLINTOKUNNAN TAI MUIDEN TOIMIJOIDEN KANSSA

Merkittävä osa väestön liikuntakäyttämiseen liittyvistä ratkaisuista tehdään liikuntatoimen päätösten ulkopuolella. Keskeisimpiä toimijoita ovat mm. opetus-, sosiaali- ja terveys- sekä ympäristötoimi. Poikkihallinnollisen ja kuntien rajat ylittävän yhteistyön määrä liikunnan edistämiseksi on vähäistä erityisesti rahoituksen suhteen. Julkisin varoin rakennettavia tai hankittavia tiloja tulee suunnitella ja toteuttaa enenevästi eri toimijoiden (eri hallintokunnat, järjestöt, yksityinen sektori, muut yhteisöt) yhteistoiminnassa. Esimerkiksi päiväkotien ja koulujen sisä- ja ulkotilojen liikuntamahdollisuuksien parantaminen ja niiden tehokas käyttö edellyttää nykyistä vahvempaa yhteistyötä liikunta- ja opetustoimen välillä. Kuntakohtaisten ratkaisujen sijaan tarvitaan myös alueellista tarkastelua erityisesti mittavien liikuntapaikkojen, kuten uima-, jää- ja liikuntahallien kohdalla.

HANKE EDISTÄÄ TASA-ARVOA JA YHDENVERTAISUUTTA LIKUNNASSA JA HUIPPU-URHEILUSSA.

Valtion liikuntapaikkojen avustuspolitiikan tavoitteena on luoda edellytykset kansalaisten aktiiviselle ja säännölliselle liikunnalle yhdenvertaisesti ja tasa-arvonäkökulmat huomioiden. Tasa-arvonäkökulmina tulevat kysymykseen alue, sukupuoli, ikä, varallisuus ja liikuntaesteisten huomiointi. Pojat ja miehet harrastavat eri lajeja urheiluseuroissa tyttäjä ja naisia enemmän. Harrastetuissa liikuntalajeissa on selkeitä sukupuolieroja. Liikuntapaikkarakentamisen rahoituksella tulee ohjata liikuntatoimijoita tasa-arvoa edistävään suuntaan painottamalla tyttöjen ja naisten suosimien lajien, kuten ratsastuksen, ringeten, taitoluistelun ja voimistelun olosuhteita avustuspolitiikassa.

LIKUNNAN KOULUTUSKESKUSTEN OSALTA KOROSTETAAN SEURAAVIA KRITEREITÄ:

- Rakentamishanke palvelee liikunnan koulutuskeskuksille laissa vapaasta sivistystyöstä määrättyjä tehtäviä.
- Rakentamishanke palvelee liikunnan koulutuskeskukselle määrättyä valmennuskeskustoimintaa.
- Rakentamishankkeella parannetaan koulutuskeskusten esteettömyyttä.

6.3 Strategiakauden resurssipainotukset

Perustamishankkeen valtionavustuksen määrä:

- Liikuntapaikkojen avustus voi kattaa 25 prosenttia hankkeen kustannusarviosta, ei kuitenkaan enempää kuin 750 000 euroa.
- Uimahallien avustus voi olla enintään 800 000–1 000 000 euroa allastilaohjelman monipuolisuudesta riippuen.
- Lähiliikuntapaikkojen osalta avustus voi olla tasoltaan 30–40 prosenttia hankkeen kustannusarviosta.
- Liikunnan koulutuskeskusten hankkeissa avustuksen määrä on enimmillään 40 prosenttia hankkeen kustannusarvion vapaan sivistystyön osuudesta.
- Liikunnan koulutuskeskusten osalta kustannuksiltaan erityisen mittavien hankkeiden avustus harkitaan tapauskohtaisesti.

Suunta-asiakirjan avustuskriteereitä vastaavat hankkeet:

- Eri toimijoiden (eri hallintokunnat, järjestöt, yksityinen sektori, muut yhteisöt) merkittävällä yhteisrahoituksella synnytettyjen hankkeiden avustuksen määrä voi kattaa 25 prosenttia hankkeen kustannusarviosta, ei kuitenkaan enempää kuin 1 000 000 euroa.
- Jos hankkeessa toteutetaan tai peruskorjataan samassa yhteydessä useampi toiminnallisesti merkittävä liikuntapaikka (esim. monipuolinen uimahalli ja mittava liikuntahalli), avustuksen määrä voi kattaa 25 prosenttia hankkeen kustannusarviosta, ei kuitenkaan enempää kuin 1 200 000 euroa.
- Jos hankkeessa toteutetut ratkaisut merkittävästi parantavat sen elinkaaren aikaista energiatehokkuutta tai energiaratkaisuna on uusiutuvan energian käyttö, avustuksen määrää voidaan harkita korotettavaksi.

Valtakunnalliset huippu-urheiluhankkeet

Tullakseen avustetuksi muiden kuin yleisten liikuntapaikkarakentamisen perustamishankkeiden avustamisperiaatteiden mukaisesti liikuntapaikkarakentamishanke on ministeriön päätöksentekoprosessissa tunnistettava valtakunnalliseksi huippu-urheilun hankkeeksi. Edellytys tälle on, että kaikilla asianosaisilla tahoilla on yhteinen näkemys hankkeen valtakunnallisesta luonteesta. Asianosaisia tahoja ovat:

- Kunta, jonka alueella perustamishanke sijaitsee,
- Järjestöt, joiden toiminnalle perustamishankkeella on merkitystä (Olympiakomitea/huippu-urheiluyksikkö, lajiliitto, Valo ry),
- Valtion liikuntaneuvosto
- Aluehallintovirasto
- Opetus- ja kulttuuriministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriö tekee lopullisen päätöksen asiassa.

Tavoitteena on, että huippu-urheilun kannalta kansallisesti merkittävillä urheilumuodoilla tulisi olla liikuntapaikkaolosuhteet, jotka täyttävät kansainvälisten kilpailujen järjestämisvaatimukset. Jos jonkin urheilumuodon kohdalla mainittu kriteeri täyttyy, uusien vastaavien hankkeiden rakentamista valtionavustuksella ei pidetä perusteltuna. Kun vireillä on useita samaa lajia/samoja lajeja palvelevia mittavia hankkeita, voi ainoastaan yhdellä olla mahdollisuus ns. valtakunnalliseen statukseen ja tämän

myötä normaalia suurempaan harkinnanvaraiseen valtionavustukseen. Muut samaa/samoja lajeja palvelevat hankkeet tunnustetaan alueellisiksi hankkeiksi ja niitä mahdollisesti avustetaan yleisten avustusperiaatteiden mukaisesti. Jos lajin kansainvälisten kilpailujen järjestämiseksi tarvitaan useampia kuin yksi liikuntapaikka, on avustamisessa huomioitava liikuntapaikkojen kokonaisuus.

On tärkeää, että rakentamishankkeessa kyetään ennakoimaan myös huippu-urheilutapahtumien järjestämiseen liittyviä rajoituksia ja reunaehtoja, joita kansainväliset liitot ja muut toimijat asettavat (esim. lämmittelytilat, puku- ja pesuhuonetilat, lehdistötilat, pysäköinti, televisiointi). Valtionavustuksen hakemisen yhteydessä on kuvattava, miten hanke täyttää edellytykset kansainvälisten huippu-urheilutapahtumien järjestämiselle. Lisäksi tarpeen on osoittaa pitkän tähtäimen näkymät liikuntapaikan käytön ja siellä järjestettävien tapahtumien suhteen.

Kansallisesti merkittävien valtakunnallisten huippu-urheiluhankkeiden avustuskehys rahoitussuunnitelmakautena on enintään 15 prosenttia opetus- ja kulttuuriministeriön jakamista valtionavustuksista.

6.4 Strategiset tavoitteet liikuntaolosuhteiden kehittämiseksi

- Kunnat seuraavat asukkaidensa liikunta-aktiivisuutta ja liikuntapaikkojen kävijämääriä sekä raportoivat niistä osana kuntien lakisääteistä hyvinvointikertomusta sekä tiedottavat asiasta sekä kunnan luottamusmiehijohtoa että kuntalaisia.
- Kunnat vahvistavat liikuntaolosuhteisiin liittyvää strategista suunnittelua. Tällä hetkellä vain 38 prosentissa kunnissa on luotu suunnitelma liikuntapaikkojen ja olosuhteiden kehittämiseksi.
- Kunnat ja muut liikuntapaikkojen omistajat huolehtivat suunnitelmallisesta liikuntapaikkojen huollosta ja ylläpidosta sekä varaavat liikuntapaikkojen ylläpitoon riittävät resurssit ja tekevät liikuntapaikoille opetus- ja kulttuuriministeriön ohjeiden mukaiset, vuosittaiset kuntotarkastukset. Kuntotarkastukseen sisällytetään laajarunkoisten liikuntarakennusten osalta rakenteiden rakenteellisen turvallisuuden perustarkastus kantavien rakenteiden ja rakennuksen kokonaisstabiiliteetin osalta tätä jo aiemmin ole tehty erityismenettelyn tai muun kuntotutkimuksen osana.
- Valtionavustuksen saaneet liikuntapaikkahankkeet veloitetaan jatkossa ilmoittamaan hankkeensa tiedot valtakunnalliseen liikuntapaikkarekisteriin, LIPAS-järjestelmään. Kaikkia kuntia kannustetaan päivittämään systemaattisesti liikuntapaikkatietonsa järjestelmään, sillä sen kattavuus ja ajantasaisuus on olennaista oikeasuuntaisen informaation saamiseksi liikuntaolosuhteista valtakunnan tasolla sekä paikallisesti.
- Kuntien liikuntavuorojen jakoperusteiden tulisi perustua kirjallisiin ohjeisiin, jotka koskevat kaikkia kunnallisia liikuntapaikkoja mukaan lukien koulujen liikuntasalit.
- Kunnat kuulevat asukkaitaan liikuntaolosuhteiden kehittämiseksi.

Pääluokka 29 OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN HAL

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla myönnettävissä valtion
2012 myöntöpäätökseen perustuvalla poikkeuksen hakemisen ja myöntämisen ke-
nän mukaisesti. Valtuutettujen päätösten perusteella valtuutettujen
kuitenkin maksupöytäkirjoissa.

- > Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämistoiminta
- > Julkaisutoiminta
- > Koulutustoiminta
- > Ohjaus ja neuvonta
- > Tietojärjestelmät

7

Liikuntapaikkarakentamisen informaatio-ohjaus

7

Liikuntapaikkarakentamisen informaatio-ohjaus

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkarakentamisen informaatio-ohjaus muodostuu tutkimus- ja kehittämistoiminnasta, julkaisutoiminnasta, koulutustoiminnasta, ohjaus- ja neuvontatoiminnasta, yhteistoiminnasta ja vuorovaikutuksesta eri tahojen kanssa sekä liikuntapaikkoja ja liikunnan olosuhteita koskevien tietojärjestelmien kehittämisestä.

7.1 Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämistoiminta

Liikuntapaikkojen rakentaminen edellyttää erityisosaamista ja se on rakennuttajalleen usein kertarakentamista. Näin ollen liikuntapaikkojen taloudellisen avustamisen ohjelmalla on tarpeellista, että opetus- ja kulttuuriministeriö ylläpitää ja kehittää liikuntapaikkarakentamisen tietoperustaa. Tarkoituksena on tuottaa liikuntapaikkarakentamista ja liikuntapaikkojen ylläpitoa koskevaa tietoperustaa suunnittelussa ja toteutuksessa mukana oleville kunnallisille ja yksityisille tahoille. Esimerkiksi RT-kortti ja LVI-kortti ovat tärkeitä ohjausvälineitä, koska ne saavuttavat useimmat liikuntapaikkojen suunnittelijat.

Tutkimus- ja kehittämishankkeet painottuvat liikuntapaikkarakentamisen tekniseen ja toiminnalliseen laatuun sekä elinkaaritalouteen. Muita tutkimuksen ja kehittämisen alueita ovat liikuntapaikkojen turvallisuus-, ympäristö- ja tasa-arvokysymykset. Nouseva ja jatkuva tarve on edistää liikuntaa suosivan elinympäristön suunnittelun ohjeistusta.

Liikuntapaikkarakentamisen ohjauksessa on tarpeen olla selvillä väestön liikuntakäyttäytymisestä sekä siinä vallitsevista trendeistä ja olosuhteiden vaikutuksista liikuntakäyttäytymiseen. Myös liikuntakulttuurin muutokset ja muuttuva lajikirjo edellyttävät uudenlaisia liikuntapaikkoja, joissa tapahtuvaa liikuntaa ja sen fyysisiä olosuhteita on tarpeen mallintaa.

Teknologian kehittyminen mahdollistaa uusien toimintamallien käyttöönottoa myös liikuntapaikkojen rakentamisessa tai ylläpidossa, joten joissain tapauksissa on tarpeen tukea liikuntaa ja liikunnan olosuhteita edistäviä innovaatioita, jotka vaativat tutkimista tai koerakentamista, mutta eivät ole selkeästi liiketaloudelliseen toimintaan suuntautunutta tuotekehittelyä. Tutkimus- ja kehittämistoimintaa hyödynnetään liikuntapaikkarakentamisen muussa informaatio-ohjauksessa.

Valtion liikuntamäärärahoista myönnetään vuosittain avustuksia liikuntapaikkojen rakentamiseen, ylläpitoon tai käyttöön kohdistuvaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Tätä tutkimus- ja kehittämistyötä tekevät etenkin tutkimuslaitokset ja korkeakoulut. Viime vuosina liikuntapaikkarakentamiseen liittyviin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin varattu määräraha on ollut vuositasolla 800 000 euroa. Määrärahaa käytetään ensisijaisesti sellaisten kohteiden kehittämiseen, jotka perustuvat suunta-asiakirjassa määritellyille painopistealueille.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan hankeavustuksen kriteeristö:

- tuloksena on liikuntapaikan rakentamisopas, korjausopas tai ylläpito-opas,
- tuloksena on liikuntapaikan RT-kortti tai yleisesti rakentamista ohjaava käsikirja,
- hanke edistää liikuntapaikan rakentamisen tai käytön teknistaloudellista, toiminnallista tai ekologista laatua,
- tuloksena on ratkaisu liikuntapaikan rakentamista tai käyttöä koskevaan ajan-kohtaiseen ongelmaan,
- tuloksena on liikuntapaikan rakentamista koskeva ministeriön ohje,
- tuloksena on liikuntapaikan rakentamiseen tai ylläpitoon liittyvä toteutusmalli,
- tuloksena on liikuntapaikkatyyppin käyttöä valtakunnallisesti kartoittava tutkimus,
- tuloksena on liikuntapaikan tasa-arvoista ja erityisesti sukupuolten välistä tasa-arvoista käyttöä valtakunnallisesti kartoittava tutkimus tai
- tuloksena on tutkimus liikuntapaikan vaikutuksista väestön liikuntakäyttäytymiseen.

Taulukossa 12 on esitetty liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämishankkeisiin myönnettyt valtionavustukset teemoittain vuosina 2008–2012. Rakennustekniikkaan, talouteen ja välineistöön liittyviin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin käytetään avustusrahaa 30–35 %. Muut teemat, joihin vuosittain käytetään kuhunkin noin 10–20 % määrärahaa, ovat tietojärjestelmät, tasa-arvo sekä liikuntapaikkojen käyttö ja kysyntä.

Teema	2009			2010			2011			2012		
	Lkm	€	%	Lkm	€	%	Lkm	€	%	Lkm	€	%
Yhdyskuntasuunnittelu	1	31 000	4,1	1	20 000	2,5	1	29 500	3,7	1	30 000	4,2
Lähi- ja arkiliikuntapaikat	1	11 000	1,4	3	35 000	4,4	1	30 000	3,8	4	127 000	17,9
Rakennustekniikka, talous ja välineistö	11	246 400	32,2	10	248 000	31,0	7	237 000	29,6	5	173 000	24,4
Turvallisuus	1	23 000	3,0	1	25 000	3,1	2	58 000	7,3	2	54 000	7,6
Ympäristö ja kestävä kehitys	1	20 000	2,6	2	70 000	8,8	1	30 000	3,8	1	40 000	5,6
Erityisryhmät ja tasa-arvo	2	97 700	12,8	2	119 000	14,9	1	60 000	7,5	0	0	0,0
Liikuntapaikkojen käyttö, kysyntä ja tarjonta	2	85 000	11,1	3	117 000	14,6	4	134 000	16,8	1	30 000	4,2
Tietojärjestelmät	2	209 400	27,4	2	166 000	20,8	2	123 000	15,4	1	140 000	19,7
Muut tutkimukset	3	41 500	5,4	0	0	0,0	3	98 500	12,3	2	116 000	16,3
YHTEENSÄ	24	765 000	100,0	24	800 000	100,0	22	800 000	100,0	17	710 000	100,0

Taulukko 12. Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämishankkeisiin myönnettyt valtionavustukset teemoittain vuosina 2008–2011.

7.2 Julkaisutoiminta

Osa liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan myötä toteutetuista hankkeista julkaistaan oppaina opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkajulkaisu -sarjassa (Rakennustieto Oy). Lisäksi julkaisutoiminnalla tarkoitetaan liikuntapaikkarakentamisen RT-kortteja (rakennustietokortti) sekä liikuntapaikkarakentamisen LVI-kortteja (LVI-ohjekortisto). Osa ohjeista ja selvityksistä julkaistaan verkkosivustoilla, joiden linkit löytyvät myös opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuilta. Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkajulkaisu -sarjaa, RT-kortteja, LVI-kortteja sekä oppaiden, ohjeiden ja selvitysten verkkosivustoja markkinoidaan muun informaatio-ohjauksen, kuten koulutuksen sekä ohjaus- ja neuvontajärjestelmän avulla.

7.3 Koulutustoiminta

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkarakentamisesta vastaavat virkamiehet osallistuvat eri tahojen järjestämiin liikuntapaikkarakentamisen koulutus- ja seminaaritilaisuuksiin ja tuovat esiin ajankohtaista informaatiota liikuntapaikkojen rakentamiseen, ylläpitoon ja käyttöön liittyen.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto järjestää koulutusta ajankohtaisista tutkimus- ja kehittämishankkeista. Kaikki liikunnan aluehallintovirastot järjestävät alueellaan koulutustilaisuuksia ajankohtaisista liikuntapaikkoihin liittyvistä asioista.

Lisäksi koulutuksen osalta tavoitteena on vaikuttaa siihen, että liikuntapaikkarakentamisen opintojaksoja kehitetään ammattikorkeakoulu- ja korkeakoulutasolla ja että liikuntapaikkarakentamisen koulutustarjontaa lisätään.

7.4 Ohjaus ja neuvonta

Liikuntapaikkarakentamisen ohjaus- ja neuvontajärjestelmä koostuu sekä opetus- ja kulttuuriministeriön harjoittamasta ohjaus- ja neuvontatoiminnasta sekä aluehallintovirastojen sivistys- ja liikuntatoimien tarkastajien sekä rakennustarkastajien ohjaus- ja neuvontatoiminnasta.

Ohjaus- ja neuvontajärjestelmä liittyy läheisesti tutkimus- ja kehittämistoiminnan myötä tuotettuun tietoon. Suunta-asiakirjakaudella ohjauksessa ja neuvonnassa korostuvat liikuntapaikkojen turvallisuus, esteettömyys ja toiminnallinen tarkoituksenmukaisuus.

7.5 Yhteistoiminta

Opetus- ja kulttuuriministeriö johtaa ja koordinoi valtionhallinnon yhteistyötä liikunnan olosuhteiden kehittämisessä. Yhteistyö ja koordinaatio ovat tärkeää liikunnan olosuhteisiin suoraan tai välillisesti vaikuttavien valtion viranomaisten, liikuntajärjestöjen, liikunnan olosuhteita edistävien muiden tahojen ja projektien kesken, jotta tässä suunta-asiakirjassamääritellyt tavoitteet onnistuisivat. Tässä tarkoituksessa on perustettu opetus- ja kulttuuriministeriön johtama yhteistyöverkosto, TELI-olosuhderyhmä, johon kuuluvat kaikki liikunnan olosuhdeministeriöt ja liikunnan olosuh-

teita edistävät järjestöt ja jonka tehtävänä on edistää arki- ja lähiliikuntaa suosivien yhdyskuntarakenteiden ja elinympäristöjen syntyä ja kehittämistä sekä liikuntaolosuhteiden saavutettavuutta.

Liikunnan aluehallintovirastot pyrkivät alueellaan vahvistamaan sekä kuntien eri hallintokuntien ja toimialojen että julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä liikuntapalvelujen tarjonnassa.

Yhteistoimintaan kuuluu olennaisesti myös kansainvälinen yhteistyö, jonka tavoitteena on löytää vuorovaikutuksen avulla kansainvälisiä malleja ja ratkaisuja liikunnan olosuhteiden kehittämiseksi.

7.6 Tietojärjestelmät

Liikuntapaikkarakentamista koskevaan tietojärjestelmään liikuntapaikat.fi on koottu tietoa Suomen liikuntapaikoista. Tietojärjestelmän kehittämisessä suunta-asiakirjakaudella painopisteessä on se, että sivuston tietosisältö päivitetään ja ajantasaistetaan, jotta se voi toimia aitona valtionhallinnon, aluehallinnon ja paikallisen suunnittelun ja päätöksenteon tukena ja myös liikuntapaikkojen käyttäjien tietopankkina. Verkkosivusto liikuntakaavoitus.fi esittelee liikuntaa suosivan elinympäristön suunnittelua ja rakentamista. Sivustolle on koottu taustatietoja, suosituksia ja esimerkkejä hyvistä käytännöistä. Sivuston tavoitteena on, että kaavoituksessa kehitetään asuminen, liikenteen, palveluiden ja työpaikka-alueiden ohella myös arkiliikunnan, kävelyn ja pyöräilyn, lähiliikuntapaikkojen sekä ulkoilun olosuhteita.

Yhteistyössä VTT:n kanssa on kehitetty uimahallien energiankulutuksen seuranta-järjestelmää uimahallit.vtt.fi. Järjestelmän tavoitteena on, että uimahallien energian käyttöön liittyvät keskeiset tiedot ovat helposti ja aina ajantasaisina kaikkien muiden tarvitsijoiden saatavissa. Järjestelmän avulla voidaan mm. verrata eri uimahallien energian kulutusta. Järjestelmässä on nyt 150 uimahallin tiedot. Suunnittelukaudella järjestelmää kehitetään edelleen kattavammaksi sekä uimahallien että muiden liikuntapaikkojen osalta.

Yhteenvetoa liikuntapaikkatietoa sisältävistä tietoportaleista:

- Liikuntapaikat.fi (liikuntapaikkojen perustiedot sijainteineen)
- Uimahalliportaali (energiankulutus ja käyttötiedot)
- Jäähalliportaali (energiankulutus ja käyttötiedot)
- Liikuntakaavoitus.fi (liikuntaa suosivan elinympäristön suunnittelu ja rakentaminen)
- Lähiliikuntapaikat.fi (ohjeet, hyvät käytännöt, esimerkit)
- TEA-viisari (kunnan terveyden edistämistyö liikunnassa)
- Liikuntapaikkojenhoito.fi (hoitosuunnitelmat ja tavoitteena mittakirjat)
- läkkää: www.varttuneidenliikuntapaikat.fi (Ohjeet, hyvät käytännöt, esimerkit)

Tutkimuksia:

- Uimahallibarometri (uimahallien kansallinen käyttö)
- Kuntosalibarometri (kuntosalien kansallinen käyttö)
- Aluehallintovirastojen kuntien peruspalveluiden arviointi (kuntien toiminta liikunnan edistämiseksi)
- Rakennustieto Oy:n rakentamista ja ylläpitoa tukevat liikuntapaikkajulkaisut

8

Liikunnan olosuhde-
politiikan seuranta

8

Liikunnan olosuhdepolitiikan seuranta

TASO 1

Väestön liikunta-aktiivisuuden määrä ikäryhmittäin

- Suosituksen mukaisesti kestävyysliikuntaa ja lihas-kuntoharjoittelua harrastavat
- Liikuntaa vapaa-ajalla riittävästi harrastavien osuus (%)
- Liikuntaa vapaa-ajallaan harrastamattomien osuus (%)
- Aktiivisesti liikunta- ja urheiluseuratoimintaan osallistuvat (%)

TASO 2

Resurssit ja toiminnalliset indikaattorit

- Kuntien investointimenot liikuntaan (€) valtakunnallisesti
- Liikuntapaikkoihin sijoitettu kunnassa (€/asukas)
- Kuinka monessa (%) kunnassa on strategia liikuntaolosuhteiden kehittämiseksi
- Kuinka moni kunta (%) seuraa kuntalaisten tyytyväisyyttä liikuntapaikkoihin ja -palveluihin?
- Asukastyytyväisyys kunnan liikuntapaikkoihin ja -palveluihin

TASO 3

Liikuntapaikkojen käyttö

- Liikuntapaikkojen lukumäärät liikuntapaikkatyypeittäin (kpl)
- Liikuntapaikkojen varausaste (%) = varatut tunnit/aukiolotunnit
- Liikunnallisten käyntikertojen määrät liikuntapaikkatyypeittäin
- Liikuntapaikkojen saavutettavuus

Liikuntapaikkojen laadun kehitys:

- Esteettömyys
- Turvallisuus
- Energiatehokkuus
- Toiminnallisuus

Tasoa 1 ja 2 seurataan osana muuta liikuntakulttuurin seurantaa. Näillä seurattavilla tekijöillä on yhtymäpinta tasoon 3, jonka avulla seurataan liikuntapaikkarakentamisen kokonaiskuvan kehitystä Suomessa.

KESKEISET LÄHTEET

Esteettömät sisäliikuntatilat. Kälpelä Niina. Suomen Vammaisurheilu ja –liikunta VAA ry. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 106.

Koulujen liikuntasalien käyttö vapaa-ajan harrastetoiminnassa – valtakunnallinen selvitys. Valo ry. Ruokonen Reijo, Norra Jan ja Polari Anni.

Koulujen liikuntavälineiden ja -puutteiden Liikkuva koulu -ohjelman pilottivaiheen kouluissa. Rajala Katja, Inkinen Virpi ja Haapala Henna. Likes-tutkimuskeskus. 2012.

Koulupihojen liikuntaolosuhteet. Valtakunnallinen tutkimus 2003. Nuori Suomi ry:n julkaisuja 2004:1. Norra Jan, Ruokonen Reijo ja Karvinen Jukka.

Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:1. Gretsches, Anu & Laine, Sofia & Junntila-Vitikka, Pirjo (2013). Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa. Helsinki:

Kävelyn ja pyöräilyn valtakunnallinen toimenpidesuunnitelma 2020. Liikenneviraston suunnitelmia 2/2012. Helsinki 2012.

Liikunta ja tasa-arvo 2011; Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Turpeinen Salla, Jaako Jaana, Kankaanpää Anna, Hakamäki Matti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33 /2012:13

Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Glan, Virva & Pavelka, Béla & Vehkakoski, Kirsi & Vettenranta, Jouni & Lee, Anna (2012)

Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2008.

Liikuntapaikkojen läheisyyden yhteys liikuntalajien harrastamiseen. Tutkimuksesta tiiviisti: Valkeinen, Heli; Mäki-Opas, Tomi; Prättälä, Ritva; Borodulin, Katja. THL. 2014.

Liikuntapaikkojen peruskorjaustarve. Nissinen Kari. VTT. 2014

Luonnon virkistyskäyttö 2010. Sievänen, Tuija ja Neuvonen, Marja. Metlan työraportteja 212;

Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. Helsinki 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10.

PYKÄLÄ –Pyöräily ja kävely osaksi kaupunkien liikennejärjestelmää –hankkeen aineistot

Sanoista teoiksi. Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13

Selvitys VILMAT-ohjelman toteutumisesta vuosina 2003–2012 (pdf)

Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila. VTT. Nissinen Kari & Möttönen Veli. 2013.

Suomalaisen huippu-urheilun muutos. Huippu-urheilun muutosryhmän loppuraportti 2012.

Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010; Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset. Husu Pauliina, Paronen Olavi, Suni Jaana, Vasankari Tommi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15.

Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (Sulka II) –hankkeen loppuraportti 28.12.2011. Suomen Latu

Taloyhtiöiden leikki- ja liikuntamahdollisuudet – valtakunnallinen selvitys. Ruokonen, Reijo; Norra, Jan; Ehrlén Veera.

Uima-, jää- ja liikuntahallien nykytila. Suomen Liikunnan Ammatillaiset ry. Häyrinen Eero. 2013.

Ulkoilun olosuhteet Suomen kunnissa. Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (Sulka II) –hanke. 2011. Suomen Latu.

Valtakunnallinen selvitys päiväkotien liikuntaolosuhteista. Ruokonen Reijo, Norra Jan & Karvinen Hanna. Nuori Suomi ry. 2009.

Yläkoulujen liikuntaolosuhteet – valtakunnallinen selvitys 2008. Ruokonen Reijo, Norra Jan, Suhonen Pirjo ja Karvinen Hanna. 2009.

Ympäristöasioiden hallinta kuntien liikuntatoimessa ja valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä. Simula Mikko, Itkonen Hannu, Matilainen Pertti. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 3:2014.

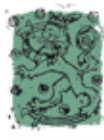

LINJOJA LIIKUNTAAN VUODESTA 1920

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö